خليل خالد

جزاير خاطراتندن

مصر

مطبعهٔ اجتهاد

١٩٠٦

بر افاده

شو اوفق کتابك موضوعنی تشکیل ایدن موادك قسم اعظمی مصرده چیقان « ترك » جریدهٔ معتبره سنده بوندن بر سنه اول مقالات صورتنده نشر اولنمشیدی . مذکور مقالات منتشره‌نك بعدالتصحیح و بر خیلی علاوه‌لر ایله کتاب شکلنه وضعنی آرزو ایتدم . وطن معززمزده مع التأسف حکمفرما اولان تضییقات حکومت سببیله صحایف جرائدده غائب اولوب کیدن بونجه مقالات عاجزانه‌م کبی بو جزایر مقالاتنك دخی نابود اولوب کیده‌جکی قورقوسی او آرزویی حصوله کتوردی .

رئیس البحر مرحوم بابا اوروج

کتابمزك ایلك صحیفه‌سنی تزیین ایدن ، قهرمان مشار الیهك بو رسمی ۱۶۴۵ تاریخ میلادیسنده «تەئودوردو بری Théodore de Bry »نام ذاتك مجموعهٔ تصاویرنده بولنمشدر .

بابا اوروجك و برادر صغیری مرحوم خیر الدین پاشا مرحومك همت قهارانه‌لری سبق ایتمه‌مش اولسیدی ازمان اخیره‌ده آفریقای شمالی اوزرینه وقوعه‌کلن تعدیات غدارانهٔ نصارایه اهل اسلام بوندن دها دورت یوز بو قدر سنه اول معروض اولمش بولنووردی .

روح علویلری شاد اولسون!

محرر عاجزك انكليزجه آثارى :

THE DIARY OF A TURK

روزنامهٔ ذاتى يوللو بر اثردركه ممالك عثمانيه‌نك احوال اجتماعيه واداريه وسياسيه‌سندن وامور مذهبيه‌سى ايله مؤسسات علميهٔ قديمه‌وجديده‌سندن بحث ايدر . انكليزجه ده عثمانليلق عالمنه دائر تماميله عثمانلى نقطهٔ نظرندن يازلمش ايلك اثردر . (١٩٠٣) سنه‌سنده (لوندره) ده نشر اولنمش ومحمد حسن خان نام هندلى بر مسلمان طرفندن اردو لسانته ترجمه ايدلمش وبو ترجمه (توركونكى معاشرت) عنوانى آلتنده اخيراً (كلكته) شهرنده ميدان انتشاره قونيلمشدر . انكليزجه‌سى ٣٠٠ صحيفه‌يه قريبدر .

A STUDY IN ENGLISH TURCOPHOBIA.

مفصل بر رسالهٔ سياسيه‌در . (١٩٠٤) سنه‌سنده انكلتره‌ده خصماى سياسيهٔ عثمانيه‌يه قارشو يازلمش در . سياسيون مومى‌اليهمك انسانيت ومدنيت پرده‌سى آلتنده‌كى مسلك ساخته كارانه‌لرينى استهزا ايله تنقيد ايدر . محررك اسمنى حاوى اولمامق شرطيله لوندره‌ده بولنان بر جمعيت مسلمه‌يه براى نشر اهدا ايدلمشدر . بو رساله قسماً عربجه‌يه ترجمه اولنه‌رق (اللواء) غزته‌سنده مقالات شكلنده نشر اولنمشدر . كذلك « محمد شعيب آروى » افندى طرفندن [هيبت تركى] ناميله اردو لسانته ده ترجمه اولنه‌رق كلكته بلده‌سنده موقع انتشاره وضع ايدلمشدر .

Cross Versus Cresent

بو اثر مدنيت خرستيانيه‌نك عالم اسلاميت نقطهٔ نظرندن تنقيدينى حاويدر . تماميله حاضرلنوب اليوم اسباب طبع وانتشارينك تحريسى ايله اوغراشلمقده‌در .

جزایر خاطراتندن

۱

مدید بر موسم شتا ظرفنده ایکی دفعه عالم صیفدن ذوق آلمق بلاد بارده سکنه‌سندن پک آزینه نصیب اوله بیلان موفقیتلردندر . مع‌مافیه شرقک ضیاء منیر و مسخنی براقوبده انکلتره کبی صوغوقندن زیاده نمی و سیسی ایله انسانی معذب ایدن بر اقلیمه موسم صیفک حلولندن اول عودته مجبور اولمق ده هرکسک غبطه ایده‌جکی موفقیتلردن دکلدر

— ۱۹۰٤ سنهٔ میلادیسی کانون اولنک طقوزنجی کونی ایدی که انکلتره ده کی مشغولیتمدن آزاده قالمش ایدم ؛ همان پیرتی‌یی طوپلایوب دیار مصره متوجهاً یوله روان اولدم . مصره وصولم زماننده‌کی صیجاغی سنه‌لردن بری تا جانمه ایشلمش اولان رطوبت و برودتی کویا وجوددن تبخیر و اخراجه کافی دکلمش کبی صوکره ده قالقمش سودانه قدر کیتمش ایدم

— ١٩٠٥ سنه‌سی شباطنك اون آلتنجی کونی سوق وظیفه ایله انکلتره‌یه عودت ایتدیکم زمان بلای شتا حالا حکمفرما ایدی. آره‌سی چوق کچمدی برده جزایره کیتمکلکم احتمالی کوروندی.

§ مستشرقین مؤتمرینك هر چند سنه بر محلده اجتماع ایتدیکی معلومدر. بوسنه‌کی اجتماع، جزایرده وقوع بوله‌جغندن (که یمبریج) دارالفنونی بوقونغره‌یه اشتراك ایچون بر قاچ مرخص انتخابه و بونلری جزایره کوندرمکه قرار ویرمش. نامزدلر آره‌سنده اسممك ظهورینه، دارالفنونك مجلس کبیرنده بولنان بعض اعضا، نظر خشنودی ایله باقمامشلر. بونی صکره‌دن خبر آلدم. انتخاب اولنان دیکر درت مرخصدن ایکیسنك بنم قدر اولسون اصول و معارف شرقیه‌یه واقف اولماملری و دارالفنونك ارسال ایده‌جکی مرخصلره مصارف راحیه اولمق اوزه فضله بر اقچه اعطاسنه مجبور بولنمامسی دیکر طرفدن ایسه دارالفنونده‌کی موقعمك انتخابمه استحقاق بخش ایتمسی کبی احوال ملاحظه اولندقده اسممك مرخصلر

آره‌سنده ظهورینه هیچ بر طرفدن اعتراض ایدلمامك لازم کلوردی. انکلیزلر اجنبی‌ی سومزلر علی‌الخصوص بر انکلیزك یاپه بیله‌جکی مصلحته یبانجینك مشارکتنی هیچ چکه‌مزلر. بونده ده تماميله حقلیدرلر. بز مسلمانلرك اغتصاب اجانبدن نه‌قدر متضرر اولدیغمز معلومدر. فقط بنم انتخابمده کیمسه ایچون داعیٔ رقابت بر حال یوق ایدی؛ عهده‌مده‌کی وظیفه‌یی ایسه اجرا ایده‌جك بر انکلیز بولمق مشکل. بناءً علیه اعتراض سالف‌العرض تعصب دینیدن متولد بر سوء ظن اثریدر. مسلمان اولمق و هله شمدی‌یه قدر لواء محمدی‌یی محافظه وَ مدافعه‌یه اقتدار کوسترن ترك قومنه منسوب بولنمق برچوق اعیاد نصاراجه عفو اولنه‌ماز بر قصوردر.

بو عدم انتخاب مسئله‌سنه ابتدا اهمیت ویرمه‌مکه و واقعه‌یی ده تعصب موروث نصارایه بر مثال اولمق اوزره تلقی ایله متسلی اولمغه قرار ویرمش ایدم؛ فقط بعض احبابك الحاح و التماسی اوزرینه انتخابم برکره دها تحت تذکره آلنمش. بناءً علیه دارالفنونك مدیر عمومیسی مرخص تعیین ایدلدیکمی نزاکتلی بر مکتوب ایله

بیلدیردی . بزده قالقدق مرخص اولدیغمزه سونمکدن زیاده اوصرده متمادیاً یاغان یاغمورلر دن و قسوتلی بولوطلردن بو وسیله ایله قورتلدیغمزه ممنون اوله‌رق انکلتره‌دن مفارقت ایتدك . بیندیکمز قطارلرك وکمیلرك نصل حرکت ایتدکلرینی تعریف و تفصیل مثللو احمد مدحت افندی مقلدلکنه ذاهب اولمیه‌جغمه اعتماد بیورلسون . مبحثه آنجق جزایر ایالتنه وصولدن باشلیه‌جغم .

مارسلیادن حرکتمدن یکرمی سکز ساعت صکره جزایرك « فلیپ‌ویل » شهرجدیدینه واردق . بوراده هواء یابسك جیادتی و حرارت شمسك اعتدال الطیبی طبیعی بزه‌یك خوش‌کلدیکندن وآرقداشمك بالق طوتمق هوسنه دکزك سکوتی بر وسیلهٔ تشویق اولدیغندن « فلیپ ویل » ده ایکی کیجه قالدق . یوقسه بو شهرده وقت صرفنه دکز مواقع تماشا همان مفقود کبیدر . شهرك شکل عمومیسنده شرقی آکدیرر بر حال یوق ؛ آپارتمانلری ؛میخانه‌لری و سائره‌یی حاوی عادی برفرنك بلده‌سندن عبارتدر . کوزل بر کورفز داخلنده‌کی لیمانك

تجارتی ده غیر مهم . ذاتاً اصول حمایه‌یی رقابت عمومیه‌جه ظهوره کلمکده اولان عجزلری ایچون بر چارهٔ مدافعه عد ایدن فرانسزلر جزایر لیمانلرینه اوغرایه‌جق مراکب بحریهٔ اجنبیه‌یی بر چوق قیودات تصعیبیه‌یه دوچار ایدییورلر ؛ بو ایسه تجارت محلیه‌نك کسب اهمیت ایتمسنه بر مانع اولیور . قیودات اصول حمایه بعض فرانسز شرکتلری، فرانسز سرمایه‌دارلری و فرانسز مأمورلری ایچون فائده بخش اوله‌بیلور . فقط اکثریت ناسی تشکیل ایدن اصل یرلیلر ایچون جداً بر مانع کسب و رفاهدر . عربلر آره‌سنده کوریلان ذلت احتیاج ممالك محروسهٔ شاهانه‌ده موجود اولان فقر عمومیدن اهون بر درکه‌ده دکلدر . اراضیء مفتوحهٔ اسلامیه‌یه ادخال سعادت ایتدکلرندن دم اورن متمدن فرانسزلرك اوباده‌کی سفسطه کارلقلرینی جزایره‌کیدوبده آکلاملی . جزایر لیمانلرینه یولجی طاشیان سفینه‌لر عمومیتله فرانسز شرکتلرینه عائددر . مملکتك لطافتی هر سنه بیکلرجه فضله زوار جلبنه مستعد اولدیغی حالده وسائط موارداتده‌کی نقایص پك چوق کیمسه‌لر ایچون مانع سیاحتدر ؛ بناء علیه

مملکت هر سنه **یوز** بیکلرجه فضله پاره جذبندن محروم قالیور . فرانسز واپورلرینك پك چوغی انسانه عادتا ادارۀ مخصوصه واپورلرینی آکدیرییور ؛ بنابرین اومقوله کمیلره جانی تسلیم ایله یولجیلغه چیقمق هرکسه نصیب اولان فضائل توکلدن دکلدر .

« فلیپ‌ویل »ك برعرب بلده‌سی اولمدیغنی بوقاریده اشراب ایتمشدك. قسطنطین بلدۀ قدیمه‌سنك ضبطندن صکره فرانسزلر بلدۀ مذکوره وملحقاتی مواردات واخراجاتی ایچون برمرسا اولمق اوزره فلیب‌ویلی انشا ایتمشلر . شهرده موجود اولان آثارقدیمه‌یه نظراً رومالیلرك‌ینه بومرساده‌مهم برشهرلری موجود ایمش.

اشغال عسکریلرینی متعاقب فرانسزلر بلدۀ حاضره‌یی حاوی اولان اراضیٔ واسعه‌یی قبیل دیدکلری طائفۀ اسلامیه‌دن یوزاللی فرانق کبی آز برآقچه مقابلنده صاتون آلمشلر. بوراده کوریلان برقاچ عرب اوته‌دن برودن کلمش خدمتکار مقوله‌سی آدملردر . زوللیلر برمسجده‌مالك ایسه‌لرده آثار معارفدن کلیاً مجرددرلر. «فلیپ‌ویل »ده « آمفیته‌آتر » دینیلان صحنۀ کبیرلعب خرابه‌سی ایله‌اوفق

برموزه‌خانه‌دن ماعدا شایان‌تماشا برمحل کوره‌مدم . یقین وقتلره قدرفرنك متوطنلری بوصحنۀ کبیرایله سائر روما خرابه‌لرینك طاشلرینی آلوب کسه‌رك مبانیٔ جدیده انشاسنده قوللانیورلرایمش؛ بوکبی براهین‌موجود ایکن بعض‌آوروپالی محررلرك آثار قدیمه‌نك قدرینی بیلمه مزلکی واستعدادتخریبی یالکزاهل‌اسلامه اسنادایتملری — برتعبیر انجیلی وجهله — کندی کوزلرنده‌کی مرتکی کورمه‌مك قبیلندندر.

« فلیپ‌ویل » موزه‌خانه‌سنده مصادف نظرم اولان ایکی عددستون‌بز، جه شایان ذکردر ظن‌ایدرم : بونلرك بریسی برروما‌لی هیکلیدر. آفریقای شمالی عربلرینك بوروندکلری برنوسك یعنی بیاض‌قنتانك‌رومالیلر زماننده مستعمل اولان برنوع عبایه مشابهتی اولدیغنی بریرده اوقومش‌ایدم . لکن‌بوهیکلده‌کی کسوۀ خارجی شکلنك الیوم تلبس‌ولنان جزایر برنوسلرینه تمامیله مشابه‌اولسنه تعجب ایتدم . قیافت‌اسلامیه نامنه برچوق ارباب جهل وریانك‌ایتدکلری تعریضات متعصبانه‌نك ماهیتسزلکنه بوده بردلیل‌دکلمی ؟ شایان ذکرعدایتدیکم دیکرشی مزار

طاشی شکلنده براوفق ستوندرکه لاتینجه کتابه‌سنك اوزرنده آی ویلدیز علائمی محکوکدر . هلال ونجم اشارتنك رومالیلر طرفندن مستعمل اولدیغی وعثمانلیلر بونی علامت علم ملی اولمق اوزره بیزانتینلردن اخذایتدکلری بوکبی آثارملتقطهٔ قدیمه ایله مثبت اولدیغی حالده هلالی کویا براثرمعبود ایمش کبی محررین نصارانك صلیب مقابلنده تلقی ایتملری وبناءعلیه آمال غرضکارانه‌لرینك جریانه بووسیله ایله‌ده برموضوع بولملری اختراع سوء صنیعه‌ده‌کی مهارتلرینه دلالت ایدن احوالدندر.

*
* *

٢

فرنك مستولیلری طرفندن ضبط ایدیلان اراضیٔ اسلامیه اوزرنده مجدداً تأسیس اولنمش وفرنك مهاجرلریله اسکان ایدلمش بربلده‌نه برلطافت بولنه‌بیله آکاده طویمق چوق وقته توقف ایتمیور . بوندن طولاییدرکه «فلیپ ویل» شهرینه وصولمزك دها ایکنجی کونی متمادیاً اسنه‌مك ایله چکه‌مزك آغریسندن روحمزده‌کی اوصانج حسنك اشتداد ایلدیکنی آ کلامغه باشلادق؟ معلومیا. حدود مملکتلری

داخلنده بین‌الملل مؤتمرلر اجتماعنی دعوت ایدن حکومتلر مرخصین اجنبیه‌یه تسهیلات مسافرپروری‌ده بولنورلر. بوقبیل آثار مهمان‌نوازیدن اولمق اوزره فرانسزلرده بزه برورقهٔ امراریه کوندرمشلردی که بونلری ارائه ایدنجه اعضای مؤتمر جزایر تیمور یوللرنده نصف اجرتله سیاحت ایده‌بیوردی. فرانسز واپورشرکتلری ایله فرانسه‌ده‌کی تیمور یوللر اداره‌لری‌ده برمقدار تنزیلات اجراسنه موافقت ایتمشلرایدی ؛ فقط بز آنلرك اکرامنه افتقارده بولنمدق. چونکه «قوق» نام انکلیز شرکت سیاحیه‌سنك جزایر اسکله‌لرندن بریسنه قدراوچ آی مدتلی اصدار ایلدیکی عزیمت وعودت بیلتی بزی بوتنزیلات عالیجنابه‌دن مستغنی ایده‌جك درجه‌ده اهون ایدی. برده مؤتمر ورقهٔ امراریه‌سی ایله سیاحت ایدنجه فلان وفلان کون حرکت ایتمك. فلان وفلان موقف واسکله‌لرده اینوب بوورقه‌نك ارائه‌سی اوزرینه یکیدن بیلتلر آلمق کلفتنی اختیار لازم کلیوردی . بناءعلیه بوورقهٔ اکرامیهٔ مؤتمری یالکز جزایر تیمور یوللرنده استعمال ایتمکه باشلدق. بوورقه‌نك نصف اجرتله برسفرمعینی تأمین ایلدیکنی عرض ایتمشیدم.

حال بوكه « قوق » شركتنك مذكور اوچ آيلق بيلتى جزاير خطلرينك موقفلرنده آرائه اولننجه يوزده قرق مقدارنده تنزيلاتله تيموريول بيلتلرى آلنه بيليور . تيموريول اداره لرى جزايره انكلتره دن دها زياده زوار جلب ايده بيلمسى ايچون قوق شركتنه بو تنزيلاتى تعهد ايتمشدر . بناءً عليه فرانسزلرك انكلتره دن كلن اعضاى مؤتمره بو بابده كى اكراملرى حقيقتده نصف درجه سنده دكل بلكه يوزده اون مقدارنده ايدى . بويله اسلوبلى تدابيرى ايجاد ايدنلرك مسلكنى تعريف ايچون استانبول كلخان بكى لساننده مستعمل « اوروروستوبوللق » سوزندن دها مناسب بر تعبير بولمق مشكلدر . حال بو مركزده ايكن بعض غافل مستشرقينك « اكراملى بيات آلدق . اوجوز سياحت ايتدك » ديه سويلنملرينه نه ديملى ؟

هر نه حال ايسه . بز فليب ويل تيموريولى موقفنده ورقهٔ امتيازيه مزى كوستررك بيلتمزى تنزيلات معينه ايله آلدق . صكره صباحلين ايركن بر زمانده قسطنطين شهرينه متوجهاً حركت ايلدك ؟ بيلمم نه درلو مقصده مبنى دركه بتون جزاير سرعت قطارلرى صباحلين غايت مناسبتسز جه سنه

ايركن بر آننده حركت ايدييورلر . بونده ده بر مقصد اقتصاد بولنديغى مرويدر . فرانسزلر هر درلو تدابيرى ابتداى امرده اقتصاد نقطهٔ نظرندن تلقى ايتدكدن صكره اتخاذه ميال كورينيورلر . قاعدهٔ تصرفه رعايتده كى ممدوحيتك تمايل اسراف عادتنده كى مقبوحيت نسبتنده بيوك اولديغنى هر كس بيلور . فقط تصرف ، تصرف ديه ايشى چنكانه لك درجه سنه واردير مقده هيچ خوشمه كيتميان حالاتندر . فكرمجه « صيجاق صو بولدم » ديه صابون اشتراسندن استغنا ايدن افنديدن بر فرانسز ، « لا يقيسله تميزلنه يم » ديه ايو جنسندن صابون آله رق تجبر ، تجربيقانان بر انكليز خدمتكارى قدر حيثيت شخصيه يه مالك دكلدر . بو فكرمه « النظافه من الايمان » دستورينه مالك اولان مسلمانلردن چوغنك اشتراك ايليه جكندن امينم .

قطارمز فليب ويلى ترك ايتدى و اوزونجه بر طاغ دليكندن عبوردن صكره هر طرفى باغاق و چمنزار ايله محاط بر وادى يه واردى . جزايرى آفريقانك شيرين اقسام معتدله و منبته سندن ديه چوق ايشتمش ايدم . فقط طوغريسى آفريقا سوزى شمدى يه قدر فكرمه ، صوسز دره لر . قورى قايالر

وصاری قوملرك كثرت موجودیتندن عبارت برلوحهٔ مخیلهٔ قسوت انكیز نقش ایدردی. حال بوكه حقیقتده دولت عثمانیه‌نك قدرینی بیله‌میه‌رك ضایع ایتدیكی اراضیٔ اسلامیه ایچنده جزایر قدر كوزل برقطعهٔ ارض بولنمدیغنه دها سفرمك مبادیسنده قانع اولدم. بو مملكتك بعض جهاتی فرانسه‌نك جنوبندن دها لطیف دیمش اولسه‌م مبالغه عدا یدیله‌مز.

§ قسطنطین شهرینه متوجهاً حركت ایدن قطارمز منحنی یوللرله تپه‌وطاغلر آشمغه باشلادی. قسطنطین شهری سطح بحردن ایكی بیك و كسور قدم ارتفاعنده ایمش ؛ فقط كسورك مقدار صحیحی خاطرمده دكل. كچدیكمز یرلر زمردكبی بشیللك ایدی. اوفق دره‌لرده آز چوق صو جریان ایدیور وایستنیلن مواقعده آز امكله صو بولنه‌بیله‌جكی ارضك علائمندن آكلاشیلیوردی. مع مافیه اراضیٔ مزروعه و باغلقلر سیرك كورینیوردی. بونك سببی نه اوله‌بیلور؟ فرانسزلر بو قطعات مفتوحه‌یه اسباب مسعودهٔ تمدن ادخال ایتمدیلرمی؟ اوت. بونلری ایضاحه محتاجدر. فرانسزلر ایچون هیئت اجتماعیهٔ

مسلمه‌یی تار ومار ایتمك او قدر كوج كلمیه‌بیلور ؛ فقط اهل اسلامك یرینی قاپلایه‌جق قدر فرانسز سكنه‌سی كتورمك پك مشكل اوللی. معلوم یا فرانسزلر وطن مادرزادیلرینی ترك ایتمكی پك سومزلر و علی الخصوص نفوس ملیه‌لرینك بر موجب دلخواه تزاید ایتمه‌مسی سببیله فرانسه‌دن خارجه كافی مقدار افراد مستملكین سوقنه مقتدر دكلدرلر ؛ چونكه فرانسز قادینلرینك مشهور آفاق اولان فعالیتلریله برابر وطنه كافی مقدارده اولاد بخش ایتمك وجیبه سنده‌كی تكاسللری بوكا مانعدر. یولمز اوزنده بر قاچ كویدن ماعدا اماكن مجتمعه كورینمیوردی ، بو كویلرك خلقی‌ده شهرلرده كورلدیكی وجهله یالكز فرانسز دكل ایتالیان ، اسپانیول و مالطیز مثللو عناصر اخرادن بر خیلیسنی حاوی اولسه كركدر.

§ انكلتره‌ده سیاحته آلیشان بر آدم ایچون «سرعت» نامی ویریلان برقطارك هر موقفده طورمه‌سی خیلی عذاب درونی‌یی موجب اولیور. بزم بندیكمز سرعت قطاریده بوغاز ایچینك دیلنجی واپوری كبی هر یرده طوردی. موقفلرك اكثریسی ایسه بر كلبه‌دن عبارت

اولدیغندن تماشاسیله فکری براز اشغال ایده‌جك فعالیتدن عاری در . موقفلرك آدی اکثریتله اسماء عربیه دن ایسه‌ده هیچ بریسی عربجه حروفله یازیلی دکلدر . فرانسزجه یازیلان بو اسماء خاصه ایسه خاطرده طوتیله‌میه‌جق قدر تحولاته اوغرادیغندن افهام ایتدکلری معانیدن استنتاجات تاریخیه‌ده بولنمق مشکل موقف اسمی دکل ایسه‌ده بو کا بر مثال اوله‌رق ذکر ایده‌لم‌که: قسطنطین شهری قربنده بر محل واردرکه اسمی « قودی یات آتی » در بو اسمك فرانسز حرفلریله یازلمسندن طولایی ترکجه اولدیغی بولمق براز تعاب فکره محتاجدر. محل مذکورك وقتیله عثمانلی سپاهیلری طرفندن قشله اتخاذ ایدلمش اولدیغی تحقیقدن صکره بو اسمك معناسنی آکلایه‌بیلدم.

§ اسماء خاصهٔ اسلامیه‌نك هر یرده فرانسزجه اوله‌رق تحریری شایان تذکار بر نقطه‌در ولسان عربیه معارفپرور فرانسزلرك اوردقلری زحمهٔ تدنینك بر نمونه‌سیدر. اویله قیرلرده‌کی مواقف اسملرینه‌نه حاجت بیوك شهرلرده بیله عرب محلاتی ازقه‌سنك وحتی مدارس مثللو مبانیٔ

اسلامیه‌نك اسملری هپ فرانسز حرفلریله یازیلیدر. تحقی شوراسیدرکه نکاح وطلاق کبی بین المسلمین دعاوی‌یه باقان نفس جزایر نائبنك دائره‌سی دیوارنده قاضی ومحکمهٔ شرعیه مثللو اسملر بیله فرانسزجه اوله‌رق محرردر. جهالت کامله ایچنده یاشایان بر خلق ایچون بویله اسملرك فرانسزجه ویا عربجه یازلمسی بر در دینیله‌بیلور. فقط بن او فکره اشتراك ایده‌مم . جزایر مسلمانلری آره‌سنده اوقویوب یازانلر پك آز دکل. شوقدرکه بعضیلرینه فرانسزجه بر غزته ویرسه‌کز جایر، جایر اوقودقلری حالده تکلم ایتدکلری عربجه‌ده بر سطر ارائه ایتسه‌کز الفنی مرتك ظن ایدییورلر . ایشته بو جهتدن اسمانك یالکز فرانسزجه یازلمسی تأویل کوتوره بیلورسه‌ده مقصد اصلی هرشی کبی لسان مملکتی ده فرانسزلشدیرمقدر .

§ انکلیزلر دخی سودانك بعض یرلرنده هر اسمی یالکز انکلیزجه اوله‌رق یازمق مسلکنی اتخاذ ایدیورلرسه‌ده او مملکتده انکلیز متوطنلری یرلشدیرمك ممکن اولمدیغندن نمیدرندر خطوط عربیه‌نك اوته‌ده بروده تحریرینی تجویز ایلیورلر؛ مصرده ایسه، معلوم اولدیغی اوزره ،

حروفات عربیه‌نك بالاسنه انکلیزجه قید اسماء ایله ترویج حس تفوق و محافظهٔ وقار تقدم ایتمکده‌لردر. حکومت خدیویه‌نك دوائر رسمیه‌سنده معاملات عربجه‌دن زیاده انکلیزجه اوله‌رق جریان ایتمکه باشلدی مسلمانلرك یرنده بشقه بر خلق بولنمش اولسه ایدی لسان ملیلرینك تنزیل قدرینه صراحةً بر تعدیدن عبارت اولان حروفات مرجحهٔ اجنبیه‌یی کوردکلری یرلرده پارچه‌لردی. بز ترکلرك معاملهٔ حاکمیتجه نصارای فاتحه‌یه اولان رجحانمزك براهیندن بری ده ضبط ایتدیکمز ممالك اسلامیه‌ده لسان عربی احترامله قبول و شاننی ترفیع ایتمکلکمز و او لسان اصحابنی زبان مادرزادلری اوزره اکتساب تفیض و ترقی کی سهولت طبیعیه‌دن محروم براقدیغمزدر. بوکا مماثل فضائلمزی جزایرلیلر شیمدی آکلایه‌بیلورلر؛ مصرلیلرك دخی آره‌سی چوق کچمدن آکلامغه باشلیه‌جقلرنده شبهه یوقدر.

§ نه ایسه بز ملاحظات استطرادیه‌یی اوزاتدق. شیمدی مبحث اصلیمزه رجوع ایده‌لم چونکه قسطنطین شهرینه داخل اولمق اوزره بولنیورز.

۳

سر لوحه‌دن دخی آکلاشیله‌جغی اوزره بو صحائفك تحریرندن مقصد مفصل بر جزایر سیاحتنامه‌سی یازمق دکلدر بلکه اوچ یوز سنه قدر تحت نفوذ عثمانیده بولنمش اولان بر قطعه‌ده اجرا ایتدیکم بر جولان صره‌سنده‌کی مشاهدات و مسموعاتم حقنده بزجه باعث تلقی اوله‌بیله‌جك خاطره‌لر قید ایتمکدر. بناءً علیه اکثر سیاحلرجه معتاد اولان تعریف جغرافئ محلات و تفصیل تاریخ قصباتدن مهما امکن اجتناب ایده‌جکم.

§ قسطنطین بلدهٔ حاضره‌سی یرنده رومالیلر زماندن مقدم دخی بر شهر موجود ایمش. موقعك حصانت طبیعیه‌سندن اولمق کرکدر که بعض رهنامه‌لرده بو محلك ازمنهٔ اولین انسانیتدن بری بر اقامتکاه تحفظ بولنمش اولدیغی مذکوردر. فرنکلرك قسطنطین دیکلری بو شهره عربلر نه‌دن ایسه نسطنطینه اسمی طاقمشلر. سامی بك مرحوم دخی قاموس الاعلامنده بو اسمی «قسطنطینه» طرزنده یازییورسه‌ده (قسطنطین) صورتی التزام ایدن متقدمین محررینمز واردر. ضرورت

قطعيه بولنمدقجه فرنك كلمه‌لرينك استعمالندن حظ ايدنلردن دكلم. بونكله برابر (قسطنطينه) كبی عرب آغزنده چيكننوب بوزولمش برسوزی (قسطنطين) مثللو لينت تلفظی بولنان بر كلمه‌يه دكيشه‌مم.

§ بوراده بالمناسبه ذكر ايتمك ايستديكم برشی وار: چند كون مقدم تايمس غزته سنده يمن اختلالی حقنده بربند مخصوص اوقودم؛ بونده توركلرك عربلرجه دشمن ابدی بولندقلری ذكر ايديليوردی. تايمس غزته‌سنك بدخواهانی معلومدر. بوغزته يالكز اقوام نصرانيه‌ٔ شرقيه‌يی دكل عثمانيتی تركيب ايدن عناصر اسلاميه‌دن بعضيلرينی بيله ترك ظلمندن خلاصه مهيا برلوحه ايله تصوير ايده‌جك موضوعلری قاچيرماز. اصل توركلر كيمدر اجانب اوراسنی ذكره ياناشماز. اغيار اجانبك قصدی شوعربدر، شوكرددر، شوآرناوددر يوللو وسائط مفسدهٔ تفرقه‌كاری ايله امزجهٔ عثمانيتی تحلل مهلكه‌سنه دوشورمك وبناءعليه اسلامك قوهٔ مقاومهٔ باقيه‌سنه قولايلقله برضربهٔ امحا آتمقدر. بزجه ايسه عثمانيت توركلك و توركلك عثمانيت ديمكدر. رابطهٔ ديانت بزی اوقدر مزج ايتمشدر. مقصد اجانبك بر وجه

منوال اولديغی بديهی ايكن عنصر عثمانيتی تشكيل ايدن اقوام مسلمه‌يه منسوب بعض هوائيلرك بلايای حاضره‌مزی كوره‌رك « بن ترك دكلم » قول سقيمی ايله داعيهٔ انفكاكه دوشملری وبو وجهله افرنجه عرض تبصبص ايتملری اغيارك اومقوله مفسدت نشريه‌سنه بادی اولان حالاتدندر. عثمانيت شوكت قديمه‌سنی ضايع ايتمه‌ايدی بوهوائيلر « بز فلان قومه منسوبز » ديه توركلكدن تجرد نفسه چاليشمازلردی. برملتك شوكتندن منتفع اولمق و ايام مصيبتنده الامنی تخفيفدن مجتنب بولنمق مردلك شاننده دكلدر. بزم اومقوله فرصتجويان جبانته قارشی اتخاذ ايده‌جكمز مسلك « مادامكه سوريمزدن آيرلمق ايستيورسكز؛ ايشته يوليكز. جزايرليلر وسائر محكوم اجانب اولان مسلمانلر كبی عقلكز باشكزه كلدكدن صكره قدر اخوتكاريمزی آكلارسكز اما بزده آرتق سزدن دريغ اخلاص وطنداشی ايتمكده معذوريت حس ايلرز » ديمكدر وديلی دونمين برعرب طرفندن تغليط ايدلمش برلفظی عربدن كلديكی ايچون كويا بر كلمهٔ مباركه ايمش كبی اتخاذ عادتندن واز كچمكدر. ها، برنقطه‌ده‌ها وار. موضوع بحث اولان بلده، استانبولك

بانیسی برنجی قسطنطین طرفندن تجدیداً بنا ایدلمش وآنك نامنه نسبت اولنمشدر. حکمدار مشارالیهك ابقای نامنه مدار اصلی اولان استانبول شهرینی سکه‌لرمزده قسطنطینیه صورتنده حك ایدییورز. پیغمبر ذیشان افندمز طرف مبارکلرندن فتح استانبول حقنده ایراد بیوریلان وآیاصوفیه جامع شریفنك بردیرکنده محکوك بولنان مشهور حدیث شریفده پایتخت سلطنت عثمانیه‌نك اسمی (القسطنطینیه) شکلنده محرردر. بوکا استناداً دخی (قسطنطین) لفظنك «قسطنطینیه» کلمهٔ ثقیله‌سنه مرجحیتنی ادعا ایدرز.

شیمدی بوشهرك تدقیق اسمندن وازکچه‌لم‌ده تفتیش جسمنه باشلیه‌لم. شهرك احاطه ایتدیکی ارض جداً شایان تماشادر. یالکز برجهتدن طاغه متصل و اوچ طرفندن‌ده غایت دیك قیالرله محدوددر. بوقیالرك دیبندن برچای کچیور. اکر قسطنطین شهری طهارته میل طبیعیسی اولان وصحیهٔ بلدیه‌یه فرانسزلر کبی نظری صورتده دکل بلکه انکلیزلر کبی فعلی برحالده عطف اعتنا ایدن برملت النده بولنسه ایدی سلامت هوایه مالك بلاد عظیمه‌دن بریسی اولوردی. فقط سوقاقلرینك حال حاضری — واردات بلدیه‌سی ضابطهٔ

خفیه عنوان ساخته‌کاریسی آلتنده اختراع تهمت ایله مشغول برآلای حشراته مأکل اولان — استانبول شهرینك ازقه‌سی قدر پیسدر ؛ هرطرفده برتعفن وخیم حس اولنیور. کرك بنده‌کز کرك دیکر برآرقداشم بوشهرده کچوردیکمز اوچ کون ظرفنده عادتا حمایه طوتیلمش کبی قیرغینلق نوبتلری حس ایتدك شهرك. قیالرك منتهاسنه قدر اوزانان عرب ویهودی محله‌لرنده‌کی اولرندن چیقاریلان کافهٔ مدفوعات مستکره ایله دباغخانه‌لرندن آقان میاه ملوثه قیالردن آشاغی دوشیور ودنیانك عظمتلی کچیدلرندن بریسی بولنان دره‌نك منظره‌سنی برباد ایدییور.

§ بز بوکچیدك شهره مقابل اولان جهتندن کچرکن بردلیلمز واردی. دیانتده اولدیغی کبی همان انسانیتدن دخی پك آز علاقه‌دار اولان بوکنج عربك روایتنه کوره وتیله قسطنطین بکلری تحت اداره‌سنده زنا ایله محکوم اولان عورتلر قیالرك تا منتهاسنده کائن اولان والیوم خراب برحالده بولنان جامعك دیوارندن قیالره آشاغی آتیلوب تجریم اولنورلرمش. بوکبی برجزای اعدامی وحشت دیه توصیفده آوروپا متمدنلرینك ذهابنه مشترك ایسه‌کز

بوبابده سزدن اعتزالمی معذور كوریكز. بنده كزك بوكی، خصوصاتده صورت ملاحظه م بشقه‌در . عفت عمومیه‌یه طاری اولان شنایع حاضره‌یی تدقیق ایدنجه انسانك « كاشكی اواسكی زمانلر احیا ایدلسه » دیه‌جكی كلیور. اكر مجازات شدیدهٔ قدیمه تجدید ایدیله بیلسه ایدی فحش كسب ندرت ایلردی وفحشك زوالی مذكور معاملهٔ وحشیهٔ تجربیه‌نك الغای طبیعیسنی انتاج ایدردی. عرض واخلاقی زوال تامه یوزطوتمش برخلقی اضمحلال كلیدن قورتارمق محالدر. عرض واخلاقی محافظه ایتمك وبنابرین بر ملتی اسباب مضرهٔ انقراضه قارشی مدافعه ایلمك ایچون نه قدر تدابیر شدیده اتخاذ ایدلسه وحشت دكل بلكه اصابت ایدلمش اولور. حریت مشروعه انسانلرجه‌یك مقدسدر؛ یارجان انسانیت اولان بوحق مقدسه هپمز مالك اولمق ایسترز . فقط فرانسه مدنیتنك كتوردیكی سربستی اخلاق اسلامیه‌یی كوكندن صارصنجه آنی حریت نامشروعه دیه تلقینده كندیمزی حقلی بولورز.

خارق خلقتدن اولان مذكور دیك قیالرك وقایعی چوقدر. بونلردن بریسی ١٨٢٧ تاریخ عیسویسنده فجیعه نمای

حدوث اولمشدر. شویله‌كه : فرانسزلر شیخ عبدالقادر مرحومك قوهٔ مقاومتنی صارصدقدن صكره جنرال (واله) قوماندا سنده براورد وترتیب ایدرلر وقسطنطینی والیٔ نیم مستقلی اولان احمدبكدن قطعیاً استرداد ایچون شهر مذكوره هجوم ایلرلر. یاغدیردقلری دهشتلی كولله‌لر وخمپره‌لر ایله دیوارلرینی ییقارلر وجسارتلرندن زیاده مالك اولدقلری وسائط متفوقهٔ حربیه ایله طبیعی مسلمانلری مغلوب ایدرلر. سوقاقلرده قان كوده‌یی كتوردیكی صره‌ده یوزلرجه‌قاری . چوجق واختیار قیالردن قعر وادی‌یه آتیلوب اتلاف جان ایلرلر. عربلرك روایتنجه بوفاجعهٔ اختیاریه خونخوارلقله شهرتی شایع اولان افرنجك دست غدرینه دوشمه‌مك واشكنجه ایله اولدیرلمه‌مك ایچون اجرا اولنمش. فقط فرانسزلرك بوبابده روایتلری بشقه‌در مثلا :

Histoire de L'Algérie par ses Monuments

نام كتابه نظراً بوفاجعه زدكان اورغانلرله، قوشاقلرله آشاغی صارقوب دوره طریقیله قاچمق ایستمشلر ؛ لكن زیرزمینك بعدی وبناءعلیه وجودلرینك ثقلت متضاعفهٔ

نسبیه‌سی سببیله قوشاقلرك ، ایپلرك هپسی قیریلوب
قوپدیغندن اویوزلرجه بیچاره‌لر تلف اولمش. بو روایتده
الك زیاده شایان حیرت نقطه : اویوزلرجه قوشاقلردن ،
ایپلردن هپسنك چوروك بولنمسی و حتی چوجقلری بیله
تنزیله متحمل اولمامسیدر ! ایشته تاریخ بویله یازیلور.
مترجم عاصم افندی مرحومك « معایبمزی مهما امکن
کتم ایلدم » یوللو برقید اعترافیسی بولوبده سقوط
اعتبار مؤرخینی موجب نقصانی تنقید وامحای حقایق
شائبه‌لرینی یالکز کندیمزده موجود ظن ایدن وبناءعلیه
ملال یأسه دوشن بعض محررلرمزه ایشته تسلی بخش
برعبرت !

بوقیالر حکایاتندن برنبذه دها :

روماليلر قیالرك آره‌سندن آچدقلری برمدخل ایله
قسطنطین شهرینك آلتنده مغاره یوللری حفرایتمشلر.
تحت ارضده بولنان بومعبرك زیاده شایان تماشا ایمش .
میاه معدنیه طامله‌لرندن حاصل اولمش متحجر صالقملر
مغاره‌نك طوانلرنده آویزهٔ زینت کبی صارقارلر ایمش .
مغاره‌نك تماشاسی الیوم ممکن دکلمش . چونکه عربلر

بومغاره طرفندن قسطنطین شهرینی آتوب برهوا ایده
بیلورلردییه فرانسزلر مدخلی سدایتمشلر. بیچاره عربلر !
آنلرك باروتی چوقدن پاطلاماز اولمش ، دینامیتك
ماهیتندن ایسه کلیاً بیخبردرلر . ذاتاً هیچ برشیئی آکلایوب
بجره‌بیلمکه مجاللری قالمامش اولان جزایر مسلمانلری
شویله طورسون ماکه دونیاده سنه‌لردنبری بونجه آرقداشلر-
ینك برهوا ایدلمسنه ، پارچه‌لنوب اولدیرلمسنه وسیله
اولان بو داهیهٔ ناریه‌نك ماهیتندن عساکر و ضابطان
خلافت بیله غافلدرلر ؛ غافل قالملری‌ده قصداً التزام اولنیور
و التزام اولنه‌جقدر : تاکه اوروپادن فك ارتباط
عثمانیتی حصوله کتورمك ایچون وقوع بوله‌جغی بدیهی
اولان محاربات‌ده طوپدن ، تفنکدن ، قلیجدن . سونکیدن
بیلمیان او یکیتلر دینامیت خمبره‌لریله دوچار هراس
وهزیمت ایدیله .

فکر عاجزانه‌مجه فرانسزلرك بو یر آلتی یوللی قاپاتملری
(اولاد ربعه) فجیعه‌سنه مماثل بر وقعه‌نك دها حدوثنه
میدان براقامق و بو سببله جهانك تعیینه ایکنجی بر
وسیله ویرمه‌مك مقصدینه مبنی اولسه کرکدر . اولاد

ربعه وقعه‌سی جزایر تاریخـلرنده شو وجهله مرویدر : عبدالقادر مرحومك فرانسزلر علیهنده آچدیغی جهاد صره‌سنده ﴿ په‌لیسه ﴾ نام میر آلای قومانداسـنده‌كی فرانسز عسكری شدت معاملات اعدادن خوفاً اولادربعه مغاره‌سـنده كیزلنمش اولان بش یوز مسلمانی ــ كه اكثریسی قاری و چوجق ایمش ــ مغـاره آغزنده یاقدقلری آتش دومانی ایله احناقاً تلف ایدرلر.

بوقاریده ذكر ایتدیكم ﴿ جزایرك هیاكلنه مستند تاریخی ﴾ نام كتابك مؤلفلرندن ادوارقات مرقوم میرآلایك پكده مستحق تقبیح اولمدیغی حالده وقعه زمانـنده بعضی آوروپا غزته‌لرینك تنقیـدات شدیده‌ده بولنمش اولملرینه تأسف ایدییور. الك بیوك وحشتلرینی منفعت مدنیت نامنه تأویلدن حیا ایتمین بر خیلی اوروپا محررلری كوردیكمز ایچون (ادوارقات) ك تأویلنه یكی بر عجیبه نظریله باقمایز .

٤

قسطنطینك زیر زمینه متعلق حكایاتده جولان قلم ایتدیرمكی براقه‌لم‌ده بر آزده داخل قصبه‌ده‌كی ماجرای

دورانمزدن بحث ایده‌لم : عمرمك الك قیمتلی زماندن آلتی سنه قدر بر مدتی جوامعـده تدرس ایله امرار ایتمش اولدیغمدنمیدرندر بوشهرده ایلك هوسم مساجد موجوده‌نك معروفلرینی زیارت اولدی. علی الخصوص بومساجدك ــ اصول معماری مغربی‌ده بولنمقـله برابر ــ عربلر طرفندن دكل جزایر داینـلرینك نصب ایلدكاری نیم مستقل ترك بكلری واسطه‌سیله انشا ایدلمش بولنمـلری زیارت حقنده‌كی حس هوسمی تزییده سبب اولدی. ابتدا اوطوردیغم اوتل قربنده‌كی جامع كبیری زیارته كیتدم.

§ بر بیت عبادتك تأثیرات روحانیه‌سنی آرتیره‌جق اسبابك باشـلیجه‌سی او بیت مباركك شایان احترام بر حالده طوتلمسیدر ؛ عابدین و زائرینك حسیات احترامنی الك زیاده دعوت ایده‌جك شی ایسه سنت سنیهٔ نظافته اعتنادر. مذهب مالكی ده اولان اهالیء مغرب حنفی المذهب اولان عثمانلیلر قدر مساجد حقنده لازمهٔ نظافته دقت ایتمیورلر. فرنك متغلبه‌سنك سلمه‌السلام بومساجده دخول ایتدكلرینی كورمكه آلیشدقلرندنمیدر ندر بر آدم خاك ناپاك ازقه‌یی محتوی اولان قونده‌ره‌سی ایله مسجدلرینی طولاشسه

عربلر ممانعتده بولنمیورلر . کیم نه دیرسه دیسون اسلام
ایچنده قواعد طهارت مساجده اك زیاده اعتبار ایدنلر ینه
ترکلردر . اوقافك سوء استعمالات فاحشاسی و خدمه
سنك جهل وبیقیدیسی ایله برابر استانبول و یا بروسه
جامعلرنده کوریلن انتظام و نظافت عرب جامعلرنده
کوریله‌مز . شورایی ده قیده شایاندرکه زیارت ایتدیکم
جزایر جامعلرینی مصرك مشهور جامع الازهرندن دها
نظیف و طوبلی بر حالده بولدم . ازهره داخل اولدیغم
زمان سجده کاهك صول طرفندن کچیلان اوفق بر حولی‌ده
کوردیکم حصیر پارچه‌لری و سائر پیس سوپریتیلر ایله
بونلر آره‌سنده کزینن برکوبك یاوریسی هیچ خاطرمدن
چیقماز .

قسطنطین جامعلرینك اك زیاده کوزل کورینن یرلری
دیوارلرنده‌کی چینیلی قاپلمه‌لر ایله منبر و محراب جهتنده‌کی
مرمر طاشلر و دیرکلردر . قبارته‌لی خطوط ایله مشکل
کلمات مبارکه‌ده خیلی نظر ربادر . جامع کبیرك بومقوله
محاسننی سکته‌دار ایدن شی قدیم مناره‌نی حاوی اولان
دیوارك کسیلمسیدر ؛ جامع یانندن بر جاده آچدقلری

زمان فرانسز مأمورلری محافظهٔ استقامت طریق ایچون او
دیوار و مناره‌یی هدمه لزوم حس ایتمشلر ؛ بر آزده‌ها ایچریدن
یاپیلان یکی دیوار ایسه جامعك هیئت اصلیه‌سنی طبیعی
اخلال ایتمش . آچیلان جاده اوزرنده جامع دکل قدیم
برکلیسا بولنسه ایدی آنی دخی توزلی طوپراقلی برجاده‌نك
کشادی خصوصنده برعارضهٔ جدیه فرض ایدرلرمیدی
ظن ایلرسکز؟ کوکلرینه کبریت صویی دوکولسون . بزده
حالا برطاقم کیمسه‌لر واردرکه فرنکلرك حسب التمدن
ناسك حسیات دینیه‌سنه تعرض ایتمدکلرندن وآثار صنایع
قدیمه مسلمانلره دکل کیمه عائد اولسه مظهر صیانتلری
اوله‌بیله جکندن دم اوررلر . فکر عاجزانه‌مجه جامع تخریب
ایتمك ویا کلیسایه قلب ایلمك مثللو اکثریتله اسلاو
نصاراسنده کوریلن تجاوزات وحشتکارانه‌دن فرانسزلرده
بری دکلدرلر . جزایرك ضبطنی متعاقب ارتکاب ایتدکلری
تعرضات متعصبانه‌دن بری‌ده بعض جامعلری کلیسا
یاپملریدر . جامع کبیردن چیقدقدن صکره مسجددن قاتولیك
معبدینه قلب اولنمش برقاته‌درالی کورمکه کیتدم . بومعبدك
تجدیده محتاج اولمیان یرلرنده عرب آثار معماریه‌سنك
بقیه‌سی آشکار اولدیغی کبی آیات قرآنیه‌یی حاوی خطوطده
مشاهده‌در .

استطراد

نتايج غلبه‌دن اولمق اوزره جامعك كليسايه وكليسانك جامعه تحويل ايدلديكى ازمنهٔ قديمه‌ده چوق دفعه كورلمشدر. خرستيانلر اولسون مسلمانلر بولنسون اجرا ايتدكلرى بوكبى تحويلاتى تأويل صددنده «بز فلان وفلان معبدى فلان شكله قلب ايتدك امينه خالق رب العالمين اوغورنده بر عبادتكاه اولمق حالندن چيقارمدق» ديه بيلورلر. ظاهرده معقول كبى كورينن بو ادعا احدهما آخرك حسيات مذهبيه‌سنى جارح بر تشبثى تصويبه كافى دكلدر. بو بر تجاوزدركه ابتدا خرستيانلر طرفندن تصدى اولندى. آياصوفيه‌يى جامع يابديغمزدن طولايى حقمزده‌وحوشانه انتقاملر بسلين متعصبين عيسويه اسپانياده‌كى معابد مسلمينك فتح قسطنطينه‌دن نيچه زمان مقدم كليسا ايدلديكنى هيچ خاطره كتورمزلر. بز غلبه‌مز ايامنده آياصوفيه‌يى جامع يابدق اما خرستيانلره امان ويردك وامتيازات دينيه بخش ايلدك؛ خرستيانلر ايسه او معابد مسلمينى خاچ ايله پت ايله طولديردقدن

صكره اسپانياده اسلامدن اثر براقامق كبى غدارلقلره قدر وارديلر. اوت، عداوت متقابله اسبابنى احداث ايدنلر ينه خرستيانلردر. اوائلده مسلمانلر، اهل كتابدرديه خرستيانلرك تأليف قلوبنه چاليشورلردى. عربلر دمشق شامى فتح ايتديكلرى زمان بر جامع تدارك ايدنجه‌يه قدر (سن ژان) نام بيوك بر كليسانك تصاويردن خالى بر طرفنده اداى صلاة ايدرلردى: حتى بونك ايچون خرستيانلرك رضاسنى آلمغه بيله مناسبت حس ايتمشلردى. مذكور كليسايى جبراً جامعه قلب ايتمكدن مسلمانلرى او زمانلر كيم منع ايده بيلوردى؟ اهل اسلام سكسان سنه قدر سن ژان كليساسنده بو وجهله عبادت ايتديلر وفقط بالآخره خرستيانلرده عبادتكاهى بر قونسر حالنه بكزتمك موده‌سى ظهوره باشلاديغندن آنلرك آلهى تلاوتى يولنده متصل آتدقلرى نعرهٔ تغنى‌يه عابدين اسلام تحمل آور اوله مديلر ودينلرينك ساده‌لكى ايله متناسب بر صورتده ساكنانه عرض تضرع خالق ايچون بر جامع بولمغه مجبور اولديلر. زمانمزده بر كليسا جامعه تحويل اولنسه نصرانيت يايغره‌يى افلاكه چيقارر و اويله بر «وحشت

اسلامیه‌یی » نه‌درجه‌شدتله تقبیح ایده جکنی شاشیرر؛ فقط تعالیٔ افکار متمدنانه و ترقیٔ حسیات انسانیتکارانه کبی خواص رفیعه‌یی کندیسندن ماعدا جهانده کیمسه‌یه یاقیشدیره میان یته او نصرانیت وقتاً بوقت اوکی وحشتلر ارتکابندن چکنمز . هله‌هر بری — تعبیر صواب ایسه — آوروپانك برر ولد زنای سیاسی اولان بلقان دول خرستیانیه سنك مقامات مبارکهٔ مسلمینه وقوع بولان تعدیات غلیظه‌لری تعریفی محال معاملات وحشیه دندر. « روسیه اورتودوقس کلیساسنك میسیونه‌رلکی » عنوانی آلتنده انکلیزجه تألیف ایتدیکی براثرده روسیه‌نك لوندره سفارتخانه‌سی راهبی ازمیرنوف جنابلری آوروپای غربی کلیسالرینه عرض تفاخر ایچون نور نصرانیتك انتشارینه موسقوفلرك پك چوق همتلری سبق ایتدیکنی یازیور و او نورك اسباب انتشارندن بری اولمق اوزره آسیاده برچوق جامعلرك تخریب ایدلدیکنی ده کلیشی کوزل برصورتده اعتراف ایلیور. « شجاعت عرض ایدرکن مردقبطی سرقتن ویلر » دکلمی؟

*
* *

قاته‌درالدن چیقدقدن صکره قسطنطین امرای نیم مستقله سندن بولنمش اولان صالح بکك انشا ایتدیردیکی جامع کیتانی‌یه کیتدم . بونك بناسی خارجدن اوفق و کوستریشسز ظن اولنور؛ فقط زمین قاتده حصیر دوشه‌لی و اولدقجه کنیش بر آرالقدن کچلدکدن صکره مرمرباصه‌ماقلی بر مردیوندن یوقاری قاته چیقیلورکه اصل سجده‌کاه بواوست قاته‌در . داخل مسجده‌کی حولینك شادروانی ایله آنك اوستنی سایهٔ لطافتنده ستر ایدن پورتقال آغاجلرینك منظرهٔ زرّینی کوکلده اویله برحس محظوظیت اویاندیردی‌که اوزون برمدت بورادن آیریله‌مدم. جامعك صلاة کاهنده‌کی دیرکلرك علامات هلالی. منبر و محرابك طرز اعمالی. لوحه‌لر. خطیبه مخصوص اولان یشیل جبه و بنانك هیئت عمومیه‌سنده‌کی نظافت عادتا جوامع سلاطین عثمانیه‌دن بریسنده بولندیغمی ظن ایتدیریوردی. غربی شوراسیدرکه یانمده بولنان کنج امام اصلاً ترك اولدیغنی برطور افتخار ایله بکا حکایه ایتدی مع مافیه جزایرده بولنان بتون اخفاد عثمانیان کبی بو کنج ده ترکجه بیلمیوردی؛ جزایرده مستعمل عربجه ایسه بنم کبی لسان عربی‌ده ممارسهٔ

تكلمه نيجه‌سنه‌لردنبری فرصت بوله‌مامش برآدم ایچون سهیل‌الفهم برشیوه‌ده دکلدر. بناءعلیه ترك‌قومنه منسوب ایکی‌مسلمان ، جزایری ترکلردن غصب ایدن وجزایر مسلمانلرینی جبراً تحت تحکمه آلان براجنبی ملتنك لسانده یعنی فرانسزجه‌ده مداولهٔ افکارایتدك.

استدراج

بوجامعه‌ده بولنان برخطبه رساله‌سنه دقت‌ایتدم. فقط ایچنده دعای خلافتی کوره‌مدم. بونك سببنی کشف ایتمك مشکل برشی دکل شویله‌که : سلطان عبدالعزیز خان مرحوم زماننده‌نبری مقام سلطنت عنوان خلافتك اجنبی تابعیتنده‌کی مسلمانلر طرفندن خطبه‌لرده اوقوتدیرلمسنه خیلی چالیشدی. حکومات افرنجیه آره‌سنده بالخاصه انکلتره ایله فرانسه‌بونك نرقده‌کی سیاست مستولیه‌لری ایچون مضر اولدیغنی دها ابتدادن حس ایتدیلر ومنعی اسبابنه تشبث ایلدیلر. اکرتبعهٔاجنبیه‌دن اولان مسلمانلر وبابده جداً خواهش کوسترمش اولسه‌لر ایدی نفوذ خلافتك وسیلهٔ خطبه ایله‌انتشارینی منعده مأمورین

نصاری اوقدر ایلری کیتمزلردی . اهل اسلامك اوخواهشی تنقیصه سببیت ویرن ینه کندیمزدر. دنیاده یالکز بیوك بردولت محمدیه قالدی‌دیه مسلمانلر ممالك عثمانیه‌یی برقبله‌گاه امیدایتمك ایستدیلر ؛ فقطینه عبدالعزیز خان‌زماننده‌نبری وعلی الخصوص شوکچن ربع عصرلق بردورده اعادهٔ عظمت‌قدیمه‌مزه حالاقدرتمزاولدیغنی‌ارائه شویله طورسون بیوك آلچاقلقلره استعدادمز وارمش کبی‌عالمه یاکلش‌فکرلر ویره‌جك‌حاللرده بولندق. سوء اداره‌مز وفساد مسلکمز —ایچمزدن هیچ برناموسکارك انکارایده‌میه‌جکی اوزره — رزالتك درکهٔ اسفلنه واردی. مطبوعات‌اغیار — بالطبع مبالغات غرضکارانه‌ایله — مساویٔ اداریه‌مزی جهانه‌یایدی. البته‌یایار ؛ چونکه « مصائب قوم عند قوم فوائد » مضمونده‌کی حکمتی‌پك اعلا آکلار. بزحقمزده یوماً فیوماً شایع اولان سوء ظنلرك خلافنی اثبات ایدربرشی یاپه‌مدق. بالعکس‌عالم‌بزه مرداردیدکجه بزاداره‌مزك مردارلغنی آرتیردق . دیکر طرفدن ایسه‌مسلك سلطنتی طنطنه‌لمغه. دیو آیینه‌سنده کوسترمکه وبنابرین کندی کندیمزی آووتمغه دوام

ایلمك. ادارهٔ حاضره‌مز اصلاح احوال حقنده‌كی بونجه رجالڭ توصیه‌لری سمع تلقی‌یه آلمدی وحتی مؤاخذات شدیده اخذندن‌ده عار ایتمدی. ایمدی حالات مسروده‌دن طولایی خارجده‌كی مسلمانلر بزدن امیدی كسمكه باشلدیلر ومادی ویا معنوی بزه یاردم ایتمكك بیهوده لكنی وبزدن كندی دردلری ایچون بر خیر كله‌میه‌جكنی آكلار اولدیلر. اوحالده نیچون خطبه‌لرده نام خلافت عثمانیه‌یی اوقوتدیرمغه اوغراشسونلر؟ نیچون استحقاق كوسترمك ایستمیان بر سلطنته ادعیهٔ خالصانه‌ده بولونسونلر؟

اوت — اوروپا مفسدین سیاسیوننڭ تدابیر مانعه‌لرینه رغماً — جزایرك صاحب اذعان افراد مسلمه‌سی آره‌سنده «دولت معظمهٔ اسلامیه» حقنده بر مودت صحیحه موجوددر. فی الواقع شو صوك سنه‌لرده ممالك عثمانیه‌یی وعلی الخصوص پایتخت سلطنت سنیه‌یی زیارت ایدن هندلی ومصرلی مسلمانلر كبی جزایرلیلردن بعض ذوات دخی مملكتمزده داغدار وجدان حمیت ایتمكده اولان احوال ناروایی كورمشلر وبوندن ناشی جهان اسلامیتده خلافت عثمانیه حقنده اظهار ایدیلان علائم حس مودتك نابجحل

اولدیغنه قناعت حاصل ایلمشلر. فقط بومقوله آثار یأسی تولید ایدن اسباب عارضیدر وانشاالله بر دور تجدد وتیقظك كشادی ایله زوال بوله‌بیلور. تبدل دور ایله مشیمهٔ فلكدن اهل اسلام ایچون بر امید اعتلا تولدی محالاتدن دكلدر. اجانبك بند تابعیتنه كرفتار اولان ارباب ایماندن صرف نظر بونجه عثمانلیلر بیله احوال حاضره‌دن بسبتون مأیوس اولمشلر؛ خلافت بوشدر. بودولتدن امید یوقدر دیه‌رك بر راه نومیدی‌یه صاپمشلر. بقای دولتدن امید یوقمش! خیر بز بویله بر فكری قبول ایده‌مز. دولتك امید استقبالی حالاً باقیدر؛ فقط اشعهٔ امیدی یاقمق ویاقدقدن صكره ادامه‌سنه اوغراشمق ایچون ارلك، متانت لازم. آثار جبانت وبیقیدی‌یی ارائه‌دن ماعدا هیچ بر ماهیته مالك اولمیان اوكبی مسرودات فیلسوفانه‌نك بطلانی — ابراز اولنه‌بیله‌جك ارلك ویا متانت ملیه ثمره‌سیله — اثبات ایدیله بیلور.

خلافت نه‌دن بوش اولسون؟ اوقوهٔ مبجله ثمره‌سیله عصرلردنبری ابقا ایدیلان موجودیت سیاسیهٔ اسلامیه‌یی نصل انكار ایتملی؟ عثمانلیلق — بدضعفای عربده‌سر نكون

سقوط اولمق درجه‌سنه واران — لواء مبجل پیغمبری‌یی دست امداد احترامکاری‌یه آلمامش وشمشیر جلادت ایله مدافعه ایتمه‌مش وبناء علیه خلافت اسلامیه غلبهٔ نصارا ایله ورطهٔ انقراضه معروض قالمش اولسه ایدی بقای استقلال اسلام شیمدی‌یه قدر نصل تأمین ایدیله بیلوردی؛

سلطنت عثمانیه‌نك ادعای خلافتی صحیح دکلمش ! ای معترضین کوته‌بین ! شان اسلامیتی بو آنه قدر محافظه ایدن عربلرمیدر؟ حضرت پیغمبر ایله خلفای راشدینك ارواح مبارکه‌لری دعوت حقه مظهر اولدقدن صکره چوق کچمدی عربلر فساد وزواله دوشدی وقوتلری قیرلدی؛ معارف اسلامیه‌نك توسعنه عجمك ذکای قوهٔ اسلامیه‌نك بقاسنه ترکك شمشیر شجاعتی عربك همتندن زیاده مدار اولدی. عاجز قالوبده مفتاح حرمینی بر عثمانلی سلطاننك ید قدرتنه تودیع ایدنلر عربلر دکلمی ایدی؟ او مقدس اماناتی شیمدی‌یه قدر محافظه ایدن عثمانلیلردر؛ آنلرك استقلالیتی میداندن قالقمش اولسه قبر نبوی امدرمانده‌کی تربهٔ متمهدی‌یه دونر؛ کعبهٔ معظمه دخی خرستیان میسیونرلرینه مسکن اولور. عثمانلیلره جهانك عداوتی مسلمان اولدقلری

ایچوندر. اویله میسونر واعظلری، خطیبلری ایشتدککه « ترکلر مسلمان اولمسه ایدیلر شرقك الك نجیب بر قومی بولنورلردی » دیدیلر ومسلمانلق ایله حاشا ثم حاشا مفسود الحال اولدیغمزی وبنابرین بقای ملیمزه خاتمه چکمك منافع مدنیت ایجابندن بولندیغی تلقین افکار اجانب ایلدیلر.

§ تحف شی، خلافت عثمانیه غیر صحیح ایمش ! مرور زمان انسانه برحق صاحبیت بخش ایدر. عثمانلیلر اوج یوز بوقدر سنه‌دنبری لواء محمدینك امینی وحکومت حاضره‌لرینك بونجه مساویسی ایله برابر حالا حرمین شریفینك محافظی درلر؛ آنلرده‌کی حق خلافتك صحتنه بوندن دها بیوك نه دلیل بولنه بیلور؟

§ عجایب. شرف خلافت عربك حقی ایمش ! اویله ایسه بز بو ادعای میدانه آتانلره شونی صورالم : خلافتکه — اساس تشکلی جهتیله جمعیت بشریه ایچنده بیوك بر عائله‌یه بکزه‌ین — امت محمده طریق هدایت وسلامتده رهبر اولمغه مأموردر، ایمدی یاروحانی بر مقام عداولنه بیلور یاخود برصورت استثنائی‌ده سلطنته قیاس ایدیلور. اکر خلافت

روحانی عداولنورسه اوحالده پاپالغه تشبیه ایدلمش اولور : پاپالق ایسه صفات رهبانیه‌یی حائزدر. رهبانیتك منشأ اصلیسی ازمنهٔ قدیمهٔ جاهلیه‌ده حکمفرما اولان کاهنلکدن، سحارلقدن عبارت اولدیغی وقوهٔ خالقه اولان جناب واجب الوجود ایله مخلوق مدرك بولنان نوع بشر آره‌سنده هیچ بر کروهك توسطنی موهبهٔ عقلك قبول ایلیه‌میه‌جکنی بیان حضرت پیغمبر «لا رهبانیة فى الاسلام» بیورمشلردر بناء على ذلك مقام خلافت بر مرجع روحانی صاییلماز؛ او حالده خلافتی سلطنته قیاس ایلمك ضروری کورینور.

فى الواقع مصالح بشریه‌نك تنوع جریانی صنوف امت محمدك سلطنت واحده‌یه تبعیتنه بر مانع طبیعیدر. نته‌کیم مسلمانلر شیمدی‌یه قدر مختلف سلطنتلرك اداره‌سنه تابع اولدقلری کبی بر مدتنبری دخی حکومات خرستیانیه‌نك مجبور رعیتی بولنمقده‌درلر. اماهرحالده ینه نفوذ خلافته طولاییسیله عرض ربقهٔ مطاوعت ایدرلر. (اویله اما ای ترکلر، سزه وظیفهٔ خلافتی تخصیص ایدن شی نه‌در ؟ » دیه برسؤال ایراد اولنه بیلور. بزده بوکا « طالع عقل وقدرتدر» دیه جواب ویریرز و او بابده‌کی استحقاقمزك

مرور ازمان ایله ثبوت بولدیغنی تکرار ایلرز. « فقط سز آسیانك تا اوبر اوجندن چیقوب کلدیکز ؛ قوم عرب ایله مناسبات جنسیه‌کز یوقدر؛ خلافت ایسه سلالهٔ پیغمبری حاوی اولان اوقومك حقیدر» دیه بیلورلر وشرح المواقف ویا مقاصد بوبابده شویله یازدی یوللی ادعالرده بولنه بیلورلر. فقط بویله شیلرهپ سفسطه‌در. بومسئله‌یی مواقف ومقاصد شرحلرینی وامثالی کتابلری یازان مبارك ذاتلر قدر بزده بیلورز وبعض عرب مؤلفلرینك خلافت مسئله‌سی حقنده هر دیدیکنی عین اصابت عدایده‌جك درجه‌ده کوته بین دخی دکلز. ایچنده خلافت عربیه‌یی تصدیق ایدر اشارت بولندیغی ایچون حکومت حاضرهٔ سلطانیه بخاری مثللو احادیث مجموعه‌لرینی مصادره ایتدیرمش ایمش. آه او حکومت حاضره آه! تشبث ایلدیکی او معقوله نا معقول تدبیرلردن متولد بونجه ضررلر میدانده طورکن ینه متنبه اولمدی. امحای مؤلفات وامانهٔ ادبیات خصوصلرنده عادتا مسلك هلاکوینی تقلید ایلدی وبزی آجی آجی اعتراضلره مجبور ایتدی وشاعرك :

تحمل ملکنی ییقدك هلاکو خانمیسك جابر

کلامنه نظیره اوله‌جق درجه‌ده فریادلر قوپارمقلغمزه سبب اولدی. نه ایسه بوراسی بحث دیکر. اصل مسئله خلافت عثمانیه‌یه ایدیلن اعتراض واهی‌یی ابطالدر.

خلافتك سلطنته مقیس اولمسنده‌کی مجبوریتی بالاده ایضاح ایتمش ایدك. مادام‌که وظیفهٔ خلافت سلالهٔ نبی‌دن اولان عربلره عائد دیه ادعا اولنیور. او حالده مدعیلره شونی صورارزکه: انتقال سلطنتده اولاد ذکورکمی یوقسه اولاد اناثکمی شرعاً حق توارثی بولنور؟ یالکز اولاد ذکورك حق توارثی بولنور دیرلرایسه او تقدیرده شوراسنی سؤال ایدرزکه: حضرت پیغمبر اولاد ذکور براقدیمی؟ براقمادی ایسه او حالده خلافت نیچون عربه مختص اوله‌جق؟ بالفرض اولاد اناث شرعاً وارث عد ایدلمش اولسه وبنابرین قادین جهتندن اصللرینك حضرت پیغمبره اتصالی اولان کیمسه‌لرك خلافتی شرط قوی بولنسه اصلنی کرچکدن تانیء ذیشانه قدر واردیره بیله‌جك هیچ بر کیمسه بولنه بیلورمی؟ شبهه سز آسیا وآفریقانك هرطرفنده حتی عربك غیری اقوام آره‌سنده بیله میلیونلرجه کیمسه‌لر واردرکه نسل نبویدن منشعب

اولدقلرینی ادعا ایله کوکللرینی فرحلندیریرلر. فقط آنلرك اوبابده نقل ایده‌جکلری روایاته، ابرازایلیه‌جکلری شجره‌نامه‌لره علی‌العمیا اعتماد ایدیله‌جك زمانلر چوقدن کچدی. شوراسی‌ده قیده شایاندرکه «امتی» دیه خطاب ایلدیکی کافهٔ موحدین آره‌سنده «بونم قومم‌در» کبی اولاد عربه بروجه رجحانیت ویرمك حضرت محمد علیه الصلاة والسلام کبی عدالت مشخصه اولان بر ذات پاکك شاننددن دکلدر. بو رجحانیتك موجودیتی حقنده ایراد اولنان دلائل هپ بعض عرب مؤلفلرینك قوهٔ مخیله‌لری محصولاتندن اولدیغندن شرعی نظریله باقدده احتیاط اولنمليدر.

§ برده خلافتده «انتخاب امت محمد لازمدر» دیورلر. مبادیء قرن اسلامده بو انتخاب وقوعبولدی اما او زمانلر اهمیت خلافت مقامدن زیاده مقیمات شخصنده آرانوردی. صکره‌لری ایسه خلیفه‌نك شخصی مقامنك علویتندن طولایی واجب الرعایه عداولنه‌جق وسائل ظهوره کلدی. شخصك انتخابی ممکن؛ فقط مقامك انتخابی جمهور ناسك مراعاتندن عبارتدرکه بوده حقیقتده انتخاب دکل بر تصویب

ضمنیدر . بر آلای آوروپا پولتیقه جیلرینك تحریکات دسیسه‌کارانه‌لرینی وبرسوری سوریه سرسرلرینك قوم عرب نامنه علیهمزده وقوعبولان مغالطهٔ اختلافکاریلرینی و خلافت عثمانیه‌یه قارشو قیام ایدن بر شرذمهٔ قلیله‌نك اعتراضلرینی بر طرفه براقه‌لم . اهل شیعه‌یی و مغرب اقصی خاقنی‌ده حسابه قاتمیه‌لم . هل اسلامك اکثریت کلیه‌سی ینه خلافت عثمانیه‌یه قلباً مربوطدر و دولت‌عثمانیه عدل و شان ایله اداره اولنورسه بر مربوطیت الی ماشاء الله دوام ایلر . بوکا مقابل اهل اسلامك بزدن بکلیه‌جکی بر وظیفهٔ مهمه واردرکه اوده امور خلافتی بر طریق حقانیت و شرفده جریان ایتدیرمکه چالیشمقلغمزدر . بو وظیفه‌مزده آرتق قصور ایتمه‌ملیز چونکه موقعمز کیتدکجه نازکلشیور و اعدای خلافت حدود حرمین شریفنه یاقلشیور .

§ بو خصوصده بر نقطه دها واردرکه آنك حقنده بر قاچ سوز سویلدکدن صکره بحث حاضری قاپاته‌جغم : روایته نظراً سرای همایون حکمداران مستقلهٔ اسلامیه ایله مناسباتده بولنمقدن توحش ایدرمش و حکمداران

مشار الیهم حضراتی حقنده — اك اهمیتسز بر فرنك قرالنه وحتی پرنسنه بیله کوستردیکی اکرام و احترامی دریغ ایلرمش . بو مناسبتسزلکلر آوروپادولتلرینك استانبولده بول بول صاچدقلری رشوتلرله چویریلان دسائسنك نتایجندندرکه افرنج راشیلرینك مقصدلری اسلامك توحید روابط سیاسیه‌سنه مانع اولمقدر . سلطنت عثمانیه‌نك برموقع تمیزی بولنه بیلمسی سائر حکمداران اسلامیانك تنزیل قدرتنی ایجاب ایدر ظن ایلمك قدر منطقسزلق تصور اولنه‌ماز . سرای همایون فاس حکمدارینه «سلطان» لقبی ویرلمسنه حدت ایدییورمش وامیر افغان حضرتلرینك اخیراً اتخاذ ایلدیکی « حشمتلو » معناسنه اولان عنوان افرنجیه‌یه دخی رسماً اعتراضده بولنمش اما تأسس روابط اسلامیه‌یی منع ایله اوغراشان اغیار اجانبك اککنه بو وسیله‌ایله ده بر ایی یاغ سورمش . بو حاللری کورنجه انسان شو صره‌ده استانبولده بولنان بعض مشایخ کرام حضراتنك بر همت مرشدانه‌لرینه هر وقتدن زیاده لزوم بولندیغنی حس ایدییورکه بویله بر همت مشار الیهمك عربستانك تسکین واصلاحی حقنده ویره کلدکلری لایحه‌لردن دها

فائده‌لیدر . زیرا حکومت حمیدیه تدبیر دولت لایحه‌سندن زیاده عقل نسخه‌سنه محتاج کورینیور .

٦

دور حاکمیت اسلامده تلمسان‌دن صکره جزایرك اك بویوك مرکز معارفی قسطنطین شهری ایدی. بو جهتله شهر مذکورك بوکونکی مرتبهٔ معارفندن دخی براز بحث ایتمك مناسبدر ظن ایلرم.

جانم ، مدارس قدیمه‌یه نه اولمش ؟ معارف اسلامیه نه دن انقراضه دوشمش ؟ کتب منسوخه اصل اورته‌دن قالقمش؟ بو مقوله خصوصات انقراضیه‌ده‌کی اسبابی نه سز صوریکز نه‌ده بن ایضاحه چالیشه‌یم. کلیکز اسباب انحطاطی جلوهٔ فلکه اسناد ایده‌لم؛ فلکك حکمتندن ایسه سئوال اولنماز ایمش.

قسطنطینده مدارس قدیمه‌دن هیچ براثر قالمامقله برابر کرك یهودیلرك کرك مسلمانلرك برقاچ اوفق مکتبلری و فرنکلر طرفندن آچیلمش بویوکجه بر « لیسه » وار ایسه‌ده هیچ بریسنی شایان زیارت ظن ایتمدم؛ آرایه آرایه بر مدرسهٔ

Supérieur Musulman یازیلی ایدی. بونك آلتنده دخی « مدرسه » اسمی، فرانسزجه حرفلر ایله، محرر ایدی. بو مدرسه قسطنطین امراسندن صالح بك مرحومك عائله‌سنه مخصوص مقبره اتصالنده انشا ایدلمشدر. تربه‌نك حوالیسی مدرسه‌نك تنفسخانه‌سی خدمتنی کوریور. فقط بیلمم که کوزلرینك اوکنده مقبره کوروب طورمغله طلبه دائما حیاتك فانیلکنی بالتخطر سعی و غیرتك بیهوده لکنه ذاهب اولمازلرمی؟ مدرسه درونده بولنان حجره‌لر سکنایه صالح اولمیه‌جق قدر طار یاپلمشدر . بو سبیله طلبه‌نك اکثریسی خارجده ساکندر. تحصیلنی لایقیله اکمال ایدن طلابدن بعضلری نائبلك، معلملك کبی خدماتده استخدام اولنورلرمش.

§ مدرسه‌نك مدیریتی ایله لسان عربك تدریسی بر ذاتك عهده‌سنده جمع اولنمش؛ بو ذات ایسه طبیعی بر فرانسزدر. « طبیعی » دییورم چونکه براداره‌نك ویا بویوك کوچوك بر مؤسسه‌نك آمریتنی فرنکلر اویله قولای قولای برمسلمانه قاپدیرمازلر. حکومات اسلامیه‌نك هر درلو خدماته عجزه وادانی‌یی قاییرملرندن واهل اسلامك بی‌قیدیسندن استفاده

ایدن فرنکلر هر ایشمزی المزدن آلیورلر و بزی ادارهٔ اموره صلاحیتندن طبعاً عاجز تلقی ایتمکه قدر واریورلر. کرك فرانسز کرك انکلیز برخیلی قسمت قووالایجی حریفلر کوردك که شرقه کیتمشلر. مأموریتلر یاقه‌لمشلر، شهرت آلمشلر، یوکارینی طوتمشلر. مهندس وما کنه‌جی ومعمار کبی هنرندن استفادهٔ مادیه ممکن اولان برقاچی مستثنا طوتیلورسه بو فرنکلرك مسلمانلره پك‌ده باعث تفوق برصفتلری کوریله‌مز. کذلك مسلمانلردن برخیلی اصحاب ذکا بیلورزکه معلومات ومساعی جهتیله اوفرنکلردن هیچ‌ده اشاغی اولمدقلری وبلکه متانت اخلاق ولازمهٔ خواص انسانیتکارانه‌جه آنلره متفوق بولندقلری حالده کندی مملکتلرنده بر بالطه‌یه صاب اولمغه لایق کورلمه‌مشلر. فرنك مأمورلر بر تدبیر اداریده بولنسه‌لر مهارتلری شعشعه لندیریله‌رق اعلان اولیور؛ حالبوکه مسلمانلرك الك حمیتلی کچینلری بیله ایچلرندن یتیشه بیلن او مثللو اصحاب لیاقت ومساعی حقنده اغراض حسودانه‌یی منسوب اولدقلری قومه خیانتی مؤدی بر درجه‌یه واردیریورلر

وبناء علی ذلك مصالح وطنیه‌لرینك اداره‌سنی یاقه‌لمق ایچون فرنك قسمت قووالایجیلرینه وسیله‌لر ویریورلر.

§ جزایر مؤتمرنده کوردیکم بعض مسلمانلر لسان وعلوم عربیه‌ده جداً صاحب کمال اولدقلری کبی فرانسزجه‌یی‌ده فرانسز متشرقلرینك بیلدکلری عربجه‌دن قات‌قات زیاده بیلیورلردی. نیچون بونلردن بریسی مذکور مدرسهٔ اسلامیه‌نك مدیریتنه وهیچ دکلسه ادبیات عربیه معلملکنه لایق کورولمامش؟. ومدرسه‌نك مدیری فرانسزلر طرفندن بویوك بر « آرابیزان » تلقی اولنیوردی. بوذاتك درجهٔ تکملنی تعییندن عجزمی اعتراف ایدرم. شوقدرکه الك بیوك فرنك مستشرقلرینك بیله چوق کره کندیلرینی ارائهٔ جهل تهلکه‌سندن ستر ایده مدکلرینی بیچه بیلدیکمدن مدیر مومی الیهك علوم اسلامیه‌ده‌کی ید طولاسنك براز مبالغه ایله تطویل ایدلمش اولدیغنه قانعم.

§ قسطنطینه کلان سیاحلر آره‌سنده عثمانلی کورمکه آلیشمدقلرندن اولمق کرکدرکه مدرسه‌یه کیردیکم زمان هویتمدن خبردار اولان صارقلی نیمتنلی شالوارلی برنوسلی برخیلی طلاب اطرافمی آلدی وبونی متعاقب

آره‌مزده خواهشلی برمحاوره باشلدی. آكلادیغمه كوره‌لسان وادبیات عربیه وفقه‌درسلرندن ماعدا حساب، تاریخ وجغرافیا كبی شعبات علمدن بعضیلری دخی تدریس اولنورمش. جغرافیا وحساب كبی مباحثك فرانسزجه اوله‌رق تقریر ایدلدیكنده شبهه ایدلمسون؛ چونكه لغت ادبیٔ عرب تدلل تامه اوغرادیغندن مباحث مذكوره اوزره یازلمش كتب جدیه تداركی طبیعی محالدر. فی الواقع طلبه‌نك هپسی ده فرانسزجه‌یی لایقلی برصورتده بیلیورلر. بوجهتله تفهم دروس خصوصنده پك ده مصادف صعوبات اولمیه جقلری مسلمدر. مع مافیه برطالب علم وهنره كندی لسان مادرزادی ایله تعلم البته تسهیلات عظیمه بخش ایدر. عربلر بودقیقه‌یی پك اعلا بیلدكلری حالده براجنبی لسانی اوزره تدرسه احتیاجدن كندیلرینی تخلیصه مقتدر دكلدرلر.

غریبدركه طلبه‌دن بریسی همان كیدوب تركجه وعربجه برقواعد لسان رساله‌سی كتوردی وبر، ایكی، اوچ دیه اسماء اعدادی اوقومغه باشلدی. تركجه‌اوكرنمك ایستیورمش اما اوكرده‌جك بركیمسه بوله‌میورمش. ظن ایدرم لسانمزی

برمقصد هجرتله اوكرنمك ایستیوردی. اوت. ممالك عثمانیه‌یه هجرت والتجا جزایرلیلر آره‌سنده‌ده موجود برآرزودر. فی الواقع آناطولینك منبت وخالی یرلرنده بوكبی مهاجرین موروده اسكانی ایله عنصر عثمانیتی تزیید ایتمك برتدبیر اهمدر. علی الخصوص پك چوغی صاریشن. بیاض تنلی متناسب اندام بولنان وهنوز امراض سقیمه ایله مبنای وجودی تخریب ایتمه‌مش اولان فعال وذكی «قبیل» نام جزایرلیلرله امتزاج جنسیت اصلاح عنصر نقطهٔ نظرندن عثمانلیلق ایچون فائده‌دن خالی اوله‌ماز وبویله مهاجرلرله وطنك بوش یرلرینی طولدیرمق ترقی وهنرلرندن ایشیده ایشیده اوصاندیغمز آلمان مهاجرلرندن بیك قات خیرلیدر. چونكه آلمانلرك آسیای عثمانی‌یه كوندرمك ایستدكلری خلق حقیقتده مهاجر دكل بلكه مستولیدر؛ بركره مملكتمزده كوك صالارلرسه وای حالمزه!

§ بوطلابدن بربسی‌ده جیبندن مصرده فرانسزجه اوله‌رق نشرایدیلان «عرفات» غزته‌سندن برنسخه‌سنی چیقاردی ومذكور غزته‌یی دائما اوقویوب استفاده ایتدیكنی سویلدی. اوروپا لسانلری اوزره محرر كتب

ورسائل اسلامیه نشرینه طرفدارم حتی کندم ده علی قدر الحال اویولده بعض خدمتلرده بولندم. شوقدرکه اوغزته‌نك یاپدیغی وجهله امم اسلامیه‌نك احوال اجتماعیه وسیاسیه‌سندکی پریشانیٔ حاضری براجنبی لسانی اوزره تشریحك فائده‌دکل بلکه خطر وزیان تولید ایده‌جکنه قائلم. اوروپا متمدنلرینه قارشو آغلیوب سیزلمقدن وآمان محواولیورزدیه فریاددن برنتیجه چیقار ایسه‌اوده کندیلرینی محومز خصوصنده‌کی تشبثلرنده تشجیعدن عبارت قالور بومتمدنلرك یورکاری چوقدن قاتیلاشمش وهله اسلامك مصائب الیمه‌سی حقنده‌کی طویغوسزلقلری، مرحمتسز-لسکلری شیمدیلرده اهل صلیب دورلرینککندن زیاده آرتمش. فرنك لسانلری اوزره نشر اولنه‌جق مطبوعاتده دائما اسلامك محاسننی کوسترمك ونقایصنی تهوین ایتمك وهلال وصلیب مسائلنده مدافعه امرمهمنی برمسلك اساسی اتخاذ ایلمك مقتضیدر. یاسمزی فرصتجویان اغیارك چشم ترصدندن سترایده‌لم وقصورلرمزی کندی لسانلرمز اوزره تشریح وتنقید ایلیه‌لم واسکی یونانیلرك برقولی وجهله کیرلی چامه‌شورلرمزی ایچریده ییقایه‌لم.

***

مکالمهٔ ابتدائیه‌دن صکره طلبه بزی آلدی مدرس معاوننك یاننه کوتوردی. بومعاون صاریجه صقاللی خوش چهره‌لی برذات ایدی. برنوسنه بورونمش اهل اسلامك صاحب علم وتربیه اولانلرینه مخصوص بروقار ساکنانه ایله‌یرنده اوطوریپوردی. اسمی ایشیدنجه نزاکتله قالقوب سلاملاشدی. فرانسزجه بیلمدیکی ایچون کندیسیله‌یك آزقونیشه بیلدم. بشقه‌لرینك ترجمانلغنه خواهش کوسترمدی. ظن ایدرم بواحتیاطلی ذات برترك ایله تعاطیٔ افکارك فرانسز آمرلرینی خشنود ایتمیه‌جکنی دوشوندی. کندیسندن مدرسه‌ده کتبخانه بولنوب بولنمدیغنی صوردم اوده بکا چارشو جهتنده برکتبخانهٔ اسلام بولندیغنی خبر ویردی. مدرسه‌دن چیقنجه اورایه کیتدم.

§ بوکتبخانه‌نك بناسی قدیم ایسه‌ده جمع کتبه باشلانه‌لی دها چوق زمان کچمه‌مش اولمق کرکدرکه رافلر همان کاملاً بوش ایدی. ایچریدکی کتابلر برقاچ یوز جلددن زیاده‌دکلدی؛ بونلرك اکثریسی‌ده مغرب ومصرك طاش باصمه‌سی محصولات قبیحه‌سندن ایدی. کتب منسوخه‌یك آزایدی؛ بونلرك چوغی‌ده نفاست تحریر ونقوش

خطاطانه‌دن عاری کورینیوردی . اهمیت مندرجات وصنعت خطاطانه جهتیله نوادردن عد اولنان کتب منسوخه چوقدن اوروپایه آشیرلمش. پارسده‌کی « بیبلیوته‌ك ناسیونال » نام دار الکتب ملینك آثار شرقیه دائره‌سنی کورمش اولانلر ممالك اسلامیه‌دن کتوریلن کتابلرك مقدار وقیمتلری حقنده البته برفکر حاصل اتمشلردر.

اوروپا کتبخانهٔ عمومیلرنده کوریلن بونجه آثار منسوخهٔ اسلامیه یالکز فرنکلرك مزایای فضیلتپرستیلرینه دلالت ایتمز برده اهل اسلامك محصولات علمیه وصناعیهٔ اسلافی تقدیر ایده‌میه‌جك برموقع غفلت وبیقیدی‌یه دوشدکلرینی کوسترر. فرانسزلر جزایر وتونسده انکلیزلر هندستانده مصرده مال بولمش مغربی کی بوتون کتب نادره‌یی قاپمشلر. آلتی یوز سنه‌دنبری محافظهٔ موجودیت سیاسیه ایتمش اولان ممالك عثمانیه‌ده دخی آره‌سی چوق کچمز بوحال واقع اولور. قدیم کتبخانه‌لرمز قیدسزلغمزدن ناشی کتب نفیسه‌دن تجرید ایدلمکده‌در. چالنوب آوروپایه آشیریلان وقف کتابلرك حسابی یوق. بوندن ماعدا بوتون ماملکمزه کوز دیکمش اولان آلمانلر کتب نادر،

مزی ده بر بر چکیورلر. سرای همایون بویغماجی دوستلره بوخصوصده دخی بول بول هدیه‌لر ایتمکده‌در. اویله‌یا، ماکیاوللینك « پرنس » نام اثری جیز ویت وآنارشیست تاریخلری وانکلیزجه‌دن مترجم « شه‌رلوف هولم » کبی ضابطهٔ خفیه‌یه واسرار جنایاته متعلق رومانلر وسائر بومثللو آلتون یالدیزلی جلدلرله ییلدیز سراینده محافظه‌یه لایق کتابلر وارکن اوکهنه آثار اسلافك موجودیتنه نه احتیاج قالور؟

§ کتبخانهٔ اسلامدن چیقدقدن صکره چارشویه کیردم خیلی تحریدن صکره کتابجیلق وآنتیقه‌جیلق ایله مشغول بر صحاف دکانی بولدم . بوراده دخی مغربی و مصری برخیلی طاش باصمه‌سی وار ایدی . آثار عثمانیه صوردم . یالکز اوفق بر رساله بولدیلرکه اوده مرحوم غازی عثمان پاشانك معلومات نام غزته مطبعه‌سی طرفندن نشر اولنمش عربجه بر ترجمهٔ حالی ایدی . برقاچ ده کتب منسوخه کوستردیلرکه بونلر آره‌سنده کوردیکم « الشب اللامعة فی السیاسة النافعة » اثر — که آلتنجی قرن هجری‌ده

مغرب اقصى رجال حكومتندن بريسى طرفندن تأليف
ايدلمشدر — خطى قديم دكلسه‌ده مندرجاتى مهم اولديغيچون
اشترا ايتدم.

۷

مؤتمر مستشرقين ايچون نفس جزايره كيتمزدن اول
ملحقاتك شايان تماشا يرلرينى زيارت ايلمكه قرار ويرمش
ايدم، زيرا انعقادك ختامندن صكره اعضاى مؤتمر ايچون
رسماً ترتيب اولنان سفر تنزهده‌كى قيودات مشكلاتدن
قاچنمق ايستمش ايدم. قسطنطين زيارتندن صوكره
تا منتهاى جنوبده بولنان «بيسقرا» قصبه‌سنه قدر كيتمك
ده قرارمده داخل ايدى. باشى بوش پاره‌سى چوق
فرنكلره تبعاً آطلاس طاغلرينك منتهاى جنوبيسنده
و صحراى كبيرك بر نقطهٔ شماليسنده بولنان بو قصبه‌يه
كيدوب قوملر اوستنده و كونش آلتنده پينتيليه‌جك موسم
مرور ايتمش وانسانى قاووره‌جق صيجاقلر باشلامش
ايدى. بناً عليه يول آرقداشلرم بيسقرايه عزيمتدن واز
كچديلر. بوكا ممنون اولدم؛ زيرا آنلرجه اورايه قدر

كيتمكدن مقصد اصلى چوللرك هواى مصفاسنده مهتاب
و طلوع و غروب كبى لوايح طبيعت تماشاسى اولديغندن
بو منـاظر ذاتاً بنجه مجهولاتدن دكل ايدى. عاقبت يالكز
يارى يولده بولنان «باطنه» شهرينه‌قدر كيتمك و اورادن ده
عربه ايله «تيمغاد» خرابه‌لرينه وارمق قرارينى ويردك.
§ قسطنطينى ترك ايتمزدن اول بر كره دها عرب محله‌
سنده‌كى چارشويه كيتدم مقصدم صنايع محليه‌دن بعض اشيا
تحرى واشترا ايدى. تحرياتمده دباغلق وسراجلقدن ماعدا
همان هيچ بر يرلى صنعتى قالمامش اولديغنه قناعت كسب ايتدم.
كافهٔ اشيا وملزمه آوروپادن وخصوصيله فرانسه‌دن جلب
اولنيور. بزم — قديم بر علامت اسلام ايمش كبى
كيمنلرمزى همان تكفير درجه‌سنده بر شدت متعصبانه ايله
تلعين ايتديكمز — فسلر مثللو عربلرك برنوسلرى دخى
آوروپادن كليور ايمش. چارشوده الك مبذول كوريلن شى
انسانلر و حيوانلر ايچون صاتيلان مأكولاتدر. مأكولات
ذخاير صاتان دكانلر دخى غايت پيس بر حالده كورينيور؛
چارشوده كزركن دافع تعفن اوله بيلور اميديله متصل
صيغاره ايچيوردم. يهوديلر هر ملتدن زياده طهارتلى اولمق

ادعاسنده بولندقلری حالده آنلرك خانه و دكانلری جوارنده حس اولنان قوقی انسانك بورنتی دوشوره جك برشدتده در. فقط اصل تأسف اولنه جق شی تغسل و تطهر كبی صحی واجتماعی بونجه منافعی جامع اولان خصوصاتده اوامر وارشادات حكمیهٔ نبویه یه مظهر اولان مسلمانلرك امر نظافتده كی تغافل واهماللریدر. معلوم اولدیغی اوزره بو قیدسزلق یالكز جزایرده دكلدر؛ اسلامك مراكشنده، مصرنده، سوریه سنده و اناطولیسنده دخی كوریلیور. حكومات اسلامیه دن بو بابده خیر بكلنمیه جكی چوقدن آكلاشیلدی. آنلر قصبات و محللاتی دكل دستور شریعتی بیله تلویث ایدلمش كورمكدن متأثر اولمیورلر؛ دوائر بلدیه ده آوروپا حكوماتی تقلیداً آچدقلری اداره لر تنظیمات قصبات و تنظیفات محلات ایله دكل بلكه اختلاسات و سوء استعمالات ایله مشغولدرلر. فقط سزه نه اولیور ای مسلمانلر كه بوقدر پیسلكده یشامقدن استكراه ایتمیورسكز نیچون عزیز جانكزی مولد امراض اولان تلویثاته عرض ایدییورسكز؛ فرستجویان افرنج سزك تجدد نظافتپرستی لازمه سنده كی قیدسزلغكزی دخی شریعتكزك لوازم

اجتماعیهٔ تمدنه مساعده سز اولدیغنه وتجددی مانع بولندیغنه عزو ایدییور؛ بومقوله اسنادلر كوجكزه كیتمیورمی؟ سزده هیچ بر حس تیقظ قالمادیمی؟ قالدی ایسه یانیچون اصلاحات تنظیفیه اجراسنه جهد ایتمیورسكز؟

§ چارشوده كزدیكم صره ده پیس منظره لردن و مردار قوقولردن كوڭلم بولاندی، باشم آغیرمغه باشلادی. ینه ایستر ایسته مز فرنك محله سنده صولوغی آلدم وبوراده دور ازقه ایدركن امرای سالفه دن احمد بكك سراینی كوردم كه الیوم فرقهٔ عسكریه دائره سیدر. بوسرایك حال حاضری مربع الشكل ایكی دائره یه منقسمدر. دائره لرك اورته لری آچیق در. و بو آچیقلقده تفنه لیمون آغاجلری وار وعادتا درت جهتی حجره لرله محدود بر مدرسه حولیسنه مشابهدر. بو آچیقلغك دیوار طرفلرنده كی كزینتی محللرینك چینی قاپلامه لری ومرمر دیركلریله اوطه لره آچیلان قاپولرك ظریف ایشلمه لی تخته لری مزینات معماریه دن آكلایانلر ایچون كرچكدن موجب تماشادر. دیوارلرك قسم سفلیسی چینیلی اولدیغی كبی قسم بالاسیده استانبول، شام، قاهره كبی بلاد مشهوره نك اوفاق

قطعه‌لرده شکللرینی حاویدر . فقط بو شکللرده‌نه تشبیه حقیقی خاصه‌سی وارنده‌ده نفاست صنعت ؛ دها طوغریسی اسکی زمانلردن قالمه عثمانلی اولرینك دیوارلرنده کوریلان سرویلی چمنزار نقشلری قدر قبادر .

§ سرایك قاپوجیسی بنی کزدیرورکن بنانك تزیینات معماریه‌سنك وقتیله جزایر دایيلری اللرینه دوشن آوروپالی اسرا طرفندن اجرا ایدیلدیکنی سویلدی . تحفدرکه جزایرده موجود اولان کافهٔ آثار اسلامیه‌نك مهارت انشائیه‌سنی منسوب اولدقلری ملتلره تخصیص ایتمکده فرانسزلر ایله ایتالیانلر بردورلو اوزلاشه‌میورلر . بوبابده بر نقطهٔ مهمه‌دها وار ایسه‌ده بونی بو مدعیلردن هیچ بریسی قاله آلمق ایسته‌میور ؛ بو نقطه‌ده دخی : ترتیبات انشائیه‌یی وجوده کتورن ، اهل هنردن نصل استفاده ایدیله‌جکنی بیلن او متین قفالی اسکی ترکلردر .

بو کون باشمده فس یوق ایدی . باشمده بر سیاحت تاکیه‌سی بولنمسندن طولایی دلیل بنی آوروپالی بر زائر ظن ایتدی . بناء علیه عقل ومنطقه مخالف مبالغه‌لریله برابر فرنکلر طرفندن ایناﻧﯿﻼن وتمایلات معایبجویانه‌لرینی

افهام ایدر بر ذوق استهزا کارانه ایله استماع اولنان شو معهود حرم حکایه‌لرندن برینی نقله باشلادی ؛ شویله‌که : فرانسزلر قسطنطینی ضبط ایتدکاری زمان سرایده اوچ یوز قدر عورت وارمش . فرانسزلر بو بدبخت قاریلری آزاد ایتمشلر ! انعام حریتپرستیلری مزداد اولسون ! ذاتاً فرانسزلرك عورتلره هر درلو حریت بخش ایتمکده سائر ملتلره تفوقی قابل انکار دکلدر . شو قدرکه وجدان حمیتی جرح ایدن شو چیرکین حرم ماصاللرینی صبر ایله ، آغر قانلیلق ایله دیکلمك بنجه پك مشکلدر : هرنه ایسه اوبابده‌کی اراجیف غلیظه‌نك حدوثنه سبب اولانلری ینه اسلام آره‌سنده آراملیدر . متغلبین امرای اسلامك ابتلای شهواة حیوانیه ایله شرع واخلاقه مخالف ومعاشرت حقیقیهٔ عائله‌یی مغایر برصورتده سرایلرینه عورت طولدیرملری ایشته بویله حسیات اهل حمیتی جارح روایات ترتیبنه اغیار افرنجی تشویق ایدییور ، هر زائر کبی بکا دخی نقل اولنان بو حرم حکایه‌سی جانمی صیقدی و وقتیله عثمانلی قومنه منسوب بر بکك یاپدیردیغی بو سرایده فرانسز ضابطلرینك اوطوروب یان کلملری

كوكله كوج كلدى . فى‌الاصل عثمانليلره عائد سرايلرده؛ قلعه‌لرده اجنبى مستوليلرينك اقامتنى كورمك مسجدده ط . . . ز كورمش قدر ضديه كيدن بر حالدر .

§ ايشته بويله‌جه حدت وحزندن مركب حسيات ايله معذب اولديغم حالده اوتله عودت ايتديكم زمان قيافتندن ايپسز، صاپسز اولديغى آكلاشيلان بر عرب يانمه صوقولدى ويواشجه بكا برا كلنجه محلى توصيه ايتدى كه بوراده كنج عرب قيزلرى كوبك آتارلار ايمش . نه حكمته مبنى ايسه شو آنده براجنبى لساننده بر طلاقت فوق العاده ايله سوز سويلر اولدم . حريفه ايجه بر چيقشدم . «بن بر تركم ، مسلمانلر آره‌سنده اخلاقسزلغى تشويق ايتمك المدن كلمز » ديه باغرنجه حريف شاشيردى . براز اوزرينه طوغرى ايلرولديكمى كورنجه اوتلك مرديونلرينه طوغرى طبانى قالديردى ، بن ده اقشام طعامنى يدكدن صكره ايرتسى كون على الصباح شو مفسود الحال بلده‌دن خيرليسى ايله قاچمق اوزره اشيامى طوپلادم .

ايرتسى صباح برقاچ آرقداش ايله « باطنه » يه متوجهاً حركت ايلدك. باطنه قصبه‌سى قسطنطينه ١١٨ كيلومترو

قدر مسافه‌سى اولان بر جهت جنوبى‌ده كائندر. بومسافه‌يى قطار درت ساعتده قطع ايدييور. يول اوزرنده آوروپالى متوطنلرله مسكون برايكى كويدن ماعدا خالق طوپاييجه بر محل كورولمز. اوته‌يه برويه سرپلمش ايكى كلبه ويا اوچ چاديره ايسه البته كوى تعبير اولنه‌ماز. ييرتق بز و چووال پارچه‌لريله ملبس اولان وحياتلرى چوبانلق، ورنجبرلكدن عبارت بولنان بو عربلرى — آفريقاده پيشدار تمدن اولان فرنكلرك الك قباداييسى كچينن — فرانسزلر نه‌دن ايسه حالا عالم بدويتدن قورتارمامشلر. بديهيدركه انسانلر آز چوق طوپلى برحالده يشايه مازلرسه اسباب رفاهى تأمين ايده‌جك صناعت وحراثت كبى شيلردن بى نصيب قالورلر؛ نه قولايلقله دين واخلاق وظائفنى اوكره نه جك واسطه‌لر بوله بيلور نه‌ده لوازم ترقى‌يى تلقين ايده‌جك بر محل تعلمه مالك اوله بيلورلر. عجبا عربلرك اكثريسنك بومقوله اسباب تعلم وترقى ايله حال بدويتدن چيقمالرى وبناءعليه تزييد نفوس وقدرتى موجب اوله‌جق وسائطه مالك بولنملرى فرانسه‌نك بقاى حاكميتى وفرنك عنصرينك دها زياده كوك صالمسى ايچون مضرمى عداولنيور؟

§ باطنایه واردیغمز زمان اولجه کندیسنه تلغراف
چکدیکمز تیمغاد اوتلنك صاحبی تیموریولی موقفنه بزم
ایچون برلاندو عربه‌سی کوندرمش ایدی . بناءً علیه
باطناده اوکله طعامنی ایتدکدن صکره مذکور لاندویه
راکباً وتیمغاده متوجهاً همان یوله چیقدق. باطناده برمدت
اوطورمغه دکر هیچ برموقع تماشا یوقدر. آلتی بیك
قدر تخمین اولنان اهالیسنك قسم اعظمی فرنك متوطنی
وبونك‌ده برچوغی عسکری طاقمی‌در. بوموقع سوق‌الجیش
عد اولندیغندن شهرده برخیلی عسکر اقامه ایدیلیور.
ذاتاً جزایرده بویوك کوچوك هیچ برشهر یوقدرکه
عسکرلرله دولدیرلمش اولماسون. ایشته اهل تمدنك نیچه
سفسطهٔ ابلهفریبانه‌ایله تفاخرایده کلدکلری « ادارهٔ
عادلانه » نك مسلمانلرجه نه‌درجه‌یه قدر مقبول اولدیغنه
بوده برنمونه‌در. جبراً ادخال ایدیلن واهالیٔ مغلوبه‌جه
هیچ‌ده مقبوله کچمین برحاکمیت یالکز قیلیچ‌ایله ادامه
اولنه بیلیور دیمکدر.

§ رومالیلرك دخی شمدیکی باطنه شهری جوارنده
« لامبه‌سیوس » اسمنده بربلدهٔ عسکریلری وارمشکه

الیوم بونك خرابه‌لری اوزرنده حفریات اجرا اولنمقده‌در.
« تراژان » نام ایمپره‌طور زماننده تأسیس ایدیلان « تیمغاد »
تجاری وملکی بربلده اولدیغی حالده « لامبه‌سیوس » ده
یالکز رومامحافظلری ساکن اولورلرمش وصحرا جهتندن
غنیمت وغارات اجراسی مقصدیله تیمغاده وسائره‌یه طوغری
لشکر عرمرم کبی آره‌صره هجوم ایدن قبایل بدویهٔ
جنوبیه‌یی بومحافظلر کیری‌یه پوسکورتمکله اوغراشیرلرمش.

§ باطنه‌دن تیمغاد خرابه‌لرینه درت ساعتده واره‌بیلدك.
یوللر ایجه منتظم اولدیغندن اوتوموبیل کتوره بیلنلر
بوایکی موقع آره‌سنده خیلی صفالی برسفر یاپیورلر.
« اوراس » طاغلرینك انعکاس ضیاء شمس ایله پارلایان
قارلی تپه‌لری ساعتلرجه بعدی اولان مسافه‌لردن کوریلور.
حتی خرابه‌لربیله یولك کچدیکی واسع اووالرك پك اوزاق
برنقطه سندن کورنمکه باشلار؛ اویله برشکلده کورونمکه
باشلارکه هیچ براحترام انسانیتکارانه‌یه مظهر اوله‌میان
اسلاف عثمانیان قبرستانی ظن اولنور.

خرابه‌لر جوارنده یالکز اوفق براوتل واکا متصل
بربقال دکانی‌ایله برده‌آخور واردر. پارمقلقلرله‌چویریلان

خرابه مبادیسنده دخی حفریات مأمورینك خانه‌سیله موزه‌خانه موجوددر. حفریات ایشلرنده جبراً چالشدیریلان عرب محبوسلرینه مخصوص وسواری آخورینه مشابه اولان سکنا ایسه براز اوزاقده یاپلمشدر. حریفلر بکجیلرینه غلبه ایدوبده برکره بوشانسه‌لر وای اوزمان اوتلده بولنه‌جق سیاحلرك حالنه! تیمغاده واردیغمز کون خرابه‌لرك یالکز اوفق برقسمنی کوره‌بیلدك. زیرا وصولمزدن برمدت صکره قرا کلق چوکدی. کیجه‌یی بولطیف هوالی ولکن هجری موقعده کچوردکدن صکره فرداسی صباح هرطرفی طولاشمغه قویولدق.

فرانسزلرك تیمغاده «آفریقا پومپه‌ئی»سی دیملری پکده محلسز دکلدر. دیکیلی طاشلر، طاق ظفرلر، ایری قالدیرملی منتظم یوللر، حماملر، تیاترو، بیوك اولر، درس عمومی محلی ویاموقع خطابت الحاصل شهرقدیم خرابه‌سنك هیئت مجموعه‌سی حقیقةً شایان حیرتدر واوقوجه رومالیلرك آثارفعالیت وصناعتلرینی آفریقا ایچرولرنده بیله ابراز ایتدکلرینه مثال مجسمدر. تیمغاد خرابه‌لری حقنده ایکی فرانسز بررساله یازمشلر؛ مناسبت آلسه‌ایدی بونك بعض

محللرینی بورایه نقل ایدردم. چونکه ماسبق اعمال انسان وماجرای احوال ازمان حقنده فکر بشری عمق تخیلاته طالدیره‌جق حکایاتدندر. موزه‌خانه‌ده حفریات ایله بولنان قیمتلی قیمتسز کافهٔ اشیای منقوله کمال اهتمام وانتظام ایله محافظه اولنیور. اویله ممالك عثمانیه‌ده بولنان آثار واشیای عتیقه کبی قولایجه خارجه آشیرلمیور. هربولنان شیئی پایتخته کوندرمك موده‌سی‌ده یوقدر. زوار مأذونیتله موزه‌خانه‌یه کیره بیلور. دخولیه فلان ایسته نیلمز ذاتاً زاوری رسماً اویله برتصدفه مجبور ایتمك اسکی سرایده‌کی موزه خانهٔ همایونه مخصوص کبی برحالدر. شرفنی بیلن دوللر اکتساب معلومات ایتمك ایسته ینلر ایچون اویولده قیودات ومکلفات تصعیبیه وضع ایتمزلر.

§ «استیلای اسلامك آثار تخریبانه سندن» صکره بوقدر انشاآت قدیمه بقایاسی بولنه بیلنمسنه آوروپازواری تعجب ایدییورلر. حالبوکه بوتعجبلری ده سوء ظن مذهبیدن متولد خطایای تاریخیه اثریدر. آفریقاده آثار عتیقه فتوحات اسلامیه‌دن اول «واندالر» طرفندن تخریبات عظیمه‌یه اوغرادی. بووحشی خلق رومالیلری

قوواليوب دوكمك ايچون آفريقايه قدر كيتديلر و اوكلرينه كلن روما آثارينى ييقوب بوزديلر. تخريباته دائر محاكمه‌يه كيريشنجه فرنكلرك خاطرينه بو نقطه تاريخيه نه‌دن ايسه هيچ كلمز ومحاكمه‌لرينى يالكز استيلاى اسلام نتايجى حقنده كى فرضيات اوزرينه يورودييرلر. يقين وقتلره كلنجه‌يه قدر آوروپا نصاراى متمدنه‌سى تخريب آثار قديمه خصوصنده مسلمانلره رحمت اوقوتديررلردى. بو كون آسياى صغراده كوريلن آثار عتيقه — ايتاليا مستثنا اولمق اوزره — اكثر بلاد نصارادەكى مبانئ قديمه‌دن دها آز تخريب كورمشدر.

٨

تيمغاد خرابه‌لرندن حركتمزك ايكنجى كونى نفس جزايره واردم. كرك قطار دكيشديرديكم مواقفده كرك بونجه ساعتلر داوم ايدن سفرم اثناسنده موجب مطالعه اوله‌جق خاطره‌لر قيد ايتمدم. ذاتاً پكده قيده شايان بر شى كورمدم. شوقدر واركه نفس جزايره طوغرى ايلرولدكجه مواقع ارضيه‌نك درجه درجه تزايد ايدن

محسنات طبيعه وآثار انباتيه‌سى جداً ذكره شايسته بر حالده ايدى. كاشكى اسكى تركلر اويورولمق بيلمز قوۀ جهديه‌لرينى آوروپا ايچريلرينه ايلرولمكه حصر ايتميوبده عنصر اسلام ايله مملو اولان آفريقا شماليننك بو جهتلرينه تخصيص ايلسه‌لردى! اعصار اخيره‌ده نصرانيت غلبه چالدى ده آوروپاده هر قاريشنه بدل بر يكيت شهيد ويرديكمز طوپراقلرى المزدن يواش يواش آلدى؛ اورالرده جامع، مكتب، چشمه، عمارتخانه، يول، منزلخانه وسائر كبى اسلافمزك ياپديغى هر شيئى ييقدى؛ مسلمانلردن بر كيمسه، مسلمان آثارندن بر شى براقدى. بر ده ديرلركه تركلر فتح ايتدكلرى بو بلادده عصرلرجه اوطوردقلرى حالده بر شى ياپمامشلر! نه بيوك بر افترا! اعمار بلاد قضيۀ مهمه‌سنى اسكى عثمانليلر هر كيتدكلرى يرده اخص وظائف عد ايدرلردى. لكن نيچون اوقوجه حريفلر خزائن فعاليتلرينى عنصر عثمانينك ديار اهل حربده كوكلشديرلمسى اوغرنده صرف ايتديلرده هر طرفى مسلمانله ساكن اولان آفريقانك بوهوادار، منبت ومعتدل اقاليمنى يالكز بر آووج جنكاور رئيس البحرلرك

دایلرك ، عربلرك وقول اوغللرینك عهده سنه براقدیلر آكلایه مم . لسانمز عاداتمز وعنصرمز آناطولی ده اولدیغی كبی بورالرده دخی اساسلی برصورتده انتشار ایلردی . جزایر خلقنی بسبتون عرب جنسندن ظن ایلمك وجزایری مصره ویا عربستانه قیاس ایلمك خطادر . نه اصل مصریلر بشقه بر قومه مزج و قلب اولنه بیلور نه ده عربلر بشقه بر خلقه بكزتدیریله بیلور . اوایكی قومك جنسلری نوعلرینه منحصردر . فقط تركلر ایله جزایر-لیلر آره سنده بر چوق نقاط متشابهه مشهوددر . نه ایسه بز بوراده بو خطایای اسلافی چوق قاریشدیرمیه لم . بیوكلكلریله برابر آنلرده تأملات دقیقهٔ سیاسیه یه پك بیوك استعداد یوق ایدی .

§ جزایر شهرینه تقرب ایتدكجه معموریت ومزروعیت علائمی آرتیور . فرانسزلر بو جهتلره خیلی متوطن طولدیرمشلر ، مسلمانلری بو جهتدن پوسكوردمشلر واراضی یی كندی جنسلرینه تخصیص ایلمشلر . شورا-سی ده ذكره شایاندركه فرانسزلردن جزایره كیدوب یرلشه جكلر ایچون تسهیلات وتشویقات اجرا اولنه گلمكده در

دیگر طرفدن ایسه فرانسه — پروسیا محاربه سنی متعاقب وقوعبولان قیامك باصدیرلمسی اوزرینه املاك واراضیء مسلمه نك اوچ یوز بیك هكتارقدر بر قسم مهمی مصادره اولنمشدر . بو سببله آوروپالی مهاجر وسائط ترقی و رفاهه مالكدر وهر درلو وسائطدن محروم اولان مسلمانلر ایسه بو جهتلردن قاچمشلر قاله بیلنلری ده فرنكلرك خدمتكارلغی منزله سنه اینمشلر .

§ جزایر شهرینه واصل اولدیغم زمان كندیمی فرانسه-ده ظن ایتدم . چونكه هر شیئ فرانسزلشمش بولدم . فسلی ، صارقلی حماللر و یاسائر خدمتكارلرده اولمسه انسانه آفریقاده بولندیغنی آكدیرر بر حال كورنمز . موقفدن چیقدقدن صكره اوتل عربه سنه بینه رك و شهر اورته سندن كچه رك طوغریجه Mustafa Supérieur ه چیقدم اوطوردیغم اوتل بو مصطفای بالا جهتنده ایدی . شهردن خیلی مسافه ده و یوكسك تپه لرده بولنان مصطفای بالاده دكزه متوجه بر خیلی صیفیه لر واردركه بعضیلری وقتیله مسلمان اعیانه ، ترك رئیسلرینه اقامتگاه اولمش . حتی مصطفی اسمنی بیله بو جهتلره ویرن مشهور

دایيلردن مصطفى رئيس‌در . والينك اقامت ايتديكى ياز سرايى دخى بوراده در .

§ وصولمك فرداسى كونى شهره ايندم . بوراده الك اول كورمك ايستديكم شى نه اولدى ظن ايدرسكز ؟ ايلك ايشم آثار اسلاف آرامق اولدى ! ارباب استيلاى افرنج بو آثارى ييقمشلر ، ياقمشلر ، پك آز بر قسمنى براقمشلر ؛ كيت كيده آنى ده امحا ايده‌جكلر . حتى بن بوراده ايكن اسكى سورلردن قالان بعض كمرلرى ييقوب عظمتلى بحرانلر كچورمش بيوك بيوك طاشلرينى كسيورلردى آنلرى آپارتمان انشاسنده قوللانيورلر ايمش . منقول وياغير منقول نره‌ده بر اثر اسلاف كورسه‌م بالطبع مشاهده‌سيله روحم ذوقياب اولور ؛ زيرا آثار اسلافى تجليل ايتمكك قدرشناسلغك خواص بر كزيده سندن اولديغنه وتجليل اسلافدن هر نه وجه‌ايله اولورسه‌اولسون اغفال معاصرين نتيجه‌سى استدلال ايلمكك بر خطا ايدوكنه قائلم . هم بز تركلر اويله‌شانلى ، عظمتلى اسلافه مالكزكه آنلرك آثارينى لايقيله تتبع ايتمك و مهما امكن اثرلرينه اقتفا ايلمك شو صوك زمانلرده دوشديكمز

ورطهٔ ذليلهٔ تدنيدن خلاصمز ايچون روحمزه بخش حس غيرت ايده بيلور . واسلافك كوسترديكى بونجه خارقهٔ فعاليت ومتانت حقنده اعمال فكر ايلمك اويوشمش قالمش اولان حسيات مليه‌مزده شرارهٔ انتباه حصوله كتورر.

§ آثار عثمانيه‌نك بقاياسى ليمان جهتنده بولنيور . اوراده بولنان تيمور قاپلى قلعه‌قاپوسى ، برجلر ، كمرلر ، چشمه وچشمه‌نك بالاسنده‌كى نخريهٔ تاريخيه ، باقدقجه انسانك فكرينى فرحلى ، انبساطلى تأملاتله طولديرييور. بو عتيق مرساده بولنديغم زمان ذهنمى ايلك اشغال ايدن شى قوجه خير الدين ايله برادر اكبرى بابا اوروجك سوابق جلادتلرى خاطره‌سى ايدى . بو مجاهدمديرلره « قورصان » تعبير ايتمكله بيوك بر قدر ناشناسى ده بولنيورز . اصل قورصانلرى دكز خرسزلرينى — بحريون اسلاميه نك سر فرازى اولان بو مجاهدلره « قورصان » نامنى طاقان — فرنكلر آره‌سنده آرامالیدر. عربلرك سيلاب انقراض اوكنده سوريلوب كيتدكلرى زمانلرده فرنك بحريونى جزائر وسواحل اسلاميه‌يه هجوم ايدييورلر ؛ ياقيورلر ، ييقيورلر ، مسلمانلرى ياقتل ويا مجبور تنصر وياخود ربط بند اسارت ايليورلردى.

— بعض فرنك مورخلرینك یانه یاقیله ذكر ایلدكلری وجهله — اعتلای خرستیانیتك آفریقای شمالی‌ده حكمفرما اولمغه باشلدیغی زمانلر اودلاور عثمانلی رئیسلری میدانه چیقدیلر و آفریقای شمالی‌ده تحكم نصرانیتك تأسسنی اوچ یوزسنه قدر آلیقویه‌جق وسائلی استحضار ایلدیلر. بر كره جزایرلیمانك مظفریات سابقهٔ بحریه‌مزه خلیج استانبول قدر خدمت ایلدیكنی تصور ایتدم، برده شو صوك دورلرده قوهٔ بحریه‌مزك بعض آمال دنائتكارانه ایله محوتامه اوغرادلدیغنی دوشندم. كندی كندیمه «وقتیله نه ایدك شیمدی نه حاله كیرمشز» دیه‌كه باشلادم. بز یالكز اسكی بولندیغمز مقامدن دوشمكله قالمامشز بلكه احوال سابقه‌مزی ادراك ایلیه‌میه‌جك قدر طریق نادانی‌یه صاپمشز. بو كون مواقع سابقهٔ ظفرمزك اسملرینی بیله بیلنلرمز آزدر. مثلا اینه بختی جنكنك تاریخ بحریمزجه اولان اهمیتی معلوم اولدیغی حالده اینه بختینك نره‌سی اولدیغنی بیله‌مزده آنك حقنده بر شی یازمغه و یا بر رأی بیان ایلمكه یلتندیكمز زمان «له‌پت» اسم افرنجیسنی استعماله محتاج قالورز.

§ بو مرسای قدیم ده طاشلر اوزرینه محكوك ایكی تاریخ منظوم كوردم بونلردن چشمه اوزرنده بولنانی پك اسكیمش وعاتا چوق یری اوقونمیه‌جق بر حاله كلمش. دیكری ایسه فرانسزلرك استیلاسندن براز زمان مقدم حسین پاشا نام ذات طرفندن یاپدریلان بعض تعمیرات خاطره اولمق اوزره نظم وحك ایتدیرلمشدر. بوحسین پاشا جزایرك صوك بكلر بكیدر. خیلی آثار وجوده كتورمش بر صاحب غیرت اولملی كه موزه خانه‌ده بولنان احجار محكوكهٔ تاریخیه میاننده كندی نامنه منسوب برخیلی یازیلی طاشلر بولنیور. بیانه لزوم اولمدیغی اوزره بوتاریخی یازیلی طاشلر فرانسزلر طرفندن تخریب ایدلمش اولان مبانیٔ عثمانیه‌دن چیقارلمشدر. قصبه‌نك تایوقاریسنده و قلعه قاپوسی خارجنده بیاك تاریخ هجریسنده برباروتخانه انشا ایدلمش. مرور زمان ایله مشرف خرب اولان بو باروتخانه ده تركجه ابیات تاریخیه بولندیغنی اوكرندم. ذاتاً آثار اسلاف عثمانیاندن اولان بوقلعه‌یی كورمك دخی لازم اولدیغندن لیماندن عودتده بالای قصبه‌یه كیدن الكتریق تراموواینه بیندم وطوغریجه قلعه‌یه چیقدم. مذكور

باروتخانه‌نك يوكسك قاپوسنك بالاسنده مرمره محكوك تركجه بر منظومهٔ تاريخيه وارسه‌ده يازيسی اوفاق ومسافه‌سی كوزك سيچه‌ميه جكی قدر اوزاقدر . فقط ١٢٣٠ سنه سنده بنانك تعميرينی مشعر ديواره وضع اولنان تاريخی زورله اوقويه بيلدم شويله باشليور : —

شادمان اولسون جزائر شنلكن ايتسون مدام
حمد لله بولدی باروتخانه‌سی شمدی نظام
حد ذاتنده بو الزم اولديغندن جمله دن
طرز نو ايجاد اولوب شانه اولدی اهتمام
غازی بكلر باروتندن طولديروب تفنكلری
آتك اول كفاره قارشی آلك آندن انتقام

بو بيتك باقيسنی نقله زمين مقال مساعد دكلدر . باروتخانه‌نك حدذاتنده بالجمله مهام مصالحدن الزم اولديغی ايما ايديليور نه قدر طوغری بر ملاحظه ! چونكه تعرضدن مصون اوله‌رق ياشامق . چاليشمق و ترقی ايتمك ايچون مصونيتی وجوده كتوره جك اسبابك تهيه‌سی هرشيدن الزمدر . بناء عليه حميتلی اولان بر ولی امر :

حاضر اول جنكه اگر ايسترايسه‌ك صلح وصلاح
بو مثل ايله بولور جمله دول فوز وفلاح

كلامنی هيچ بر وقت نظردن دور ايتمه‌مليدر. قدما : « Si vis pacem, para bellum صلحه نائليت ايسترسه‌ك حرب ايچون مهيا اول» حكمة العوامنی وطن وملتلرينك منفعت عامه‌سنی نظر اهتمامه آله‌رق ايراد ايلديلر . Après moi le déluge. ديه‌رك سلامت استقبال وطنی دوشونميوبده هر دورلو تقيدی يالكز محافظهٔ شخصيه‌لرينه حصر ايدن خود كاملره معاصرين نفرت و اخلاف لعنت ياغديرر . وطنك تا انتهای اقسامنده‌كی نقاطك اسباب محافظه‌سنی تهيه ايلمكی الزم لوازم عد ايدن اسلاف قالقسه‌لرده پايتخت دولت عثمانيه‌نك قاپولری مثابه‌سنده اولان بوغازلر حالنی كورسه‌لر نه ديرلر ايدی؟ حكومت حاضره «بوتمكين» نام موسقوف زرهليسنك اختلالندن وبوغاز ايچنه كله‌بيله جكندن قورقدی ده علی العجله بوغاز ايچی استحكاملرينه برقاچ طوپ ايله همان برقاچده كولله كوندرمك ايستدی. حكومتك باباسی طوتمش زنجی قاريسی كبی بردن بره كوستردیكی بو تلاشی غافل، خلق برغيرت حميتپرورانه‌يه حمل ايده‌بيلور. فقط تاريخ او تلاشنی دخی محافظهٔ مملكت امر اهمنده بو آنه قدر قصداً اهمال كوسترمش اولديغنه

دليل طوتار وبناءً عليه افعال خائنانه قبيلندن اولەرق
ذكر ايدر.

§ جزاير باروتخانەسنی اصلاح وتعمير ايتديرن ذات
آماسيەلی حاجی علی پاشا ايمش. قاموس الاعلامك
« سيد علی پاشا » عنوانی آلتنده ذكر ايلديكی ذات
بو آماسيەلی علی پاشا اولسە كركدر. فقط سامی بك مرحوم
كنديسنی آماسيەلی دكل زعفران بوليلی اولەرق ذكر
ايليور. علی پاشا قپودانۀ همايون ياپلديغی زمان قلعۀ
سلطانيه اوكلرينه كلن انكليز تكنەلريله جنك ايدرك
كوستردیكی شجاعتلر ايله سلطان سليم ثالث حضرتلرينی
پك محظوظ ايتمش وهيچ شبهه ايديلەمزكه انكليزلرەده
خاقان مشاراليهك اويله كوز داغی ايله قورقار، كورولتی يه
پابوش براقور. قوری تهديدلر اوزرينه حدود ممالكی
تسليم ايدر پادشاهلردن اولمديغنی افهام ايلمشدر.

باروتخانەيی خارجدن تماشا ايتدكدن صكره قلعەيه
كيرەمدم. چونكه وقت عشا ياقلاقشمش و مصطفای
بالايه عودت ايسه خيلی اوزون بر مسافه قطعنه محتاج
بولنمش ايدی. فرداسی صباح شهره كلديكم زمان ايكی

انكليز آرقداش ايله برلكده تكرار قلعه طرفنه چيقدم.
قلعه كمرندن مرور ايلديكمز صرەده ايدی كه بو جوارده
كثرتله كزينمكده اولان فرانسز زوّاف نفرلرندن
بريسی يانمزه طوغری صوقولدی وعسكری برطرزده
سلامدن صوكره ايستر ايسەك قلعەيی كزمكده بزه
دلالت ايده جكنی نزاكتله آكلاتدی. نفرك تربيەسی،
معلوماتی پك يولنده ايدی. ذاتاً عموم اهالی ايچون قرعۀ
عسكريه موجود اولميان انكلترەدن ماعدا آوروپا بلاد
معظمه سنك اردولرنده بويله معلوماتلی نفرلرە چوق كره
تصادف اولنديغنی بيليوردم. فقط بزه دليللككنی عرض
ايدن نفر انكليزجه، آلمانجه وايتاليانجەدخی قونوشيوردی
هم‌ده بو لسانلری سلاستله سويلديكی آشكار ايدی. بوندن
پيدای وسوسه ايدوب كرك آرقداشم كرك بن طبيعی
نفرله احتياط اوزره قونوشمغه باشلادق؛ بو احتياط ايسه
هيئت عسكريه طرفندن زوّار اجنبيەنك مسافرلرندن
بولنديغمز سببيله مناسبتسزجه ادارۀ كلام ايلمكدن خوفاً
ايدی. يوقسه اجنبی بولنديغمز، برمقصد خفی ايله
كزمديكمز حالمزدن عياناً بللی ايدی. فرانسز تبعەسندن

بولنمش اولسەق ویاشبهەلی براجنبی صورتنده قلعه واستحکامات جوارنده کزسەك بیله برتهلکهٔ آنی یه معروض اولمازدق یا. اویله شبهه لندکلری آدملری یاقه پاجه طوپارلیوب تحقیر وتعذیب ایلەهمان باب ضبطیەیه ویابشیکطاش قرەغولنه طیقمق و « سنی کیدی دین ودولت خائنی، پادشاه دشمنی » دیەرك پالدیر کولدیر صوپا آتمق مثللو وحشتلر بو دورده بزم مملکتدن ماعدا دنیانك هیچ بریرنده کورولمیور.

§ نفر بزی آلدی. قلعەنك تا ایچرلرینه کوتوردی هر شیئی تعریفه باشلادیکه تعریفاتی آرقداشلرمدن زیاده بنی مستفید ایلیوردی. زیرا بو قلعه دخی وقتیله ترکلرك مالی ایدی. نفر بنم ترك اولدیغمی بیلمیوردی. بورجلره چیقدق. او حکایەلرنده دوام ایلیور بن ده وقتیله بورالره صیغینەرق بحر سفیدی تحت تهدیدده بولندیرمش اولان اسلافك افعالی حقنده تعمیق خیال ایلیوردم. قلعەنك ایچ وطیش قاپولرینك اوستنده مرمره محکوك ابیات تاریخیه کوردم ونفره بویازیلرك نه لسانده اولدیغنی

صوردم عربجەدر دیدی. حالبوکه بن او ابیاتك اوقویه بیلدیکم کلماتندن ترکجه اولدیغنی آکلامش ایدم.

§ قلعه دورنده و بنانك تا اوست قاتنده حولی‌یه ناظر شهنشین قلقلو بر اوطه واردرکه فرانسزلر بوکا « یلپازه کوشکی » اسمنی ویرمشلردر؛ جزایرك استیلاسی ایچون آرادقلری وسائلك باشلیجەسنی بوکوشکده بولمشلردی. نفر بزه بو کوشکی کوستردیکی زمان « ایشته حسین دایی فرانسز قونسلوسنی بوراده تحقیر ایتمشدر » دیدی. بو حسین دایی جزایرك صوك بکلربکی اولان حسین پاشادرکه قاموس‌الاعلامده عن اصل ازمیر زیبکلرندن اولدیغی یازیلیور. جزایردایبلری ایله فرانسزلر آرەسنده قدیمدنبری منازع فیه بعض مسائل وارمش. بونلردن بریسی ده جزایرك فرانسەیه کوندره کلدیکی بغدای وآرپه بدلی ایمش. ناپلیونك مصری استیلاسی آواننده مصطفی رئیسك باب عالینك امری خلافنه اولەرق فرانسزلره کوستردیکی معاونت سببیله دخی جزایرك فرانسەدن مطلوبی اولان آقچه آرتمش. فرانسزلر یدی میلیون فرانقه بالغ اولان بو بورجلرینی اعطاده تعلل ایتدکدن ماعدا

جزایرك بعض سواحلنده كوك صالیویرمكه تشبث ایلمشلر. بونی متعاقباً — الیوم برچوق فرنك مأمورلرینك ممالك عثمانیه‌ده یاپدقلری كبی — حقسز ووجدانسز برصورتده میدانه چیقاردقلری نیجه مطالب ایله داییلری ازعاج وتضییقه باشلمشلر. بیرام كبی ایام مباركه‌مزده خرستیانلرك اهل اسلامه نیات فساد جویانه ایله تعرضده بولندقلرینك تاریخده امثالی چوقدر. ایشته جزایرده فرانسز قونسلوسی بولنان موسیو « دەوال » جنابلری‌ده حسین پاشایی بربیرام كونی اومطالب جعلیه ایله تعجیزه قویولمش وَ بو حقسزلقلر اویوم مباركده بیله كوستریلن آثار عدم حرمت تركك جانته طاق دیمش. « سكالایق اولاز بودر؛ آل كاوور » دیه الندەكی یلپازه‌یی قونسلوسك قفاسنه برایچه ایندیرمش. بو حركتندن طولایی حسین دایی‌یی تخطئه ایتمه‌ملیدر. كندیسنك یرنده بالفرض بحری پاشا، انیس پاشا كبی مدبر الامور الجمهور اولان وسلطنت خارقهٔ عبدالحمیدخان حضرتلرینه بحق شایان اوله‌جق برصورتده تدویر مهام مصالح ایلین ولاة كرام حضراتی‌ده اولسه آنك كبی یاپارلردی. فقط « كاوورك » ایستدیكی ذاتاً بو

كبی برمعامله اولدیغندن درحال وقوع حالی دولتنه بیلدیرمش وفرانسه استیلاسی ایشته بو حادثه‌یی تعقیب ایلمشدر. اوزمانلر پایتخت سلطنتده نفس همایون محافظه‌سی كبی مدافعهٔ حیات وطندن بیله مهم عد اولنان برغائله یوق ایدی ایسه‌ده دولت علیه فرانسه‌یی بو استیلادن منع ایده بیله‌جك براقتداره مالك دكلدی بناء علیه فرانسه دونماسنك ورودینی كوردیكی كبی حسین پاشا قاچدی سائر داییلرده مستولیلره مقاومتدن كلیاً عاجز برحالده ایدیلر بناءعلیه حادثهٔ آنف الذكردن برمدت صكره جزایرده نفوذ عثمانیته خاتمه چكیلدی.

§ نفر بزی قلعه‌نك طیشی بورجلرینه كوتوردی بورادن قوش باقیشی صورتنده عرب محلاتی ولیمانی لایقیله تماشا ایتدك. نفر تمدح صددنده شهرك غرب طرفنده‌كی یوكسك تپه‌لرك استحكاماتی وكورفزی شرق جهتندن قوشادان بورونك طابیه‌لرینی نظر دقتمزه عرض ایدییور وبو استحكاملرده ایكی یوزاللی پاره بیوك چاپده طوپلر بولندیغنی آكلادییور ایدی. قصبه‌نك — كه شهرك عرب محله‌لرینه ویریلن براسمدر — بعض موقعلرینی

تعیین ایتدیکی صره‌ده مسلمان اهالینك وحشی حریفلر اولدیغنی اخبار ایلیوردی. ذاتاً بو مسلمانلرك وحشتی شیمدی‌یه قدر کرك فرنکلردن کرك جزایر یهودیلرندن برقاچ کره ایشتمش ایدم احتیاطسزلق ایده‌رك نفرله اوبابده مباحثه‌یه کیریشمدم وافعال وحشیه یونـنـدن عالم نصرانینك هریرده وهر زمانده اهل اسلامه رحمت اوقوتدیغنی نفره ایضاحده برفائده کورمدم. بورجـدن ایندکدن صکره نفر بزی عرب محله‌لرینی کزدیرمکه کوتوردی واوراده کزمکده برتهلکه اولمدیغنی‌ده تأمین ایتـدی. عربلرك فرانسزلردن قورقدقلرینی وهـله فرانسز عسکرلرندن کوزلری پك ییلدیغنی اشراب ایلدی‌که تمامیله طوغریدر. فرانسه‌نك حاکمیتی ادامه ایدن شی شوایشیده ایشیده اوصاندیغمز حسن اداره، عدالت ویاحریت دکلدر بلـکه صنوف مختلفه‌دن آلتمش بیکی متجاوز عسکری حاوی اولان بیوك برقول اردودر. جزایرك برطرفنده فرانسه‌نك بویوندیریغنی قیرمق مقصدیله برحرکت وقوع بولـسه همان اوطرفه برقوهٔ کافیه کوندریلور؛ مسلمـان کویلری، چادیرلری طوپه طوتیلور، خاك ایله یکسان

ایدیلور؛ اهل اسلام ده قتل عامه معروض اولور. «انتشار قواعد تمدنه قارشی عصیان ایدن وحشیلرك» بو وجهله تأدیب اولنملرینـه کیمسه‌سنی چیقارماز. حتی اشقیای خرستیانیه‌یی تأدیبـه مجبور اولمسندن طولایی دولت عثمانیه‌یی، نیجه تحقیرات غلیظه ایله مؤاخذه ایدن شـو ساخته وقارلی انکلیز «انسانیتپرورلری» بیـله برشی سویلیه‌مز.

§قلعه‌دن آیرلدقدن صـکره قصبه‌یه دالدق. ایلك واردیغمز سوقاق مخل اداب و مغایر اخلاق افعـاله مخصوص اولان خانه‌لری حاوی ایدی. اطوارمزدن تتبـع احوال ایچون کزدیکمز ظاهر اولدیغی حالده مستکره تکلیفلرله متصل بزی ایچرویه دعوت ایدییورلردی. بوراسی – عساکر شاهانك بیراملری سیل کبی آقوب کیردکلری و تعریفی سرای همایونك تحت نفوذنده بولنان استانبول غزته‌لری طرفندن بلا حیا یازیله کلن برمدهش خسته‌لنی یاقه‌لدقلری – غلطه خانه‌لرینه بکزه‌یوردی. شو فرقله‌که غلطه‌ده‌کی اولرك سکنه‌سی خرستیان و یهودیدن عبارت اولدیغی حالده بوراده‌کی اولرك قاپولرندن

پنجره‌لرندن دعوت مارین وعابرین ایدن مخلوقات سفیله‌نك بر چوغی عرب ایدی. قصبه‌نك هر سوقاغنه ، چارشولرینك هر طرفنه کیردك چیقدق . دیك و طار ، تنفس هوایه غیر مساعد بر صورتده یاپیلان اولر ، قالدیریملرده براقیلان پیسلکلر ، اوته‌یه برویه اوزانوب یاتان اختیار وخسته‌لقلی کیمسه‌لر تعریفی محال بر لوحهٔ مذلت تشکیل ایدییوردی . بو عرب محلاتی کزمك آوروپالی سیاحلردن اکثریسنك پك خوشنه کیدییور . فرانسزلر جزایر بلده‌سنك هر طرفنی ضبط واستملاك ایتدکاری حالده بو محلاتی تشکیل ایدن موقعی حالی اوزره براقمشلر . مقصدلری ایسه زوار اجانبه فرانسه‌نك ادخال ایتدیکی آثار عمران ایله اهالیء اصلیه‌نك سفالت حیاتی مقایسه ایده‌جك بر موضوع عرض ایلمك تعبیر اخرله آوروپا مدنیتی ایله « وحشت اسلامیه » دیدکاری حال آره‌سنده کی فرقی کوسترمکدر .

§ غریبدرکه جزایر ایالتنك سائر یرلرنده اولدیغی کبی بو قصبه‌نك عرب محله‌لرنده دخی بر چوق قهوه خانه‌لر واردر . بو قهوه خانه‌لر کوندوزك ایش وقتی

صاییلان ساعاتنده بیله عربلرله طولیدر. حریفلر یاپیکلر اوزرینه اوزانوب یاتیورلر یا کاغد اویناییورلر و یا چکه چالیورلر . هپسنك صورتنده آثار یأس ومسکنت وعلائم عجز وعطالت ظاهردر . دکانلرده دخی بر بطائت معامله مشهوددر . حالبوکه قصبه‌دن چیقیلوبده فرنك محلاتنه کیریلنجه بر فعالیت ، بر حرکت متمادی انسانك نظر ترصدنده درحال تجلی ایدییور وبناءً علیه تدنیء اسلامك حکمتی ایله ترقیء افرنجك اسباب موجبه‌سی مواجههٔ ترصدده تجسم ایلییور .

جزایر شهرنده‌کی مبانی و مواقع مشهوره‌نك دور و تماشاسنی مؤتمرك یوم افتتاحندن اول بیتورمك لازم ایدی ؛ زیرا اوکوندن صکره وقتمزك رسمی ضیافت و زیارتلره انحصار ایده‌جکی مستدلل ایدی . بناً علیه شهر ایچنده بر کره داها دوره چیقدم . بو جولانده ابتدا کلیسایه قلب ایدلمش اولان بر مسجد قدیمه کیردم که اسمی رهنامه‌ده Ketchawa صورتنده محرر اولان بو عبادتکاهك شکل اصلیسی تعمیرات متعاقبه ایله تحولات کلیه‌یه اوغرامش و طرز مغربیسی کیبی تأثیرات

روحانیهٔ محمدیه‌سی دخی زائل اولمش . یوقاروده اسمنی
ذکر ایتمش اولدیغم مصور جزایر تاریخنده بو معبدك
بر تصویر قدیمی مندرجدر . بو تصویره باقیلنجه
برطرفده – شائبهٔ ماسوادن تجرید قلب ایله – سجدهٔ
رحمانه وارمقده بولنان اهل ایمان کورینیوردی و دیکر
طرفده مشاهده اولنان قومرال صقاللی ، بیاض قاووقلی
بر واعظ – بر طور وقار ایله – بر النده کتاب طوتیور ،
اوته‌کی النیك حرکات تفهیمیه‌سی ایله تشریح مسائل ایدر
یوللو بر وضعیت کوستریوردی ؛ کویا که مواجهه‌سنده
اوطوران یکیچری قیافتنده‌کی سامعینك اذهانه «جاهدوا
فی سبیل الله» کلام جلیلنك مفاهیم مشتمله و مضامین
حقیقیه‌سنی القایه چالیشیوردی . فقط معبده کیردیکم
زمان هیئت حاضرهٔ کنیسائیه ایله اوراده بولنان جماعت
خرستیانیه‌نك آیین تعبدینی بالمشاهده مذکور تصویر
سببیله ذهنمه انعکاس ایتمش اولان شیئك بر خیال اولوب
حقیقته مستند حسیات روحانیه‌دن بولنمدیغنی درحال
ادراك ایلدم . سطحیجه شورایه ، بورایه براز باقدقدن
صکره طیشاری چیقدم .

کلیسانك یانی باشنده کائن اولان شتائیه سراینه کیردم که
بو دائرهٔ رسمیه جداً وحقیقتاً برطرز زیبای طراوت
وانتظام اوزره محافظه اولنمقده‌در. فرانسه‌نك صنایع
ترسیمیه‌سنه عائد مزینات و آثار ایله برشکل نو ارائه
ایدییورسه‌ده مبنای سرای اسکیدر وتمامیله طرز معماریٔ
عربه‌در وشکل وهیئتی قلم حقیرك تعریفنه قطعاً مقتدر
اوله‌میه جغی صورتده کوزلدر. شتائیه سراینك قارشوسنده
هر جهتی مرمر وچینیلی طوغله‌لر قابلی برده قدیم
حرمسرای واردو که وقتیله دایی‌لرك عائله‌لرینه منسوب
نسوانك مقری ایمش. بو حرمسرایی بوسبوتون باشقه
بر حس اهتمام ایله تماشایه قویولدم؛ باعث احساس مهم
اولان حالت ایسه سرای مذکورك الیوم جزایر
اپسقپوسلغنك مقر رسمیسی بولنمسیدر. الوان مزینه‌یی
حاوی اولان جاملرنده حالا اسامیء صحابهٔ کزین منقوش
اولان بو محلده اوزون مدت جزایرده باش اپسقپوسلق
ایتمش اولان متوفی قاردینال (لاویژه‌ری) نك بویوك
قطعه‌ده برتصویری معلقدر. ایشته بو محلده ایدی که

قاردينال (لاويژه‌ری) اكتساب شهرتنه بويوك بر واسطه
اولمش اولان « اسارت اسلاميت » عليهنده‌كی تهييجات
نشريهٔ صليبيه سنك موضوعنی استحضار ايلمیشيدی.

* * *

استطراد

معلومدركه اون سكزنجی قرن ميلادينك نصف
اخيرنده وعلی الخصوص اون طقوزنجی قرن ميلادی‌ده
عالم نصرانيتك اساس مبنای اسلاميتی صارصمق غرضيله
وقوع بولان تعرضاتنك وسائل معذرتكاريسندن بريسی ده
اسارت ماده‌سيدر. گويا اسلاميت نجه مصائب اجتماعيهٔ
بشريه كبی الم اسارتی دخی مروّج ايمش! حال بوكه شريعت
محمديه — ازمنهٔ عتيقه وجاهليه‌دن توارث ايده گلن
عادت ثابتهٔ رقيقی ازاله‌يه يول آچدی وتخفيف الام اسرا
ايچون احكام اعتدال وشفقت وضع ايلدی. بوبابده‌كی
آيات قرآنيه وآحاديث پيغمبريه پك معروف اولديغندن
اقتباساً بوراده ايرادلرينه حاجت يوقدر. خرستيانلق ايسه
اومقوله احكام عادله‌يی تأسيس ايتمدكدن ماعدا اسيرلرك

— عيسی اللهه اولان خوف عبوديتلری درجه‌سنده —
مالكلرينه مطيع اولملری يولنده قيود حريتشكنانه وضع
ايلدی. (يوحنا انجيلنك اون ايكنجی بابنك قرق يدنجی
آيتيله يڭه عهد جديدك Eqhesian لر بحثنك آلتنجی
بابنك بشنجی آيتنه مثال ايچون مراجعت اولنه بيلور)
بوندن طولاييدركه صوڭره‌لری السنهٔ مختلفه‌يه نقل اولنان
اناجيلك « اسارت » معناسنده اولان بر كلمهٔ اصليه‌سنی
اركان كنيسا «خدمتكار» لفظی ايله ترجمه ايدرك تأويلاته
تصدی ايلديلر. فقط مدعيات جعليه تأويل قبول ايده‌مز؛
اسارت ايسه تواريخ جهانك شهادات بالغه‌سی ايله ثابت
اولديغی اوزره مغاير انسانيت نجه شدائد ايله اقوام نصرانيه
آره‌سنده بيك سكز يوز سنه‌يه يقين برمدت دوام ايلدی.
شو قدركه اون سكزنجی قرن ميلادی اواخرينه طوغری
بعض غربليلر وعلی الخصوص انكليزلر آره‌سنده — اساساً
ملاحظات قواعد اقتصاديه ومقتضيات منافع زمانيه
نتايجندن اوله‌رق — الغای اسارت كيفيتی ترويجه خادم
برخيلی ذوات ميدان جداله آتيلدی. اسرای زنجيه
صيد وفروختی انكليز ملتنه وغربك سائر اقوام بحريه‌سنه

منسوب بونجه اشخاص طرفندن آرتق حسیات رحیمهٔ انسانیتی طغیانه کتوره جك بر درجه ده سوء استعمال ایدلمش اولدیغندن انسانیت نامنه اسارت علیهنده میدان مناظره یه آتیلان ذواتك اوبابده کی تهییجاتی خلق آره سنده پك جدتیله ایدیلور اولمیشیدی . غرب دولتلری فرداً بعد فرد اسارتك الغای رسمیسنی اعلان ایتدیلر. ایشته بو دورلرده ایدی که آوروپا میسیونه ر جمعیتلری تشبثات جدیه ومنتظمه ایله ممالك شرقیه ده نشر نصرانیته وبو وسیله اوغورنده جر نقود ایچون اصحاب خیرك جلب قلوبنه دستزن شروع اولیورلر وطرف طرف میسیونه ر هیئتلری کوندرییورلردی . مسلك رهبانیت اصحابی تجدد ازمان ایله هیئات اجتماعیهٔ نصارانك احوال روحیه سنجه وقوعه کلن تحولاتی کمال اعتنا ایله تتبع وتعقیب ایده کلدکلرندن الغای اسارت امرنده کلیسا طرفندن ابراز اولنه جق خدمات شفقت وآثار همتك انتشار نصرانیت مقصدینه بر وسیلهٔ عظما اوله‌بلغنی تیقن ایلدیلر : نته کیم مقدملری دخی ضبط اسرانك تزیید اعداد نصارایه مدار اولدیغنی ملاحظه ایلمشلردی ؛ زیرا تبدل ازمان ایله تدابیر سیاسیه

نك اصولی دخی دکیشور وقدیمده صواب صاییلان بر قاعدهٔ تدبیر مستقبلده باطل عد اولنور والعکس بالعکس .

غربیونك افکارنده مادهٔ اسارته متعلق وقوعه کلن بو انقلاب صره سنده اقوام اسلامیه بر زمان دنبری دوچار اولدقلری غفلتك تأثیرات وخیمه سی ایله بوسبوتون سرسم بر حالده ایدیلر . بناءً علیه غربك خلوص نیتدن زیاده ریاکارلغه مستند اولان بو چیغرینه آتباعك بر خدعهٔ مشروعهٔ سیاسیه اوله جغنی ملاحظه ایده میورلر واسارتك الغای رسمیسنی وضعده تکاسل ایلیورلردی. بوندن صرف نظر امرای متغلبهٔ شرق — بر عضو مفرز بشرك وجوددن فکری ایله وقوع بولان وافرنج طرفندن وجدان وحشیانه نك بزده حالا عدم زوالنه بحق بر دلیل اولمق اوزره کوستریلان — حرم اغالغی اصولنك ادامه سیله اغیار اجانبه بویوك بر وسیلهٔ تعرض تأمین ایدییورلردی . ایمدی استقلال اسلامك افعال امحائیه سندن مستفید اولمقده بولنان سیاسیون غربیه ایله کروه رهبان کویا اسلامده کی قیود رقیتك مصائب الیمه سنی ارائه صددنده متمادیاً علیهمزده تهییج افکار جهان ایلدیلر.

ایشته قاردینال (لاویژه‌ری) اسلامده‌کی اسارته — ظاهرده انسانیت نامنه اوله‌رق — شدت تعریض ایله کسب شهرت ایلین گروه متمدنهٔ افرنجك سرفرازاندن اولمیشیدی .

***

بالاده مذکور حرمسرا‌یدن چیقدقدن صوکره جامع کبیر ایله جامع جدیدی زیارته گیتدم . جامع کبیر پك قدیمدر وطرز معماریسی مغربیدر . بویوك ستونلری مستثنا طوتیلنجه نظر اعتنایی جاذب بر صنعت انشائیسی قالمامشدر .

جامع جدید ایسه اطرافی اماکن افرنج ایله وتراموای خطلرینك مرکز التصاقی ایله محاط واسع بر میدانك ساحل جهتنده کائندر . بورایه گیردیگم زمان جماعت زماننه مصادف دکل ایدی ایسه ده ینه بر خیلی کیمسه‌لر اوته‌ده بروده منفرداً نماز قیلمقده ایدیلر . بو جامعده نفاست نقش وتحریر جهتیله نوادردن معدود بر قرآن کریم نسخه‌سی بولندیغنی الده‌کی رهنامه‌ده کورمش ایدم . جامعك قیومندن بونك امکان مشاهده‌سنی

صوردیغم وقت مومی الیه اوبابده قاضیدن رخصت المق اقتضا ایده جکنی ومصحفك جامعده محفوظ اولمدیغنی مقام اعتذارده ذکر ایلدی . بو معذرتك ادای افاده‌سنده‌کی جعلیتدن نسخهٔ مبارکهٔ مذکوره‌نك اهتمام ایله صیانت اولندیغی آشکار ایدی . مشاهده‌سندن بویله‌جه محروم قالدیغمه مأیوس دکل بلکه ممنون اولدم ؛ زیرا اوبابده اهتمام وقوع بولمامش اولسه فرنکلر ویا — دست حرامیوستلرینی اغتصاب افرنجه واسطه ایده کلن — یهودیلر طرفندن آشیریله بیله‌جکی پك محتملدر. مصحف شریف مذکورك وقتیله بر عثمانلی پادشاهی طرفندن بر مظفریت بحریه‌نك تذکاری ایچون تبرکاً جزایر دایلرینه کوندرلدیکی مرویدر .

جامع جدیده عائد شایان ذکر بر حال داها واردرکه اوده خارج قبه‌سی ایله مناره‌سنك ایام مخصوصه‌ده کیجه‌لین دونادلمسیدر . اوت ، بو نقطه شایان ذکردر ؛ زیرا ایام « مخصوصه » دن مراد امت اسلامیه‌نك اعیاد مبارکه‌سی دیمك دکلدر . ایام مبارکهٔ امت محمدده بودونمانك اجرا اولنوب اولنمدیغنی بیلمم . فقط انکلتره قرالی

یدنجی ادواردك بالتصادف بزم مؤتمرك انعقاد ایتدیکی مدت ظرفنده برای زیارت جزایره ورودی کونك اقشامی مبانیٔ رسمیه کبی بو جامع دخی دونادلمیشیدی که قبه و منارەسنی دائراً مادار احاطه ایدر رنکارنك قنادیل برقیه و سائره ذوق سلیم اصحابنك حسیاتنی اوقشایه‌جق بر شکل حسنده اشعه پاش اولمقده ایدی .

شوقدرکه قلبنده احساسات اسلامیه پرورده اولان بر عثمانلی ایچون بو منظرهٔ فوق‌العاده‌دن متحصل ذوق مسرتك ــ جزوئی بر تأمل اوزرینه مبدل کدورت اوله‌جغنی ادعا ایده بیلیرم : مکرکه اوعثمانلی مابیتنی و ارکان فاخرهٔ اسلامیه‌سنی هنوز ادراکه مقتدر اولەمیه‌جق بر سن صغرده و یا حق و باطلی تمیز ایده‌میه‌جك بر حالت نادانیده فرنکستانه دوشوبده دأب افرنج ایله اعتیاد خیال خامنه قاپیلان قافلهٔ بدبختانه منسوب اوله .

§مسلمانلرك اختیارلری اللرنده اولسه بر دکل یوز فرنك حکمدارینك زیارتنی تقدیساً تضرع خدایه مخصوص اولان عبادتکاهلرنده ــ دکل بیکلرجه قنادیل حتی ــ بر موم بیله یاقمق ایسته مزلردی . نصل

آرزو ایده‌بیلسونلر ؟ زمانمزده افرنج ، اقوام شرقیه اوزرینه اوقدر تحکم متغلبانده بولنیورکه بر مدنیت اصلیه‌یه مالك اولان مسلمانلری بیله «یرلیلر» معنای محقرانه سنده اولان indigènes یاخود natives تعبیرلریله علی‌الاطلاق توسیم ایدییور و کندیلرینی حقوق بشریه‌یه کویا نصارا درجه‌سنده مالکیته مستحق اولمیان اقوام عادیه‌دن تلقی ایلیور و نشر مدنیت وسیلهٔ دسیسه کارانه‌سی ایله استقلال اسلامی امحا ایده ایده حرص رفاه وهوس جاهنك تأمینی اوغرنده مسلمانلری اداره و استخدام ایله اوغراشیور .

مشار الیه قرالك قدومنی تبریکاً او کیجه جامع جدید دونادیلمسی فرانسز مأمورلرك امریله وقوع بولدیغی جای اشتباه دکلدر . وقایع سیاسیه‌یی تتبع ایدنلرك خاطرلرنده اولسه کرکدرکه سلطنت عثمانیه ایله خدیویت مصریه‌نك کرفتار اولمش بولندقلری غفلت وفساد اخلاق سببلریله انکلیزلر مصری کویا موقتاً اولمق اوزره اشغال ایلمشلردی . بالاخره خطهٔ مذکوره‌ده دائمی صورتده یرلشمکه اوغراشدقلری صره‌ده فرانسه

طرفندن بو بابده ازعاجاته معروض اولماماق ایچون
فرانسزلره مغرب اقصایه تملك خصوصنده معاونت
سیاسیه تعهد ایتمشلردی . ایدرلریا ! «حمام صوینی
ایله دوست آغیرلمق » مسلکنده انکلیزلرك کوستره
کلدکاری مهارتی کیم انکار ایده بیلور ؟ ایمدی آلمانیا
ایمپراطورینك « پیشمش اته صوغوق صو قاتماق
» یولنده طانجه‌یه وقوع بولان زیارتندن طولایی فرانسزلر
آکسزین بلرندن اورلمشلر کبی اضطرابه دوچار
اولمشلردی . کویا فرانسه‌نك تسکین اضطرابی صدنده
انکلتره قرالی جزایری زیارت ایدرك فرانسزلری
مغرب اقصی حقنده‌کی هوس فاتحانه‌لرنده تشجیع ایلمك
استمش ایدی . بو جهتله فرانسزلر جزایرده حکمدار
مشار الیهه فوق‌الغایه تشریفات استقبالیه کوستردیلر .

« پك اعلا اما آنی آلقیشلمق ایچون اهالیٔ اسلامیه‌یی
بر مقام مقدسلرنده نه‌دن ایقاد قنادیله مجبور طوتملی ؟
کمال تفاخرایله یاد اولنه کلن شو یکرمنجی قرن تمدّن
عیسوی‌ده بو مقوله جبارلق یاقیشیق آلورمی ؟ شوکت
اسلامك اوج علوبته ایردیکی دورلرده بیله بز بو قدر

فضولیلك ارتکاب ایتمدك » دیه محاکمات استفساریه‌یه
کیریشمیه‌لم ؛ زیرا تقدیر فلك حقنده قواعد منطقیه
اوزره محاکماته تصدی ایتمك فلکك جلوه‌لرینی آکلاماماقدن
ایلری کلورکه بویله بر غفلت عقل سلیم اصحابنه یاقیشماز
قضایه رضا کرکدر . بناءً علی ذلك شمدیلك اهل
اسلامه فرض عین اولان شی تغلب افرنجدن متولد
مصائبه تمکین ایله تحمل ایتمك و حالدن متنبه اوله‌رق
امید استقبالك تأمینی اوغرنده فوق‌الغایه مساعیٔ
امتپرورانه ابراز ایلمکدر .

جزایره عزیمتمی موجب اولان خصوص مؤتمر
مستشرقینه اشتراك اولدیغی حالده آنك انعقادندن بحث
ایتمه‌مکلکم غریب کورینه بیلور ؛ فقط بنده کرچه
آرزوی اصلی مؤتمرده عرض اندام رسمیت ایتمك
وبناءً علیه بو مقوله بو اجتماعات رسمیه‌یی بر طور کامل جدیت
ایله تلقی ایدن زوزکار کبی — ادا صاتمق اولمیوب بلکه
مشاهدات و تتبعات احوال ممالکت ایله اشتغال ایدوکی
ملاحظه بویوریلورایسه استغرابه یکده محل قالماز . مع مافیه
مؤتمردنده هیچ بحث ایتمه‌مك مناسب اوله‌میه‌جغندن

آرتق موضوع مقالی برازده انعقاد مؤتمره حصر ایدهلم:

رسم افتتاح جزایر والیء عمومیسی طرفندن اجرا اولندیغی زمان ـ بعضیسی صدره شفا ویرمیه جك قدر قصه بعضیسی انسانی اسنه یه، اسنه یه اویوقلده جق قدر اوزون ـ برخیلی نطقلر ایراد اولندی. وفرانسه حاکمیتنك آفریقای شمالی یه بخش ایلدیکی خوارق تمدندنده برنیجه دملر اورولدی . معلوم یا ، بو مثللو اجتماعات رسمیه ده وعلی الخصوص انعقادات بین المللده جربزهٔ لسانیه سی یاوز اولانلر لقلقیات میدانتك برر قهرمانی کسیلورلر . اما بوبابده ابذال اولنان جمیله لرك والتفاتات متقابله نك کثرتی خلوص نیت و صمیمیت قلبیه نك فقدانی ایله ناقابل توفق بر درجه ده اولورمش ؛ اوراسنی قورجالاماقدن حذر ایتملی یم زیرا مدنیت آوروپانك آداب اجتماعیه سنه آشنا اولانلر بونده بر طبیعیلك ، بر حسن جواز کوریورلر شیمدی بز قالقارده افرنجك داب تمدننده کی بوکبی ساخته نما تضادلری تنقیده جرأت ایلر ایسه ك آوروپانك اصول اجتماعیه سنی تتبع ایله وطنمزه تطبیقه اوغراشان برطاقم عقلای نوظهورك — العیاذبالله — غضبلرینه هدف اولوزر؛

صوکره بزی غبیلك وقبالق ایله اتهامه قالقیشورلر ومادةً تجریم ایده مسه لربیله معناً اضراره چالیشورلر: یعنی دوکه مسه لر بیله سوکرلر.

مراسم افتتاحیه نك ختامندن صوکره اعضای مؤتمر عقد اجتماعه دعوت اولندی وانجمن — مذاکره یه قونیه لجق موادك تنوعنه کوره — شعباته آیرلدی که بونلرك الك بویوکی مباحث اسلامیه شعبه سی ایدی؛ زیرا معروف آوروپا مستشرقلرینك اکثری بو شعبه یه کیردیکی کبی جزایرلی، تونسلی ومصرلی مرخصلرده بوراده ایدی . شعبات آره سنده برده صنایع اسلامیه شعبه سی مذکور ایدی که اسمنی ایشتمکلکم اوزرینه جسمنی تحری یه چیقدم. بونك اجتماعگاه عمومیده دکل موزه خانه ده انعقاد ایده جکنی خبر آلدم. تحریاتمده فی الواقع موزه خانه ده صنایع اسلامیه دن برقاچ پارچه اشیا کوردمسه ده نه شعبهٔ مذکوره یی اوراده منعقد بولدم نه ده آکا داخل اولمش اعضایه تصادف ایلیه بیلدم.

§ معارف ومواد اسلامیه ایله توغل ایدن آوروپا مستشرقلرینك بر چوغنی عجایب مخلوقاتدن عد اولنسه لر

بجادر . بونلردن بعضیلری صرف کهنه جواق وکهنه فروشلق ایله اشتغال ایدرلرکه؛بویله‌لرینك محصول عمللری ذهنه غدای فضیلت بخش ایتمکدن زیاده کران قسوت ویرر . بعضیلری ایسه قلبلرنده مضمر اولان بر غیظ تعصب کشیش پسندانه‌یی نقاب علم ایله ستر ایدرك اسلامه عائد هر درلو خصومات وکیفیاتی تزییفه اوغراشورلر . هله بو مقوله‌لر آره‌سنده وقتیله برر خدمتله شرقده بولنمش اولانلرك خشونت تنقیداتی چکیلور دردلردن دکلدر . — مشرق اسلامی تبجیل عالم نصرانیتجه هیچ ده باعث توقیر بر خدمت عد اولنه میه جغندن — مستشرقین آوروپا آره‌سنده شرق حقنده صمیمی حسن ظن ارائه ایدنلر بولنسه بیله مساعیء بیطرفانه‌لری پکده مقبوله کچمز .

§ شعبهٔ اسلامه عرض اولنان مباحث متنوعه اوقدر کثرتلی ایدی که‌صندالیء ریاست‌هر بر communication صاحبنه ویرلمسی لازم کلن مدت قرائتی اون دقیقه‌یه انحصاره مجبور اولدی. ریاستك بو قراری تبلیغ اولندیغی زمان بونجه تعب ادمان ایله قوهٔ بلاغتلرینه جلا ویره‌کلش

اولان معلوماتفروشانك یوزلرنده‌کی اشمئزاز خشونتی کورمك بنی پك اکلندیریوردی . هفته‌لر و بلکه آیلرجه امك صرفیله التقاط وجمع ایدلمش اولان صحیفه‌لر طولیسی هزیانی اون دقیقه طرفنده تلقین اذهان سامعین ایتمك معجزه‌یه‌محتاجدر. فی الواقع مباحث مهمه‌ومفیده‌یی محتوی اولان بر قاچ مقاله بو تحدید مدت سببیله دلیك دیشیك اولدی . فقط ینه بو تحدید وقت سببیله نیجه سفسطه و لقلقه‌لرك ثقلت تحملبراندازانه‌لرندن روحمز صیانت ایدلدی . شیمدی الله ایچون انصاف بویورلسون درمه چاتمه عربجه‌سی ایله مستشرقلق طاشلامق ایستین بر فرانسز مستملکات مأمورینك جزایرك بیلمم هانکی کوشه‌سنده اسقای اراضی‌یه دائر ایراد مقال ایتمسنه‌حصر کوش تلقی ایلمك حوصلهٔ تحمله صیغارمی ؟

§ قلبلری مؤسسات وقواعد اسلامیه حقنده غیظ بدخواهانه ایله طولی بعض مستشرقلرك موجودیتنه بالاده ایما ایتمش ایدم . بو مقوله معلومات شرقیه فروشلرندن بریسی بر اجتماعده قالقدی‌ده قرآن کریمده کشف ایتدیکی بر کلمه‌یی اوزون اوزادی‌یه افعللدی تفعیللدی وقواعد

لسانیه‌جه او کلمه‌نك خطای اداسنی کویا فنی بر طرزده اثبات صددنده عبارات قرآنیه‌ده مغایر آهنك بلاغت نقطه‌لر کوسترمکه چالیشدی. حریفك مقصدی — آوروپالی و بعض مرخصلرك ادعالری کبی – لسان عربك اصول فصاحتی اوزرینه بر محاکمهٔ فنیه یوروتمك دکلدی؛ بالعکس آیاتك بیلمم کیملر و نه طرزده وجوده کتورلدیکی حقنده اشرابات فتنه کاری ده بولنه‌رق اساس اسلامه بو وسیلهٔ جعلیه ایله بر زخمهٔ تعرض آتمق ایدی. بعض فرنکلرك عالمانه بر طور سکینت و بیطرفی التزامیله میدانه سوره کلدکلری تأویلاتك ماهیت حقیقیه‌سنی — سنه‌لرجه آوروپاده قالدیرم تپه لیوبده ینه غافل قالان — بعض شبان شرقیه فهم ایتمیه بیلور. لکن مصرلی شیخ عبد العزیز شاویش حاشهٔ ادراکی ارکان متمدنهٔ اسلامیه ایله تقویه بولمش اهل شرقدن اولدیغی ایچون غربلیلرك ترقیات مادیه‌سنه باقوبده کوزلری قماشمامشدر. بناء علیه اویله آوروپا سفسطه‌سنه قاپیلماز، ترقیء معنویه‌سنه طاپنماز و فرنکلرك قوهٔ متغلبه‌لرندن قورقوب صاقنماز. کویا تدقیقات علمیه ولسانیه نامنه کتاب مقدس و موحدینه تجاوزده بولنان

ایکی فرنکك فرانسوی العباره ایراد ایتدکلری نطقلر کندیسنه ترجمه اولندیغی زمان جناب شیخ کوپلره بیندی وانکلیزجه اوله‌رق مجاوبه‌یه قیام ایلدی. لکن مدافعه ایچون وقت تفریق و اعطا اولنه‌میه جغی کرسیء ریاستدن کندیسنه تبلیغ ایدیلنجه « مادام که مؤتمرده اوقونمق ایچون استحضار ایلدیکم مقاله اولجه قبول اولندی بناء علیه هر صاحب مقاله کبی بکا دخی اون دقیقه‌لق بر مدت تکلم اعطا ایدلمش اولدیغندن مقاله‌مك قرائتنه مخصص مذکور مدتی امر مدافعه‌یه حصر و صرف ایتمکده مختارم » دیدی و نوبتی کلدیکی زمان حریفی عربجه بر طلاقت فصیحانه ایله ترسلادی. واقعا طبعلرنده حلم و ملایمته تمایل بولنان ذوات نازکه کیمسه‌نك شکست خاطرینی موجب اوله‌جق تعذیری صواب کورمزلر. فقط حقمزده لغرض، تخطئه‌یه قیام ایدن فرنکلرك فصاحتله ترسلندیکنی کورمك حس حمیتی بولنان هر شرقلینك ذوقنی اوقشاسه کرکدر. صاحب مدافعه متجاوز اصلینك اکتشاف علمی پرده‌سی آلتنده اسلامیتی کویا جیلقه چیقارمغه علناً تصدی ایتمسنی بین الملل بر مؤتمرك ارکان نزاکتنه مغایر

بوالندیغنی وقرآن کریمده نقصانیء قواعد کشفنه قالقیشان
الك قبادایی بر مستشرقك بیله حکاسز بر قاج سطر عربجه
یازه میه‌جغنی ومتمدنلر بو مقوله شارلاتانلقلرده دوام
ایدرلرسه کوندن کونه نظر ترصد وتحریسنی احوال غربه
عطف ایلمکه آلیشان شرقیونك استخفافنه دوچار اوله‌
جقلرینی کرمتیله میدانه سوردی .

غربی شوراسیدرکه اصل معارضی برآلمان ایدی‌که
مقدما حکومت مصریه‌نك خدمتنده بولنمشدر. خدمتنی
بر انکلیز مأمورینه قاپدیرمش اولسه کرکدرکه حریف
اوفکه‌سنی غالبا اسلامدن آلمق ایستیوردی. معلوم یا،
شوصوك زمانلرده فرنکلر شرقده‌کی اغتنام متغلبانلرنده
بربرینه‌کلاه کچورنجه اسکیسی کبی یکدیکرینك غیرتلاغفه
آتلمیورلر. آلدانانلر الدن قاچیردقلری فرصت غصبك
آجیسنی بشقه برصورتله ینه اهل شرقدن چیقارمغی
دها زیاده موافق سیاست بولیورلر. بزده برطاقم آدملر
یتشمش ایدی‌که انکلیزلرك مسلك سیاسیٔ خارجیه‌لرنده‌کی
تلون دقیقی هیچده تفحص ایده‌مدکلری حالده بحران
زمانلرنده نجات وطنمزی علی العمیا انکلیزلرك صیانتنده

بو صوك جوابی ایشندنجه فرانسز تعریضمی‌یابرسکوت
لاقیدانه ایله کچورمك ایستدی ویامکالمه انکلیزجه جریان
ایتدیکندن نه‌یه ایهام ایتدیکمی آکلایه‌مدی. هولانده‌لی
ایله سوألی صوران انکلیزده کولدیلر. فقط اویر انکلیز
پك سیکیرلی برحریف اولدیغندن اوطوردیغی یرده دیکن
وارمش کبی قیمیلدانوب طوریبور وهچیر، هچیرایچنی
چکیوردی. حریفك شرقلیلر وعلی الخصوص عثمانلیلر
حقنده‌کی سوء ظننی بیلدیکمدن علائم عجیبهٔ اغبراریه سنه
پك سونیدم.

§ بزده اسمی «کلنار خانم» دیه شایع اولان روسیه‌لی
مادام دوله‌به‌ده‌ف دخی بو مؤتمرده موجود ایدی. خانم
مشارالیه عربی العباره اسکی براثره ابتناء کورجستان حقنده
فرانسزجه نشر ایتمش اولدیغی بررساله‌یی مؤتمره عرض
ایتدی. بونده‌کی بعض مطالعات طبیعی روس نقطهٔ نظرندن
سرد اولنمش ایدی. مثلا کورجیلرك عصرلرجه اتراك
واعجامك تجاوزات مستولیه‌سنه کوکس کره‌رك ادامهٔ
موجودیت ملیه ایتدکلری تصریح اولندقدن صوکره
صانکه موسقوفلرك ربقهٔ تابعیتنه داخل اولمقله حوضهٔ

سلامته واصل اولدوقلری یولنده ملاحظات سرد اولینور. حال بوکه روسلره مجبور تابعیت اولان بونجه اقوام صغیره کبی کورجیلرك دخی نصل برطریق نجاته کیرمش اولدقلرینی برزماندنبری روسیه‌ده ظهوره کلمکده اولان حادثات الیمه لایقیله میدانه چیقاردی. نه ایسه خانم مشارالیه وطننی سور برروس قادینی اولدیغندن منافع ملتنی مروج افکارك سرده‌کی میلانلری پك طبیعی کورونور. السنهٔ اسلامیه نك الك مهملرینی اکتساب خصوصنده کوشترمش اولدقلری ذکاوت وغیرت فوق العاده جداً موجب تکریم اولدیغندن مادام دوله به‌ده‌نك اورساله‌ده ترکلر حقنده‌کی ملاحظاتی تنقیده کیرلشمك حقلرنده‌کی حس احترامزه یکده موافق دکلمز.

§ شعبهٔ اسلامده اوقونان اوراق مباحث ایچنده الك زیاده استفاده ایله تلقی ایتدیکمز شی شعبهٔ مذکوره‌نك رئیسی هولانده‌لی معلم (ده‌هویا) حضرتلرینك ورقه‌سی ایدی. جناب معلم مختصر وفقط غایت معنیدار اولان بو مقاله‌سنده ظهور اسلامده وآندن برمدت صوکره‌لری ماتم طوتمغك وطنطنه‌لی مراسم جنازه اجراسنك عدم هویتی براهین

تاریخیه ایله ارائه ایلدی. اسلامیت عادات موروثهٔ مجوسیه‌دن اولان واویلای ماتمك وتکلفات زائدهٔ تکفینیه‌نك ترکنی التزام ایتمش ایسه‌ده افسوس که اقوام اسلامیه افرادی موتالری حقنده طبیعی الحصول اولان حسیات اکدراری برصبر ساکتانه ایله کچیشدیرمکده‌کی فضلی وآثار الملك برطاقم باطل آیینلر ایله تشهیرنده‌کی بدعتی لایقیله ادراك ایده‌مه مشلردر. باخصوص شوصوك زمانلرده — هردرلو مراسم اجتماعیه‌لری کبی ماتملری دخی عادات مجوسیه‌یی کولکده براقه‌جق درجه‌ده نمایشلی اولان — شاپقه‌لی متمدنلری تقلید ایچون اجرا ایتدیکمز مکلف جنازه آلایلری احکام حکمت اسلامیه‌یه کلیاً مخالفدر [*]

سودکارمزك بزدن افتراق ابدیلرینی کورمکله متحصل

[*] سلطان مراد خامس حضرتلرینك نمایشدن عادی اوله‌رق دفننه تأسف ایدنلر سلطان حاضرك منسوباتندن ایکن فوت اولان بعض ادانینك آلایلر، نمایشلر ایله دفن اولنملرینی میدانه سورمشلر ایدی. فقط بو منقدلر بیلمیورلردی که اویله نمایشلی جنازه آلایلری او مقوله مخلوقاته یاقیشور. سلطان مرادخان کبی عالی وعادل بر حکمدار مسلمانجه‌سنه کومولدی دیمکدر. ظالمك نیت باطله‌سندن بامرالله صورت حق وجوده کلدی دیمك اقتضا ایدر.

حس حزينمزى نيجه صور نمايشكارانه ايله اظهار آنلر حقنده
بر اثر مرحمتميدر؟ البته دكل. آنلر بو دارالفنادن كيتمشلر
وخـلاق الباقى اولان تكرى يه قاووشمشلر. بزم آيين
ماتملرمز عادتا تقدير ازلى يه قارشو بر سرزنش معترضانه
حكمنده قاليور

اكر صورتى الده ايده بيلسه ايدم معلم ده هويانك
مقاله سنى بالترجمه بورايه نقل ايلردم چونكه آنده جنازه
حقنده ايراد اولنان احكام معقولۀ اسلاميه جداً نوادر
معلوماتدندر. عارف بك مرحوم دخى « بيك بر حديث
شرحى » نام اثرينك قبور وامواته متعلق مباحثنده بو
مسئله حقنده شايان دقت برچوق ملاحظات مفيـده ده
بولنمش اولديغندن آنلرك مطالعه سى صاحب ادراك اولان
هر بر مسلمانه الزمدر.

§ مؤتمره تقديم اولنان اوراق آره سنده ميرزا حسين
خانك مسلك صوفيه حقنده يازديغى رساله دخى جـداً
تذكاره شاياندر. بو محرر خلوقك اسم كاملى شو وجهله
يازلمق اقتضا ايدر: السيد الحاج ميرزا عبـدالحسين خان
كاشانئ ايرانى. مؤتمر حقنده تقديم ايتـديكى بر لايحۀ

غرا مناسبتيله شاه مظفرالدين حضرتلرى كنديسنه
« وحيدالملك » عنوان مفخرتنى ـ كه مع التأسف برعائدۀ
نقديه سى يوقدر ـ اعطا بويورمش اولدقلرندن او سهل
الذكر اسمه « جناب وحيد الملك » تعبيرينك علاوه سى ده
وجيبۀ نازكۀ رسميه دن ايمش. ميرزا عبـدالحسين خان
چندسنه مقدم جانب حجازه كيتمش ايدى. اوراده
حاجيلق عنوان شرفنى قزانديغى صره ده حجاز واحوال حج
حقنده لوندره ده بر انكليز غزته جيسنه كوندرمش
اولديغى مكتوبلر « مورنينغ پوست » غزته سنده مقالات
متفرقه صورتنده ترتيب ونشر اولنمشيدى. بالاخره بو
مقالات منتشره نك هيئت مجموعه سندن بركتاب وجوده
كتورلدى. حجازده مشاهـد اولان عادات واركان
مسلمه يه دائر انكليز قارئلرينى اكلنديره جك نقاطـك
بو كتابده كثرت بياتى ميرزا حسين خان معاون تأليف
اولان انكليز غزته جيسنه عطف ايديور. فقط بز —
مناسك حجى صحنۀ ضحك افرنجده ارائه ايلمك كبى —
بر نكته دانلغى جناب وحيـد الملك چوق كورمز.
معمافيه بعض سـوءظن اصحابى شرقليلرك ادعاسى وجهله

بو حالك وقوعی جناب حاجینك باد منفعتك جانب فرنكستاندن دها مفرحانه اسدیكنی پك اعلا بیلەمسندن ناشی دكلدر. بلكه مشرب فیلسوفانەلری حسبیله قیودات متعصبانەیه تابع اولمق ایستەمه مسنددر.

جناب حاجی خان حسن خلق صاحبی برذاتدر. شویله كه ایراد ایتدیكی بر قولك ویامیدانه آتدیغی بر فكرك غرابتی حقنده وقوع بولان اعتراضكزه خشونت مزاج ایله مقابله ایتمك ایستەمز. یاتبسم ایله قول وفكر مسرودینی تعمیره چالیشور ویاقولنك ماوقع حاله عدم تطابقنی ستر ایدەمیەرك اعتراضكزه اودەسزكله برابر قهقهەلر قوپارر. فقط مسلك صوفیه حقندەكی مقالەسنك شعبهٔ اسلامده جواز قرائتی خصوصنده تعلل كوستردیكی زمان حاجیٔ خلوق خلاف معتاد غضبلاندی. بو تعللك سبب حقیقیسی شودر ظن ایدرم: حاجی خان كوچوك یاشنده ایرانی براقەرق بومبای شهرینه كلمش واورادن ده انكلترەیه هجرت ایتمش اولدیغندن مسلك صوفیه مثللو امور فلسفیهٔ شرقیه ایله كویا اشتغالی یوق ایمش. جناب حاجی خانه قارشو وقوع بولان بو ممانعت معترضانەیه بن جداً تأسف

ایتدم؛ چونكه آنك بیلدیكی بر مبحث حقنده سرد مقال ایتمسنك سامعینجه هوس استفاده ایله تلقی‌یی موجب میدانه برشی چیقارمیه جغنی وحال بوكه اصل لطیفەنك روحی جناب میرزانك بیلمدیكی مسائلدن دم اوردیغی صره‌ده ظهور ایلیه جكنی تیقن ایتمش ایدم. بو غضب اوزرینه حضرت حاجی مقالەسنی شعبهٔ اسلامه ویرمیوب هند شعبه سنده اوقویه جغنی اعلان ایلدی. بونده‌ده پك اصابت ایتدی؛ چونكه مقاله انكلیزجه یازلمش وهند شعبەسنه دوام ایدن اعضا ایسه اكثریتله انكلیزلردن مركب بولنمش اولدیغی كبی صوفیه مذهبنك احكامی دخی اساساً هند قدیمدن انتشار ایلمشدر. مقالەنك شعبهٔ هندده نه وجهله تلقی اولندیغنی بیلەمم.

حاجی خان فرانسز لسانی مكملاً بیلمینلردن فرض اولنه بیلور فقط مؤتمرك شرفنه ویریلن برضیافت رسمیه‌ده بیلدیكی فرانسزجه بر آلای تعبیرات جمیلەیی كلیشی كوزل بربرینه چاتەرق ایراد ایلمش اولدیغی بر نطق طویله هر كسله برابر بن ده حیران اولدم. حاجی خانك قدرت علمیەسنی اعترافده تردد ایدنلر بولنه بیلور فقط جرأتی تحسین

ایتمه‌مك انسانك الندن كلمز. حامل اولدیغی بر قطعه شیروخورشید نشانی كردننדن آشاغی بروضعده طاقه‌رق مواقع رسمیه‌ده عرض اندام وقار ایلمسی حقیقتاً شایشهٔ نظرایدی. « نه ظن ایتدك عزیزم؟ انسان بو فرنكلره براز اهمیتنی كوسترمزسه صوكره دالنه بینرلر» دیوردی‌كه پك طوغریدر. فقط بز شرقلیلر اهمیتمزی صالونلرده قیریتمقله دكل بلكه وطنلرمزك اسكی عظمتلرینی احیایه قدرتمز بولندیغی اثبات صورتیله فرنكلره آكلاتسه‌ق بزه دها زیاده اعتبار ایلرلردی. شوراسنی علاوه ایده‌لم‌كه ایران دولت‌علیه سنك مرخصی اولان حاجی خانك بو مأموریتی یالكز لوندره‌ده‌كی ایران سفارتنك تنسیبیله وقوع بولمش اولدیغندن لوندره‌دن جزایره كیدوب كلمك مصارفی خزینهٔ شاهیدن دكل حاجینك كندی كیسهٔ حمیتندن چیقدی..

§ ایرانك بو انجمن بین‌الملده هیچ دكلسه بر آدمی بولنیوردی . بزم ایی و فنا بر كیمسه‌مزده یوق ایدی یا بو اثرك ابتداسنده كورولدیكی اوزره عبد عاجز بر انكلیز دارالفنونی نامنه كیدن مرخصلردن بولنیوردم. حكومت

سلطانیه بر عثمانلی صفتیله جزایره كیتدیكمی كورسه بلكه پارسده‌كی سفیری واسطه‌سیله بنم اشخاص مفسده‌دن اولدیغمی ادعا ایدر و مؤتمرده بولنمقلغمه مانع اولوردی. نته‌كیم بونجه سنه‌لر وقت و نقد صرفیله انكلتره‌ده اسلامی وعثمانلیلغی مدافعه ایچون وقوع بولان تشبثاتمی «نشریات ملعونانه» دن اولمق اوزره استانبول غزته‌لرنده یازدیرمق تشبث ناموسشكنانه‌سنده بولنمش ایدی. بناءً علیه بنده‌كز بو قونغره‌ده — ولوكه غیر رسمی اولسون — بر مرخص عثمانی صفتنی اخذ ایده‌مز ایدم .

فی‌الواقع استانبولدن ایكی مرخص كله‌جكی و حتی بونلرك مؤتمره عرض ایده‌جكلری مباحثك عنوانلری بیله جدول معاملات مؤتمرده مذكور ایدی . فقط بو ایكی ذاتدن هیچ بر اثر ظهور ایتمدی . مملكتمزده ادوار سابقه‌دن بعض مؤسسات علمیه واردر --كه اكر قدرینی بیلمش اولسه‌ق — بو كبی بین‌الملل اجتماعاتده اثبات هویت علمیه‌یه پك اعلا صالحدرلر . شوقدر واركه بو عصر تغلب حصر سلطان عبدالحمید خانی‌ده افراد عثمانیه‌نك ممالك خارجیه‌ده نام عثمانیتك توقیرینه

مدار اوله‌جق تشبثات شخصیه‌ده بولنملری قطعیاً ممنوع اولدیغندن جدول مؤتمرده اسملری مذکور اولان او ایکی ذاتك بر مأموریت رسمیه‌یی حائز اولدقلری اغلب احتمال ایدی . او حالده بو رسمی مرخصلر یانیچون باش کوسترمدیلر ؟ بو بابده ایکی سبب ملاحظه اولنه بیلور : یا بو ذاتلر خرجراهلریله رخصت حرکتلرینی استحصال ایده‌مدیلر و یا — اکثریا واقع اولدیغی اوزره خرجراهلرینی آلدقدن صوکره رخصت حرکتلری اراده متغلبه کبی چیقماز اولدی . جمله‌نك معلومیدرکه اهم ویا عادی هردرلو مصالح وطنیه‌مز ارادهٔ سنیه صدوریله جریان ایدر ؛ چونکه سلطان عبدالحمیدخان قوجه بر مملکتی بر دره بکلکی مالکانه‌سی صورتنده اداره ایدرلر . [redacted] ؛ اوتوز بر سنه‌دنبری میزان عقله صیغماز و وجدان انصافه یاقیشماز مساوئ اداریه‌نك ، خیانتلرك اوکی آلمق ایچون متحداً بر حرکت فعلیه‌ده بولنمغه استعداد کوسترمه‌ین بر خلق عشیرت صورتنده اداره اولنمازده بر مشروطیت متمدنه و احرارانه ایله‌می اداره اولنور فرض ایدیلیور؟ ایمدی

باش آغریسی ، دیش سیزیسی کبی نفس همایونی آز چوق مضطرب ایده‌جك بر حال واقع اولسه — دکل اویله مرخصلرك عزیمتی اراده‌سی — حتی حیات دولته تعلق ایدن مسائل وخیمه‌نك فریضهٔ عاجلهٔ تسویه‌سی بیله قارغشه‌ده قالور .

مرخصلرك تعیینندن صوکره عزیمتلرینك ترکی بشقه بر سببه دخی عطف اولنه بیلور ؛ شویله‌که : شوکتمأبك بر تردد دائمی حالنده یاشامسندن وهر بر جاسوس جورنالنه کوره وسوسهٔ معلومهٔ همایونلرینك دکیشمسندن طولایی نیچه قرارقطعیلر بر آنده سکته‌یه اوغرایه‌بیلور . بو جبانت تردد وغرابت وسوسه‌دن طولایی دکلیدرکه اون میلیون قدر مسلمانی حاوی اولان وانتشار اسلامدن بری — ناپلیونك استیلای قصیری مستثنا اولمق اوزره — همان بلاانقطاع ادارهٔ اسلامده قالمش اولان مصر قطعهٔ مهمه‌سی انکلیز استیلاسنه دوشدی واخیراً دخی — ینه او سببلردن طولایی — بر انکلیز مستملکهٔ دائمیسی حالنه کیردی؟ بناءعلی ذلك مرخصلرك تمام عزیمته مهیا اولدقلری صره‌ده عقلای جواسیس همایوندن بریسی قالدی‌ده بلکه بر جورنال

ويردی وجزايرك — بوندن تقريباً سكسان سنه اول —
فرانسزلر طرفندن ضبطنك بويله جزايره مرخصلر
كونديرمك صورتيله تصديق ايدلمسی اوله‌بيله جكنی
وبناءً عليه اوراسی ايله بر مناسبتده بولنمق مقتضای سياست
اوله‌ميه جغنی حسب العبوديه عرض ايلدی. بو صورت
ملاحظه احتمالدن بعيد طوتلمامليدر.

شوكتمآب ايسه ذهن همايونلرينی اهل حميتك حقايق
اشعاراتنك تلقيسنه دكل بالعكس او مقوله اقوال جواسيسك
تفهمنه مائل بولورلر. نه ديمك افندم، شيمدی دولت
قالقسونده بويله اهميتی دون اولان بر مؤتمر وسيله سيله
حقوق سلطنت سنيه‌نك جزايردن فك ارتباطنی اعترافمی
ايتسون؟ اما فرانسزلر جزاير وتونسدن صوكره سوريه‌لی
وانكليزلر مصر وقبريسدن صوكره يمن وحجازی الده
ايتمكه اوغراشيرلر ايمش. نه ياپارلرسه ياپسونلر سلطنت سنيه
آنجق آنلرك حركاتنی تصديق ايتمه‌مك صورتيله شان
عاليسنی محافظه‌يه مقتدردر؛ دكلمی افندم؟

بين الملل مؤتمرلر انعقادينك برده مقصد اجتماعيسی
واردركه بوده اكلنجه‌لر ومصاحبت مجلسلری ترتيبندن

وبناءً عليه ملل مختلفه مبعوثانی بيننده وسائل معاشرت
تأسيسندن عبارتدر. بو سببله مؤتمرلرك ايام انعقادی
اكثريا مختلف اكلنجه‌لره، ضيافتلره فلانلره تخصيص
اولنور. ايسته بزم ده جزايرده بولنديغمز صره‌ده بر
هفته دوام ايدن مدت مؤتمرده اماتهٔ وقت ايچون بويولده
بر خيلی ترتيبات اجرا ايدلمشيدی. بونلرك باشلجه‌لری
اعضای مؤتمر بيننده تأسيس معارفه‌يه مدار اولمق اوزوه
ويريلان اقشام چايی كه (Thé intime) تسميه اولنمشيدی
والیء عمومينك ضيافتی. بلديه دائره‌سنك اوكله وقتی ضيافتی.
حج مكه (Pèlerinage à la Mecque) عنوانيله
ويريلان بر درس عمومی. والينك صيفيه سراينده ويريلن
بربالو. لقيات جنديانه اجراسی وسائره.

§ وسيلهٔ پيدای معارفه اولمق اوزره ويريلن چای
بر كيجه وقتی تقديم اولنمشيدی. بوغايت بارد بر اجتماع
ايدی؛ يعنی طرز مصاحبت — كليتی اعتباريله — پك
صوغوق باشلدی. يوقسه اجتماع ايتديكمز او تلك اوفق
ديوانخانه‌سی آری قوغانی كبی طوتوبده حاضرون بر برينی
دورته‌رك حركتنه مجبور قالديغی زمان ديوانخانه حمام

کبی تسخن ایتمشیدی‌صوکردده‌تر قوقوسی انفاس ظاهرین وخفیه قوقوسنه‌قاریشوبده هوای افساد ایلینجه اورته‌لق — حیوانات اهلیه کوبره‌سی ایله‌ایصیدلمش — برآخور کبی حرارتلندی. مفسود بر هوانك میقرو بلرندن‌زیاده جریان هوانك تأثیرندن قورقان فرانسزلرك پنجره قاپامق خصوصنده‌کی اعتنالری ملاحظه اولنورسه‌آرتق بوغولق ورطه‌سنه نه قدر تقرب ایتمش اولدیغمز آکلاشیلور. طرز مصاحبتك صوغوقجه جریانی ایسه طبیعی ایدی؛ زیرا اعضادن پك آزی بربرینی طانیور ایدی. فی الواقع بیلنلر بیلمینلری بربرینه طانیشدیرییور ایدی؛ لکن آشنالغك باشلنغیجنده ملل مختلفه‌یه منسوب کسانك مصاحبتی پکده کرمیتله جریان ایده‌مز. واقعا اورته‌لغی بر دغدغهٔ تکلم قاپلامیشیدی؛ فقط مکالمه پك هوائی وخاییده جمله‌لردن عبارت قالیوردی.

برکت ویرسون که بو اجتماع پك چوق امتداد ایتمدی. بزده براز هوای مصفا تنفسی اشتیاقیله همان طیشاری فیرلادق.

§ والینك ضیافتنه حکومات اجنبیه ومؤسسات علمیه مرخصلری میاننده بر ویا ایکیشر اعضا دعوت اولنمشیدی. مثلا: که‌یمبریج دارالفنونی طرفندن ترخیص ایدیلن بش اعضادن یالکز عربی معلمی مشتشرق شهیر مستر براون جنابلری چاغرلدی. دیکر درت اعضا ایسه کوشهٔ نسیانده براقیلدی، و — عبد عاجزدن ماعداسنك — داغ درون اغبرارلرینك آثاری زبان سرزنشلرندن صاچیلدی. هله بونلر آره‌سنده بولنان بر زنکین مشتشریق — که السنه وعلوم اسلامیه‌دن زیاده عبرانی و سریانی لسانلری و تاریخ اناجل ایله اشتغال ایدر — بو ضیافته چاغرلمدیغندن زوجهٔ مغروره‌سی فنا حالده بوزولدی. قارینك سائقهٔ حس حسد ایله‌وقوع بولان مواخذاتنه پك ممنون اولیوردم؛ چونکه بو اکسیکلنك انکلتره‌ده «بالقان قومیته‌سی» «ارمنی قومیته سی» بیلمم نه قومیته‌سی کبی چشیت، چشیتناملرله تشکل ایدن وانسانیت پردهٔ شعبنده بازیسی آلتنده ترکلره عداوتی عالم سیاسیاتده پیدای شهرت ایچون بر وسیله یاپان پولیتیقه جیلرك تشبثات خصمانه‌سنی ترویج وتشویق

ایدنلردن اولدیغنی بیلیور ایدم . بر کون بو قاری ماکه دونیا امورندن دم اورر کن « نیچون بولغارلر، صربلیلر، یونانلیلر وسائر خرستیان خلق برلشوبده آوروپادن شو ترکلری قوغوب چیقارهمیورلر » دیمش ایدی . افراط عداوتندن مخاطبنك کیم اولدیغنی اونوتمش ایدی. بنده کز اویله یالتاقلق ویا تبصبص ذلیلانه ایله فرنکلرك استجلاب حسن ظننه اوغراشان هیولالرك مسلکنده کی بیهوده لکی آکلایانلردنم بناء علیه المدن کلدیکی قدر مقابلهٔ بالمثلدن کیری طورمم ؛ چونکه تجارب مدیده مله بو تدبیری دها مؤثر بولدم . ایمدی اکسیلکنك بو کلامنه مقابل بنده کزده « یانیچون هندوستانك اقوام مختلفه سی برلشوبده عدو عمومی عد ایلدکلری انکلیزی هندستاندن سوروب چیقارمیورلر ؟ » دیه بر سؤال صورمش ایدم . قادین انکلیزلری معروف جوابلرینی تکرار ایتدی ؛ یعنی » بز عدل وحریت ویریبورز الخ » دیدی بنده کزده « بونی انکلیزلردن چوق ایشتدم اما دها آنلری تصدیق ایدر بر هندلی یه راست کلمدم» دیمش ایدم . بو سببله قاری ایله آره مزده عادتا بر قان کوتمك آرزوسی پیدا اولمش

ایدی . بو دفعه قوجه سنك ضیافته چاغرلمدیغنی وبناء علیه کندیسی ده آلماسلرینی طاقه رق او ضیافتده جلوه نمای لطافت اوله مدیغنی دیدی قودی یه دوشور نجه بزده الدن کلن کولنجلی معذبلکی اجراده قصور ایتمدك و بو وسیله ایله اولسون کندیسندن ترکارك انتقامنی ایجه آلدق .

§ اصل بویوك ضیافت بلدیه دائره سی طرفندن ویریلن اوکله طعامی ایدی. بوکا اعضانك کافه سی دعوت اولندی. والینك طعام جمعیتنده کورولدیکی نقل ایدیلن تکلفات قسوت انکیزك خلافنه اوله رق بو ضیافتده متصل برولولهٔ شطارت حکمفرما ایدی : هرکس یاننده، قارشوسنده بولنانلر ایله بلاانقطاع مصاحبت ایدییور .هرکس مصاحبتندن ذوق آلدیغنی کوسترر بر یولده اشمئزاز تبسم عرض ایلیوردی. هر سفره ده کولن ده چوق ایدی کولدیرن ده؛ کویا که مدعوین یکدیکرینی نشئه لندیرمکی بالمقابله درعهده ایتمشلردی. تمکین قسوت آمیز کبی نشئه ونشاط دخی ساری برحالدر. اجتماعات رسمیه نك احوال روحیه سنی تفحص ایدنلرجه معلوم درکه مبادیسی دونوق اولان ویا موهبهٔ خوش کوییدن بی نصیب اولانلرله مملو بولنان

مجالس سکون تکلف ایله کیچر؛ فقط کلیشی کوزل بر صورتده باشلیان واهل ظرافت وعلی الخصوص مزاج آشنا ذواتی حاوی اولان اجتماعات اویله اولور اولماز ملاحظات ایله شعشعهٔ اذواقنه سونوکلك ایراث ایتمز وحتی هوانك کثافت وظلمتی کبی حادثات طبیعیه نك اذهانه ایراث ایده بیله جکی عطالت بیله شطارت ونشاطك جریاننه یکده حس اولنه جق درجه ده سکته کتوره مز. بو ضیافتده کی لطافت معاشرتی نه شرابك قوتنه نه ده حسن وجمال صاحبه لرینك کثرتنه حمل ایتمه ملیدر. فی الواقع انواع مشروبات مسکره کثرتله موجود ایدی؛ فقط اکثر مدعوینجه اعتدال شرب وبعضلرینجه اجتناب شرب مسکر لازمه سنه رعایت اولندیغی کوریلیوردی. واقعا طائفهٔ مرغوبهٔ نسا افرادی پك اوقدر سیرك کورنمیوردی؛ لکن مشاهدهٔ جماللریله روحه انشراح ویره جك نازنینلر پك آز ایدی. بو دورده مع التأسف بوتون ترکلره عارض اولان علت غمدن بالطبع بنده کزده مضطربم اما آهنك مصاحبتك روس عمومیسنه تبعیت ایچون بر سوق درونی حس ایدییوردم. حال بوکه مسکراته ال سورمدیکم کبی یانمده مهیج قلب بر آفتده بولنمیوردی.

استغفر الله، خطا ایتدم! بالعکس یانمده بر آفت اوطوروییوردی؛ همده معنای حقیقیسی ایله بر آفت. یاربی، نیچون قوللرینك بعضیسنی بوقدر آفتزده ایدرسك؟ طالع ناساز بورادهده یتیشدی.

جناب حاجی حسین خان کاشانی قارشی طرفدن وضع پریشانیمی کورنجه آجیه جق یرده معذبانه کوز قیرپیور و(زن سرکار بسیار خوبست) یوللو آلایلره کیریشیوردی. بو سوزلرم بلکه اعتراضی موجب اولور وبلکه «یاهو بو محرر نه قدر خویسز بر آدم اولملی؛ هیچ بر آدمك شخصی بو قدر ذم اولنورمی؟ باخصوص اشکالنی تقبیح ایتدیکی شخص بر قادیندر؛ آنك حقنده بو درجه زباندرازی بر مرد ایچون رعایتی واجب اولان قاعدهٔ زندوستی یه مغایر دکلمی؟» دیه سرد مطالعاته دخی کیریشیله بیلنور. خیر، طبعمده اوقدر خیرچینلق یوق؛ همده سبب جدی بولنمقسزین مهاجمات قولیه دن غایت حذر ایدرم. قادین بنم حسیات ملیه مه طوقونه جق بر خطا ایتمش ایدی. بوندن اولکی فصلده ذکر ایتدیکم اسبابدن طولایی وترك اولدیغم ایچون فرانسز خفیه لرینك ترصدیله تعجیز

ایدیله بیلمکدن اجتناباً فس کیمیورایدم. غالباً قاری‌نی آورو پالی ظن ایتدی. طعامك نهایتنه طوغری بزم سفره‌نك اوکندن برقاچ مصرلی اعضا طیشاری کیدییورلردی. قاری بونلری کورنجه «آی، باقك شوترکره باقك! فنا آدملردر آنلردن استکراه ایدرم» دیمسونمی؟ بو عجوز جزایرده طوغمش. فرنکلرك مستملکاتده یتیشنلری پك قابا اولورلر. بو آنه قدر بر لازمهٔ نزاکتدر دیه قاری ایله آزچوق مکالمه ایدییوردم؛ جبر نفس ایله‌ینه بوزمامق ایستدم «خانم، سزك ترکلری هیچ بیلمدیککز آکلاشیلیور. بوکچنلر مصرلیدرلر؛ همده معلوماتلی، رابطه‌لی آدملردر. حقیقی ترك یانکزده اوطورییور» دیدم. بونك اوزرینه عورت «عا» دیه برندای تعجبده بولندی‌ده هیچ بر اثر حجاب کوسترمدی؛ غالبا حجابك نه اولدیغنی بیلمیوردی. ربم صاحبنه باغیشلاسون کندیسی جزایرده بر فرانسز مأمورینك قاریسی ایمش.

ترکك هر درلو مناسبت ایله قدرینی تنزیل ایتمك سیاسیون غربیه‌یه وعلی الخصوص ممالك عثمانیه نك قطعات مهمه‌سنی اشغال وضبط ایدن دولتلرك رجال سیاسیه سنه

ومأموریتنه مخصوص بر مسلکدر. یغمالرینی واداره متحکمانه‌لرینی مدنیت وحریت ناملری آلتنده ستره اوغراشدقلری صره‌ده بزم اوقطعه‌لرده مقدما ارتکاب ایلدیکمز ادعا اولنان تخریبات وتعدیاتی دائما اوکه‌سوررلر. بو قیاسلری ایسه بالطبع منطقی دکل بلکه سیاسیدر. فقط هر حالده بو فکرك تعمیم انتشاری رقبای افرنج نظرنده پك مهم بر نقطه اولدیغندن افکار عامه دائما علیهمزده افساد ایدیلور بو سببله بزی بیلوب بیلمسونلر عامهٔ افرنج دائما حقمزده سوءظن بسیلر. بزم کندیمزه مخصوص برچوق فضائلمز اولدیغنی تسلیم ایدنلر حقوق وحیثیتمزده تجاوزی روا کورنلره نسبتله دریاده بر قطره کیبیدر.

§ معلومدرکه مسکراته «ام الخبائث» نامی ویریلور؛ لکن بویله رسمی ضیافتلرده الك دهشتلی چاقیجیلر بیله اجرای خباثته میدان ویره‌جك قدر شرب مسکره متصدی اوله‌میه جقلرندن چاقیشدیریله بیلان زقومك مقداری خباثث دکل یالکز کوده‌زه‌لك تولید ایدر؛ بو کوده‌زه‌لك ایسه محاورهٔ خصوصیه‌دن زیاده — ختام طعامه طوغری —

عمومه خطاباً ایراد ایدیلن نطقلرده آشکار اولور. باشقه زمانلرده مواجهۀ عامه ده ایراد نطق ایتمکدن خوف وحذر ایلینلربیله بو کبی ضیافتلرده بعضاً عادتا جرأت ایله نوبت کلامه مترصد اولورلر. ایچکی زورندن طولایی تهالکله خطابت اصطلاحپردازی‌یه قویولورلر. آرتق بو صره‌ده صرف اولنان جواهر افکارك اوکنی آلمق مشکللشور؛ فقط حقیقتده سویلنیلن سوزلر هپ جعلی التفات، هپ سطحی جمله وهپ خاییده ادا شیلردر. بزم بو ضیافتده‌ده کیمی قالقدی فرانسزجه ظیرلادی، کیمی قالقدی انکلیزجه میرلادی؛ کیمی قالقدی آلمانجه خیرلادی. هر ناطقه پرداز جوش وخروشه کاوب یاخود کلیور کبی کورونوب قدحنی بالای رأسنه طوغری قالدیردقدن صوکره یامؤتمرك ویا مؤتمر رئیسنك یاخود فرانسه‌نك ویاخود آفریقاده فرانسه مدنیتنك ودها بیلمم نه‌نك نامنه باده‌نوش اولدی. تفلیسدن کلمش بر ارمنی مبعوث دخی — غالبا اسقایه پك محتاج اولان — آرارات طاغی ایچون رفع قدح شراب ایلدی. طبیعی ارمنیلك نقطۀ نظرندن پك‌ده اصابت ایتدی.

بو آدمجغزی قان وقتال تشنه‌سی ارباب طغیانه هیچ بکزه‌ده مدیکمدن کندیسیله براز قونوشدم ومنصف برذات بولدم. ناشر ومؤلف ایمش. قرآن کریم حقنده شعبه‌مزده بر مقاله اوقومق ایستمش ایدی‌ده مقام ریاست آنك مطالعاتنك دخی اعضای مسلمه‌یی تحریش ایده‌بیله جکی ظنیله قرائتنه مساعده ایتمه‌مش ایدی. حال بوکه بو ارمنی رفیقمزك مقصدی قرآن کریمك بونجه احکام انسانیتکارانه‌یی حاوی اولدیغی معلوم ایکن مسلمانلرك آنلره توفیق حرکات ایلمه‌دکلرینی تنقید ایمش. پك طوغری بر تنقیددر. اکر اهل اسلام ارشادات قرآنیه‌یه تبعاً طریق ترقی وتمدنده دوام ایده بیلسه‌لر ایدی شیمدی بویله افرنجك بازیچۀ هوسات تحکمی اولمازلردی. مع مافیه ارمنی رفیقمزك قیاسی باشقه بر نقطه‌دن یورودیله جکدی؛ یعنی «قرآن قتال معصومینی منع ایلدیکی حالده مسلمانلر ملتداشلریمی کسیورلر» دیمکدن عبارت قاله‌جقدی. غریبدرکه ارمنیلر — آره‌یه اجنبی دسائس فتنه کاریسی کیرنجه‌یه قدر کندیلریله بویوك بر احتلافمز اولمدیغنی اونودییورلر وآوروپایه مماشات صددنده بزه مادی ومعنوی پك بویوك

ضررلر ايراثنه سبب اوليورلر. عمق ملاحظه واصابت احتياطلرى مسلم اولان جماعت ارمنيه‌نك — شرقده استيلاى يغماكرانه اجراسى حرصيله بصيرت انسانيه‌لرى بوسبوتون باغلنمش اولان — سياسيون غربيه‌نك اتخاذ ايتدكلرى مسالك مغفلانه‌يه قاپيلماملرى اقتضا ايدردى. ارمنيلر شرقليدرلر بو جهتله ينه بزدن صاييلورلر؛ فرنكلر ايسه بزم قدر آنلره ده يبانجيدرلر. كرك حيات اجتماعيه‌جه كرك عادت ومشربجه بر ترك ايله بر ارمنى آره‌سنده مشابهت قويه بولنور؛ فقط بر ارمنى ايله مثلا بر انكليز بيننده مناسبتلى بر جهت جامعه بولمق مشكلدر؛ مكركه او ارمنى پارس ويالوندره كورمش خفتمزاجان شباندن بولنه. اكر ارمنيلر سياسيون ورجال دول غربك التزام ايده كلدكلرى رياكارلغك عمقنى تدقيقه كيرشيسه‌لر كنديلرينه محبتلرى وقتيله بزه اولان محبتلرى قبيلندن اولديغنى كوروزلردى. كرك مسلمان اولسون كرك خرستيان بولنسون — عموميتى اعتباريله — غربيون شرقيونى صميمى بر صورتده سومه‌يور والسلام. حسب الايجاب كوستربله بيلن توجه‌هب آنى، هب ظاهرى وهب خلوص نيتدن عاريدر.

بز ارمنيلر حقنده عدالتسزلك كوسترمدك ديه‌ميز. نه چاره‌كه طبيعت بشرده مركوز اولان هوسات رديئه‌دن بريسى‌ده اكثرك اقله، قوينك ضعيفه تغلب وتعديسيدر. مع مافيه اكر ارمنيلر منصفانه بر صورتده تحقيقاته كيريشسه‌لر آكلارلركه بزم ايام غلبه واقبالمزده كنديلرى حقنده اجرا ايتمش اولديغمز معاملات ناروانك يوزقاتنى فرنكلر بو زمان تمدنده رفقهٔ تابعيتلرينه كچوردكارى مسلمانلر حقنده اجرا ايلمكده‌درلر.

§ طعام بيتدى؛ بيتدى اما كوروولتيسى ده ايكى ساعت قدر سورمش وعادتا عفونتدن، حرارتدن بنيم اريمش ايدى هله ينلن مزخرفاتك معده اوزرنده كى ثقلتى الك قوى بر وجودى بيله سرسم ايده‌جك بر درجه‌ده ايدى بوراده «مزخرفات» تعبيرينى استعمال ايتديكمه تعجب اولنمسون. نه قدر لذيذ اولورسه اولسون اكل ايچون مواجهه‌يه كتوريلن بونجه طعاملردن، طاتليلردن، يميشلردن، ميوه لردن ومشروباتدن برر مقدار آلنوبده مخلوطاً برجناق درونده — معده‌سى كميكى دخى اريدن —

بر كوبكك اوكنه قوينلسه بيمز ، قوقلارده كيرى چكيلور. او حالده عجبا حرص وطمع جهتيله انسانلر كوپكدن ده مى فنادرلر ؟

« حج مكه » حقنده ويريلن درس عمومى ويا « قونفرانس براوكله اوستى وقوع بولميشيدى . بونده دخى ـ فرنكلرك حقمزده هر فرصتله دريغ ايتمدكارى ـ التفاتلى مطالعات وايهامانه مظهر اوله جغمزى سياق حالدن استدلال ايتديكمدن تهالكله درس عموميك استماعنه كيتمش ايدم محل اجتماعه ايركنجه كيرديكم حالده يينه طولمش بولدم. يالكز مؤتمر اعضاسى دكل زوار سائره وبرخيلى فرانسز مأمورلرى خواهشله استماعه منتظر اوليورلردى. صاحب مقال « بروناژ » نامنده طيقناز ، قوى الوجود ، ذكى صورتلى بر ذات ايدى آفريقانك شمالنى وغرب شماليسنى باشدن باشه دور ايتمش وفرانسه نك او ممالك عظيمه ده توسيع تحكمته مدار اوله جق پك چوق معلومات مهمه جمع ايتمش اولمليدركه بو قونفرانس مناسبتيله وقوعه كلن اجتماع مواجهه سنده كنديسنه فرانسه جغرافيا انجمننك بر قطعه مداليه سى ويرلدى . موسيو بروناژ بلاد

حاره ده كى دور وسياحتندن طولايى يانمش عادتا جنس ابيضدن ظن اولنميه جق قدر سياهلنمش ايدى. صاحب مقال بر زمانلر جزايردن جانب حجه عزيمتك قطعياً منع ايدلمش بولنديغنى وبو ممنوعيتك سكز سنه قدر انفاذ اولنديغنى و.و منعدن مقصد جزايراياليتى مسلمانلرينك حجازدن اتحاد اسلام فكرى استحصاليله مملكتلرنده نشرينه وساطت ايلمه ملرى ايدوكنى آكلاتدى . والىء حاضر زماننده بو ممنوعيته پكده لزوم حس ايدلمديكندن رفع اولنمش . عجبا نيچون ؟ فرانسزلر مقام مقدس حجمزى امال سياسيه ايله دكل بلكه اكتساب فيوضات معنويه ايچون زيارت ايلديكمزه قناعت حاصل ايتدكلرندن طولايى مى بو ممنوعيتك تمادىء انفاذندن واز كچديلر ؟ خير ، نه مناسبت ! فرنكلر او مقام اقدس موحدينى شرقده كى تغلب يغما كرانه لرينه مقاومت ايچون بر موعد تلاقىء مشاوره عد ايتمكده مصردرلر . حتى بو سببله دركه انكليزلر آوروپا مدنيتنك شو معهود « فضائلنك » شرقده انتشارينه مدار اوله جق تدابيرك كرامت اتخاذينى — عالم نصرانيت — نظرنده كنديلرينه حصر ايتمك

ایچون حجازه تعرضه اوغراشمقده درلر . بزم قیدسزلغمز
وحکومت سلطانیه‌نك کوشکلکی دوام ایدرسه حجازده
اوکبی بر وقعـهٔ الیمه‌نك ظهورینی کوره جکمزده شبهه
ایدلمسون . حجاز مسئله‌سنك بر مقدمه‌سی اولان عقبه
منازعه‌سنده سلطان حمیدخان ثانینك کوستردیکی قورقاقلق
ودها طوغریسی – اویله بر مسئلهٔ مهمهٔ اسلامی نجیب
ملحمه پاشا کبی اسلامه هیچ بر وجهله رابطهٔ صمیمهٔ
محبانه‌سی بولنه میان بر کیمسه‌وساطتیله تسویه‌یه قالقیشه‌رق
— ابراز ایلدیکی تدبیرسزلك متعرضینك حجاز حقنده‌کی
ترتیباتنه بر وسیلهٔ تشویق اولدی .

§ ظنمجه جزایر مسلمانلرینك حجازه کیتمه‌ملری
ایچون وضع ایدلمش اولان ممنوعیتك بالاخره رفعندن
مقصد باشقه‌در ؛ یعنی جزایردن حجازه کیدن کیمسه‌لرك
همان عمومیتله افکار منوره‌دن محروم اختیـار وامی
اولدوقلرینك آکلاشیلمسی رفع ممنوعیته سبب اصـلی
اولسه کرکدر . صانکه بر اثر عـدالت ایمش کبی اجرا
اولنان بو رفع ممنوعیتله برابر فرانسز مأمورلری ینـه
قلبلرینی شبهه‌دن تماملیه تجرید ایده‌مه‌مش اولسه‌لر کرکدر که

الیوم حجه کیدن جزایر مسلمانلرینه – کویا حمـایت
مقصدیله — جده‌یه قـدر بر فرانسز مأموری، ترفیق
اولنیور . ایشته صاحب مقال موسیو بروناز بو صفتله
جده‌یه کیتمش واوراده جریان خصوصات حجی تفحص
ایلمشدر . جده‌ده . قرانتینه محللرنده وحتی حرمـین
شریفینده وقوعه کلن ناقیدیء اداریه‌یی وتعدیات مأمورینی
ونیجه مساویء مصالحی وعدم نظافت واخلاقه تعلق
ایدر موادی وتجاوزات عربانی تفصیل صـددنده اویله
شیلر سویلدی که استماعندن عادتا توکلرم اورپه‌ریور وصدمهٔ
نزوله معروض اولمش ایمش کبی وجودمده بر هیجان
مضطرب حصوله کلیوردی . موسیو بروناز آوروپا دول
قویه‌سنك تبعهٔ مسلمه‌لرینی بوکبی مخـاطرات ومزاحمه
معروض ایتمه‌ملری لزومندن بحث ایلدی . توصـیه‌سی
طبیعی فرانسه وانکلتره‌جه اهمیتله تلقی اولنه‌جق موادندر.
بو توصیه‌نك حقیقتـده اومسلمانلره مرحمةً « وقوع
بولمدیغنی بیانه حاجت مسی ایتمز ؛ چونکه او دولتـلرك
اسـلام حقنده ذره‌قدر حسن نظر وشفقتلری بولنمش
اولسه حل وعقد امور ایله مکلف رجال سـیاسیه‌لری

هر فرصت دوشدکجه اهل اسلامی تعصب ووحشت ایله جهان نظرنده اتهامه قالقیشمازلردی .

موسیو بروناژك حجاز ولایتنده‌کی مساویء اداریه‌یه وسائره‌یه دائر اولان تقبیحاتنه اعتراض ایتمك حق وحقیقتی انکار دیمك اوله‌جغندن المزدن کلمز ، مدعیاتنده براز مبالغه اولسه‌بیله ینه هر زمان کوروب ایشتدیکمز سیأتی مصوردر ؛ فقط نه چاره‌که بو فنالقلرك اوکنی آلمق ممتنعدر . مکرکه الله مملکتمزده‌کی ادارهٔ حاضرهٔ مقبوحه‌نك مسبب اصلیلرینی قهرایلیه .

§ والینك مؤتمره اکراماً ویردیکی بالو غایت پارلاق ایدی . مصطفای بالا جهتنده‌کی صیفیه سراینده وقوع بولدی . بو سرای دکزدن یوزمتروقدر یوکسك برتپه اوزرنده سراپا آغاجلر وچیچکلر ایله مزین واسع بر حدیقهٔ دلاراده کائن وطرز معماری عرب اوزره مرمرلرله معمول بربنادر . سرایك بویوك قاپوسی میعاد معیننده آچیلنجه مسامره البسه‌سیله ملبس بر جمع غفیر خیاباندن آقین آقین ایچرویه طوغری هجوم ایدییورودرون سرایی بر سرعت متهیجه ایله اشغال ایلیوردی . ذکاوحسن خلق

صاحبی اولدیغی وجهندن آکلاشیلان والی بویوك بر دیوانخانه‌نك قاپوسندن ایچری بر مواقع استقبال اخذ ایلیه‌رك مدعوین مهاجمه‌یه فرداً بعد فردٍ اجرای خوش آمدی ایلیوردی . بوتون مؤتمر اعضاسی ، دول اجنبیه قونسلوسلری ، مأمورین ملکیه وضباط بریه وبحریه وبونلردن صاحب عائله اولانلرك قاریلری وقیزلری وبر خیلی رؤسای قبائل بر برینه قاریشدی . در عقب بر چوق کنجلر — کتمنه مقتدر اوله‌مدقلری بر تلاش عصبیت ایله موسیقی نك ترنم ایتدیکی جهته طوغری ایلرولیورلر ورفاقت رقصنه مظهر اوله‌جق نازنینلره التحاق ایتمك وتقدیم اولنمق ایچون اوغراشیورلردی . هله اهل سیفدن اولانلر — میدان حربده طائفهٔ مخاصمه‌نك جاننی آلمغه نه قدر اهتمامله اوغراشیورلر ایسه — میدان رقصده‌دخی اویله‌جه بر اهتمامله نوع بناتك فتح قلوبنه چالیشیورلردی . طبیعی مظفریت معرکهٔ رقصده‌دها قولای تأمین اولنور ؛ زیرا نسوان راقصه خصمای محاربه‌نك عکسنه اوله‌رق مقاومت مانعه‌یی پکده التزام ایتمزلر . علی الخصوص جیجیلی بجیلی اونیفورمانك قیزلر اوزرینه بر تأثیر مسحرانه‌سی

واردر . اما اونیفورما بعضاً بد اصل وبد طینت اولانلره دخی یاقیشور ایمش ویاچول ایچنده‌ده اوسلان یاتورمش عقول بسیطهٔ بنات اورالرینی تمیزه قادردکلدر .

صحنهٔ رقص خنجا خنج طولدیغندن بر رقص منتظم و مرتب اجراسی همان محال کبی ایدی . حقیقتده بو بر رقص دکلدی بلکه قوجاقلیه بیلدیکی کز بر قادینی آلوب اوته‌کیله بروکیله مصادمه ایده‌رك دونمکدن عبارت قالیوردی . بویله بر آن جوش خروشی‌ده ایستر ایسه‌کز رفیقهٔ رقصسکزك وجود نازنینه — قاعدهٔ مرعیه خلافنه اوله‌رق — ایوجه تماس ایده بیلورسکز ؛ حتی اسلوبلی بر صورتده صیقیشدیره بیلورسکز بیله. بویله بر آن ضرورتده تربیه‌سزلکله اتهام اولنه‌مازسکز ؛ چونکه بو بر قضادر قضایه ایسه رضا کرکدر. بناءَ علیه معذور طوتیلورسکز . باقسه‌کز آ افندم ، صحنه‌ده ایکنه آتسه‌کز یره دوشمز ؛ ایمدی بویله بر حالده ارکان مهذبهٔ تمدنه مغایر اوکبی خطایادن اجتناب انسانك الندن کلمز . ذاتاً اداب تمدینهٔ افرنج ایله پرورده اولمش بولندیغکزدن نیتکزده فساد شهوت پرستی ده بولنه‌ماز بو سببله البتده

معذورسکز. بو عبد حقیره اینانمازسه‌کز فرنکلرك حیات اجتماعیه‌سنده‌کی دقایق نافعه‌یی بالتتبع مملکتمزده تطبیقه چالیشان آوروپا کورمش بکلردن صوریکز آنلرده قول حقیری تأیید ایدرلر .

صحنهٔ رقصه قریب بر محلده مأکولات و مشروبات اعطاسی ایچون بر دستکاه استحضار ایدلمیشیدی که بونك اوزرینه اوشوشانلرك حد وحسابی یوغیدی. اهل رقص ایوجه بر طبان بتدکدن صوکره چیته ، چیته بو دستکاهه کلیوردی . عورتلر رفقای رقصلرندن زیاده قیزمش وترله‌مش کورینیورلردی ؛ صورتلری پنبه پنبه اولمش و وجودلرینك کردندن تا ممه‌لره قدر آچیق براقیله کان یرلری پارلمقده بولنمش ایدی ؛ فقط بوحال پك آزینه باشقه بر طراوت، باشقه‌بر شیرینالك بخش ایتمش اولدیغی حالده اکثریسنه‌بر شکل عبوثت ویرمش ایدی. زیرا طبیعتك اعطای جمال خصوصنده‌کی نقصانی عنایتنی ویاسنلرینك اوتوزبشی خیلی آشمش اولدیغنی تخطر ایتمك ایستمین قادینلر بو جمعیتده کثرتلی بولنیوردی. بول، بول یمکه وایچمکه هرکسك صلاحیتی واردی اما دستکاهه یاناشه بیلمك

ايچون خيلى ايتشمك، اوموز چارپشمق اقتضا ايليوردى.
تسكين عطش ايچون بالطبع ميوه‌لى، بوزلى شامپانيالره
هجوم پك زياده ايدى. شامپانيانك قصورلى اولديغنى
سويلينلرده آز دكلدى اما هركس ينه ايچمكه دوام
ايليوردى. ايچرلريا، جابا سيركه بالدن طاتلى دكلمى؟ چرزلرك
بعضيسى بو زوق ديه يواشجه كفتكولر ايديليوردى
اماخلق ينه «كل داخل ينفع» نصح معقولنه اتباعاً النه
كلنى همان طيقيشديرييوردى.

موسيقىٔ رقص طبيعى طرز افرنجده‌بر اوركسترا طاقمى
ايدى؛ مع مافيه سرايك باشقه برجهتنده برعرب موسيقى
طاقمى اجراى آهنك ايليوردى. صنعت موسيقى ايله —
ولوكه سطحيجه اولسون— توغل ايدنلردن دكلم؛ لكن
روح حيوان اوزرينه بيله بر تأثير جاذبانه‌سى اولان صداى
دلاراى سازك استماعنه — فن موسيقى‌يه آشنا اولميان —
اكثرناس كبى بن‌ده‌پك مبتلا اولديغمدن برده بو سازندكان
عربك بولنديغى طرفه كيتدم. بو موسيقىٔ عربى حقيقتده
عثمانلى موسيقى طاقمنك بر آزمانى — دها طوغريسى —
قبا بر صورتده تقليدندن عبارت برشى بولدم. هله آهنكه

التحاق ايدن تغنى — ذوق سليمى اوقشايه‌جق برخاصه‌يه
مالك اولمق شويله طورسون — روح سامعى ازعاج ايدر
برخراش صوتيه‌يى حائزايدى. افرنجك على الاطلاق
موسيقىٔ شرقه اسناد ايلديكى آهنك حزن آميز بوچالغى
طاقمى مناسبتيله دخى ذكر اولينوردى امابن بوچالغى‌ده
برخاصهٔ حزيندن زياده بر عنصر قسوت انكيز بوليوردم.
«حزين» اطلاق ايديلن مقامات شرقيه‌مز — استماعه
كسب الفت ايدنلر ايچون — جوش وخروش روحى
موجب اولميه بيلور فقط خواص تنفيذيه‌سى اكثريا
روح سامعى بهشتى بر ذوق ساكته مستغرق ايدر.

«شرق» دنجه منقدان افرنج همان هيچ بروجهله
تدقيق كيفيته كيريشمك زحمتنى اختيار ايتمز: آنلرجه
مغرب اقصادن منتهاى آسياى شرقى‌يه قدر اولان ممالك
واسعه‌نك احوال كليه سنده بر همحالك، بر وحدانيت
حياتيه موجود فرض اولنور. حال‌بوكه عصرلرجه
بر استعمال مخصوصه تابع اولمش اولان موسيقىٔ عثمانينك
طرزى نوعنه منحصردر. تركلر موسيقينك جاذبهٔ
سحارانه سيله اوته‌دن برى متحسس اوله كلمش بر خلق

اولوب احداث ایتدکلری مقاماتده عربدن، عجمدن، بیزانتیندن اقتباس ترنم ایلمشلر وبو مقتبساتی اهتمام تام ایله تصفیه وتنزیه ایتدکدن صوکره مزج وتوحید ایلمشلردر. طریقت مرغوبهٔ مولویه منسوباتندن صاحب سعی وذکا بر خیلی ذواتك — عالم عثمانیتك اعصار متتابعه‌ده کچورمش اولدیغی بونجه بحرانلرك آثار مخربانه سندن — موسیقیٔ ملیه‌مزی مهما امکن صیانته همت ایتمه‌لری جداً شایان شکران بر کیفیتدر. حیفا که سلطان عبدالحمیدخان ثانی دورنده موسیقی کبی هیچ بر سوء تأویل جواسیسه قابلیتی اولمیان — بر صنعت نازنینك اولسون سربستیٔ ترقیدن محروم ایدلمه‌سی امید اولنوردی. معلوم اولدیغی اوزره — سائرنجه خصوصاتده اولدیغی کبی — موسیقینك تعالی وترقیسنده دخی اشخاصك مساعیٔ منفرده‌لری کافی دکلدر؛ ادمان اشخاصك رواج وشیوع محصولاتنه جمعیات مخصوصه‌نك تعاون مشترکه سی انضمام ایلمك مقتضیدر. حال بوکه بو شوکتلو هر دورلو اجتماعاتك بر عدوی امانیدر. کندیلری یالکز آوروپا طرز موسیقیسندن ذوقیاب اولدقلرندن البته ملی اولان بویله

بر هنرك تعالیسنه اهمیت ویرمزلر مع مافیه آوروپا موسیقیسی عناصر آهنکنك بعض عثمانلی مقامات وآلات موسیقیه سنه تطبیقندن عبارت میدانه بعض پارچه‌لر چیقارتدقلری ده مرویدر. ایکی مستقیمدن بر سقیم چیقارمق دیمك اولان بو محصولات عجیبه کیم بیلور نه قدر دلخراش شیلردر. طبعنده اکمال واصلاحه دکل بالعکس افنا وابطاله میلان بولندیغی اوتوزسنه‌لك آثاریله مثبت اولان بر حکمدارك احداثات اعجازکارانه‌ده بولنه بیله‌جکنی عقل سلیم قطعیاً قبول ایده‌مز.

§ بالوده‌کی مدعوین آره‌سنده رؤسای قبائل دخی بولندیغنی یوقاروده عرض ایلمش ایدم. قیرمزی وبیاض قفتانلری، ایری قاووق ونشانلری فلانلری ایله کلن بو بدبختلردن برچوغی والینك هرسنه ویردیکی عمومی بالویه جلب اولنورلرمش. اوت، بونلره «بدبخت» دییورم. اکثریسی صاچی، صقالی آغارمش، مبارك چهره‌لی اولان بو آدمجغزلرك صور محزونانه لرندن بدبختلقلرینی آکلامامق انسانك پك قصیرالفهم اولمسنه دلالت ایدر. محکوم افرنج اولمش واعادهٔ استقلال ملیدن بوسبوتون

امیدلرینی کسمش اولان بوزواللی رؤسای اسلام حقیقتده نفسلرینه اکرام صددنده دعوت اولنمدقلرینی پك اعلا آکلایورلر . رقص ایتمك ایسه نه عادتلرندن نه دها کتسابنه مشتاق اولدوقلری اذواقدندر . بالفرض مشتاق اولان خفتمشربان افراد شرقدن بولنمش اولسه‌لر بیله‌سن شیخوختلری اکا مانعدر . بالوده‌کی زوار اجنبیه ایله قونوشمیورلر وحتی کندی آره‌لرنده بیله پك آز تعاطیء کلام ایدییورلردی . بونلرك اکثری ابتدادن سرایك دیوانخانه‌لرندن بریسنه بریکمشلر واوراده استحضار ایدیلن قولتوق صندالیه‌لرینه کمال سکونت ایله اوطورمشلردی وایشته بو وضعده زوار معاقبهٔ افرنجك پیشگاه تماشاسنده معروض قالیورلردی. فرنکلرده اوکارندن کلوب کچرکن آنلره امالهٔ نظر ایله « آمان نه‌قدرده کوستریشلی آدملر ! نه مطنطن برمنظره ! نه زینتلی کسوهٔ شرقیه‌لری وار ! » یوللو کویا تحسینلر ایله بو بدبختلرك تماشاسندن منبسط ومتبسم اولیورلردی . زواللی رؤسای طوائف اسلام حاکم غالبلرینك — حقیقتده شوکتفروشلقدن عبارت اولان — شو دعوتلرندن رنجیده قلب اولمقله

برابر اجابتنده مضطردرلر . فرانسزلرك ظاهرده مکرمانه اولان دعوتلری شو وجهله تفسیر اولنه‌بیلور : « کورییورمیسکز ای زوار اجانب ؟ بز حاکمیت متمدنانه مزه تابع اولان یرلیلره (Indigènes) حاللرینه مناسب رتبه ونشانلر ویرییور، رسمی قفتانلر کیدیرییورز و آنلری بویله رسمی وتشریفاتلی مواقعه دعوتله عدالت ومساواته رعایت ایلیورز. بزم بو مدعیات طفره‌فروشانه‌یه قارشو سویلیه‌جکمز برشی وار ایسه اوده‌شودر : « ای شرقده پیشدار تمدن کچینن فرانسزلر ! عدالت ، مساوات وحریته مغلوب ومجبور تابعیت ایتدیککز مسلمانلرك محتاج اولدوقلری بر طرزده رعایت ایتسه‌کز حاکمیتکز قاعدهٔ تمدن وانسانیته دها موافق دوشمزمی ایدی ؟ »

§ مؤتمر اثناسنده ترتیب اولنان اکلنجه‌لردن بریسی دخی لعبیات جندیانه اجراسی ایدی . بونلری تماشایه دعوت اولنان اعضای مؤتمر دعوتیه ورقه‌لرینی قپوده ارائه ایتدیکلری زمان اجرت دخولیه ویرمکه‌دخی مجبور قالمشلردی انکلیز اعضادن بعضیلری بوکا پك حدتلندیلر و مملکتلرنده بویله بر چنکانه لکدن اجتناب ایتدکارینی

ضميمهٔ سرزنش ايلديلر . انكليزلرك بو شكايتلرى جيمريلكدن ناشى دكلدى ؛ چونكه مشتكيلر هم زنكين همده ذوقلرى ايچون بول، بول پاره صرف ايده‌جك طاقمندن ايديلر . شوقدركه ذاتاً جزايرده مختلف جمعيتلر . بين‌الملل مؤتمرلر انعقادينى ترويج وترتيب ايدنلر باشليجه امللرى اجنبى جلبى و بناءً عليه وسائط كسب وتمتع پيداسى اولديغندن بوطلب اجرت مادده‌سنه پكده تعجب ايتمك لازم كلمزدى .

لعبيات جنديانه فرانسزجه «قونقور ايپيك» تسميه اولنان بر طرزده ترتيب اولنمشيدى . اويونه سوارى عسكرلرى طرفندن ايديلن بر آت ياريشى ايله باشلاندى بونلر بيتدكدن صوكره «سپاهى» نامى طاقدقلرى مسلمان سوارى آلايلرندن ايكى بولوك ميدانه چيقدى . بونلر آره‌سنده ترتيب اولنان جعلى هجوملرده قارغى وقليجلر وتفنك و طبانجه‌لرله پك مهارتلى وفقط خيلى تهلكه لى جنديلكلر اجرا اولندى . تيز رفتار سوارى بولوكلرينك بربرينه هجومه كيتدكلرى صرده تفنكلرينى هوايه فيرلاتملرى ودوشركن طوتوب صوكرده ال چابوقلغيله

آتش ايتملرى وايكى مخاصم بولوك شدتله، سرعتله التصاق ايتديكى افرادك سل سيف ايله چارپشمغه قويولملرى جداً هيجانلى بر تماشا ايدى . بونكله برابر هيچ بر قضايه ميدان ويرلمه‌مسى الحق عساكر جنديلكلرينى بحران اعصاب زماننده بيله بر احتياط مستحسن و بر اعتدال دم ايله اجرايه مقتدر اولدقلرينى كوستررر . موضوع لعب بزم اسكى آت ميدانى تعليملرينى، جيريدلرينى و حتى ياووز سلطان سليم خان حضرتلرينك مصرده كولمن طائفهٔ محاربه‌سنه اجرا ايتديرمش اولدقلرى مشهور جنديلكى خاطره كتوريوردى ؛ فقط هيهات ! وقايع سالفهٔ عثمانيانك تاريخلرده قرائتندن حاصل اولان غليان حس مليت بر عثمانلى قلبى ايچون ايللرك فعلاً اجرا ايلديكى بويله مناظر جنكاورانه تماشاسندن داها هيجانلى بيك كره دها انبساطليدر .

ميدان لعبده الك صوكره وقوع بولان بر فصل تماشا هيچ ده خوشمه كيتمدى . شويله‌كه جزاير شهرنده نه قدر ايشسز سبرسرى ، نه قدر ديلنجى قلقى مسلمان وار ايسه بر آره‌يه كتورمشلر . باش آچيق ، آياغى

چپلاق پژمرده لباسلی بو زواللیلردن بر آلای ترتیب ایتمشلر . بعضیسنك تا صحرای كبیرك ایچریلرندن سورونوب كلدیكی وجهلرندن آكلاشیلان بو عجزه آلایی افرادی غالبا آجلقدن طوغریجه یورویه بیله‌جك بر حالده دكلدی . كیمیسنك النده قیریق بر قلیج ویا قارغی كیمیسنك النه قالین صوپا ویا دمیر پارچه‌سی ویرمشلر وبعضیسنی‌ده كهنه شیشخانه وچاقماقلی طبانجه‌لر ایله تسلیح ایلمشلر . آلایك اوكنده صیریغی آی ییلدز اشارتلی بر بویوك بایراق چكیلیور وبرده قوس قوجه بر طاوول چالنیوردی . حریفك بری ده آته بینمش النده‌كی قامچی ایله یورومك ایسته‌مین او زواللیلری سوكه‌رك دوكه‌رك صره‌یه صوقمق ایستیوردی . عجبا بو آلای والایی لعبیات جندیانه میاننه ادخالدن مقصد نه‌ایدی ؟ ترقی ایله‌بدویتك قوای متقابله‌سی آره‌سنده‌كی فرقی ارائه ایچونمی دیه‌جكسكز ؟ بلكه اویله‌در .

لعبیات صره‌سنده اجرای آهنك ایدن عسكری موزیقه سندن باشقا برده طاوول زورنا طاقمی وار ایدی كه یرلی طابورلرندن بریسنك باندوسی ایمش . اصلاح وترتیب

كوروسه طاوول وزورناده دخی -- حتی طبع سلیمی اوقشایه‌جق درجه‌ده -- بر ذوق بولنیور . بناء علیه خیلی مؤثر هوالر چالان بو طاوول زورنا طاقمی آلافرانغه باندودن زیاده آلقیشلاندی . شوراسی ذكره محتاجدركه بش آلتی طاوول وبراوقدر زورنادن مركب اولان بو موزیقه‌یی براز اوزاق مسافه‌دن استماع ایتمك لازمدر ؛ زیرا طاوولك سسی -- معلوم اولدیغی وجهله اوزاقدن دها ایی كلور . اكر دقتله ملاحظه اولنورسه آكلاشیلوركه بو طاقم دخی -- اكثر مواد كبی -- تركلر دوورندن موروثدر . یكیچریلرك اسكی كتابلرده كوردیكمز موزیقه طاقمی رسملرینه مشابهت تامه‌سی وار . عساكر شرقیه‌یی -- اوته‌دنبری استماعنه اعتیاد ایتدكاری -- بویله بر موسیقی آلافرانغه باندودن زیاده شوق وغلیانه كتوره بیلور . فقط بز آوروپا عساكر موسیقیه‌سی ایله آلایلرمزك تجهیزینی مناسب كورمشز . بز اصلاحات وترقی نامنه علی العمیا فرنكی تقلیده پك مبتلا یز . فقط فرنكدن آلدیغمز شیلری چوق كره آغزیمزه ، یوزمزه بولاشدیردقدن صوكره كندیمزده موجود اولان خصوصاتی‌ده

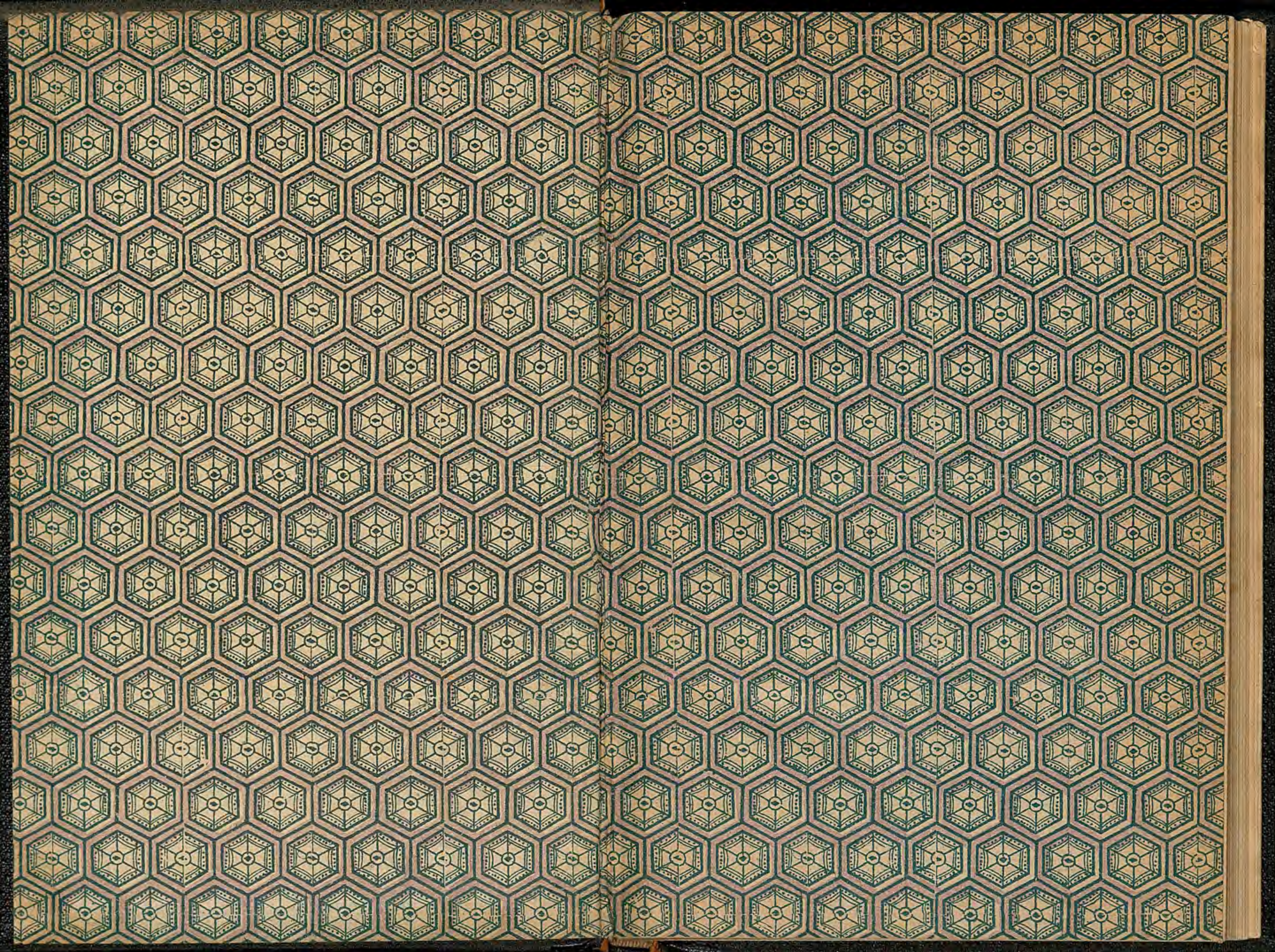
غائب اولمش كورورز؛ يعنى پرنجه كيدركن اكثريا الده كى بولغوردن ده اولورز؛ الحاصل پك عجيب بر خلقز .

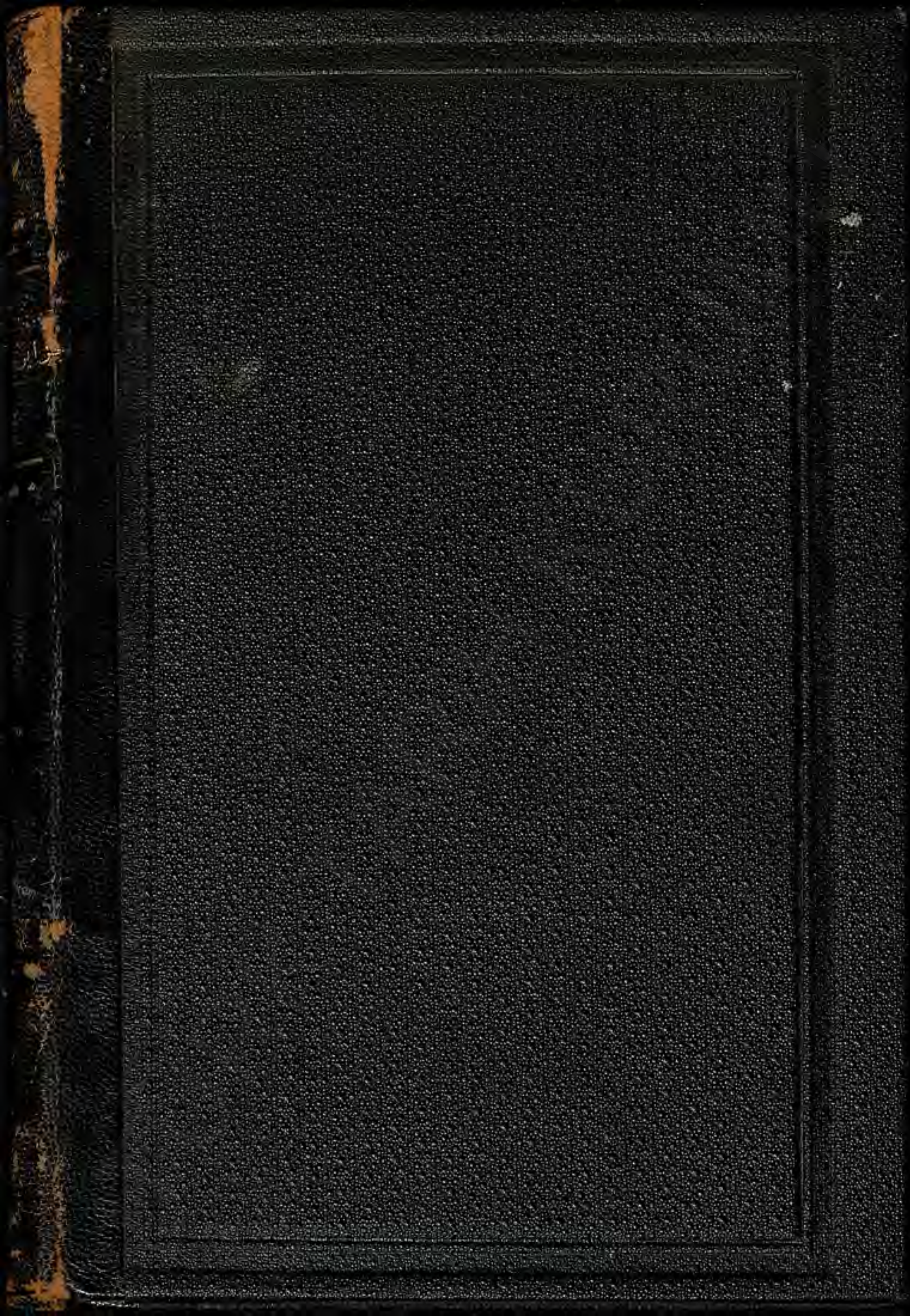
§ مؤتمرك مذاكراتى واكلنجه‌لرى تمام اولديغنـدن بزده مارسليا طريقيله انكلتره‌يه عودت ايلدك.

ختام

ار خاطرات